

”Pannaan kivet kulmiin ja mitataan tontti kun keritään”

**Maarian seurakunnan ja kunnan suhtautuminen
Raunistulan esikaupunkialueeseen vuosina 1875–1939**

Kristiina Siivonen

**Web Reports No. 27
Siirtolaisuusinstituutti
2007**

Kristiina Siivonen

”Pannaan kivet kulmiin ja mitataan tontti kun keritään”

Maarian seurakunnan ja kunnan suhtautuminen
Raunistulan esikaupunkialueeseen vuosina 1875–1939

Kristiina Siivonen
Pro gradu-tutkielma
Turun yliopisto
Historian laitos
Suomen historia
Toukokuu 2006

TURUN YLIOPISTO
Historian laitos/humanistinen tiedekunta

SIIVONEN, KRISTIINA: ”Pannaan kivet kulmiin ja mitataan tontti kun keritään” Maarian seurakunnan ja kunnan suhtautuminen Raunistulan esikaupunki-alueeseen vuosina 1875-1939

Pro gradu-tutkielma 117s, 7 liites.
Suomen historia
Toukokuu 2006

Olen pro gradu-työssäni tutkinut, miten Maarian seurakunnan ja kunnan päättäjät suhtautuivat esikaupungiksi muuttuvaan Raunistulaan ja sen asukkaihin vuosina 1875-1939, sekä muuttuiko suhtautuminen näiden vuosikymmenten aikana.

Seurakunta ja kunta loivat ne edellytykset, joissa kehittyvä Raunistula toimi. Osaltaan tähän vaikutti yhteiskunnassa kunakin aikana toiminut lainsäädäntö, jonka puitteissa näiden yhteisöjen päätöksentekijät toimiaan järjestelivät.

Aikaisempi tämän aiheen historiantutkimus on perustunut osin sille ajatukselle, että esikaupunkialueille ”jouduttiin” muuttamaan. Samalla niihin kasautui yhteiskunnan huono-osaisin aines. Tällöin näkökulma on ollut kaupunkilähtöinen. Oman tutkimukseni lähtökohdaksi on ollut katsoa asiaa toisesta suunnasta, eli sen maalaiskunnan puolelta, johon esikaupunki kasvoi. Tämä uusi näkökulma on osaltaan rikkonut sitä mielikuvaa, joka Suomessa on ollut vallalla esikaupunkien elämän ja väestön suhteen.

Aineisto on kerätty useista eri lähteistä ja kohteena ovat pienyhteisöt, joten mikrohistoria on valikoitunut tutkimuksen työväliseksi. Tutkimusmetodiksi tälle näkökulmalle on luontevasti tullut Carlo Ginzburgin johtolankametsä, joka on osoittautunut varsin hedelmälliseksi kokonaisuuden kannalta. Aineistosta on noussut monia pieniä asioita, jotka yhdessä selittävät suhtautumista Raunistulaan. Samalla tutkittavasta aineistosta on noussut esille uusia kysymyksiä, joihin olisi hyödyllistä saada vastauksia lisätutkimuksissa. Mikrohistoriallisen tarkastelun rinnalla olen pyrkinyt luomaan kuvaa myös niistä makrohistorian rakenteista, joita tutkimusajanjaksolla tapahtui yhteiskunnallisella tasolla.

Raunistula on avautunut lähteistä varsin monipuolisena esikaupunkialueena. Yhteisönä, jossa yhteiskunta näyttäytyi ja kehittyi pienoiskoossa eri aikakausina. Seurakunnallisesti taajaväkiset otettiin mukaan toimintaan ilman ennakkokäsityksiä. Rohkaisua tähän tuli jopa kirkon ylemmältä taholta. Kunnan puolella sen sijaan päättäjät joutuivat toimimaan ilman ylemmän tahon apua. Suhtautuminen taajaväkisiin tapahtui heillä rahan ja oman toimeentulon kautta, sillä tilallisista koottu kuntakokous näki esikaupunkiin muuttajat kuluina ja uhkana 1800-luvulla. Muutosta suhtautumisessa näkyy 1900-luvulle tultaessa, sillä tällöin myös esikaupungin valveutuneita otettiin mukaan vapaaehtoisen valtuuston toimintaan. Positiivisena yhteistyönä jatkunut suhtautuminen muuttui 1910-luvulla, sillä rankat esikaupungin työttömyyskaudet vaikuttivat kuntatalouden heikkenemiseen. Näillä oli oma vaikutuksensa siihen, että perimaarialaiset alkoivat nähdä alueelle asettuneet uudelleen uhkana koko kunnalle. Halu päästä koko esikaupungista eroon vauhdittamalla liitosta Turkuun alkoi vahvistua.

Tutkimuksessani on selvästi noussut esille se, että esikaupungeissa todella syntyi yhteiskuntaan jotain uutta. Jatkotutkimusta ajatellen valtion, kirkon, kaupungin, maalaiskunnan ja esikaupungin muodostama kokonaisuus tulisi tutkia toisiaan täydentävinä rakenteina, ilman vastakkain asettelua.

Asiasanat: Suomi, Maaria, Raunistula, kirkko, kunnallistalous, historia, mikrohistoria

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Esikaupunkialueiden synty Suomessa	1
1.2 Aiempi esikaupunkitutkimus	6
1.3 Tutkimusmenetelmät	8
1.4 Rajaus, kysymykset ja lähteet	11
2. Maarian kylästä taajaväkiseksi	16
2.1 Maarian teollisuus ja esikaupungin väestö	16
2.2 Raunistulassa syntyi monenlaista toimintaa	23
2.3 Kissanhännän veto Raunistulasta	29
3. ”Siveys ei ole niin hyvä kuin suotaisiin”, esikaupunki seurakunnan alueena	33
3.1 Seurakuntien tehtäväkenttä muuntuu Maariassakin	33
3.2 Juoppoutta ja nimilistoja aviottomista pareista Raunistulassa	37
3.3 Piispankertomusten huolena koko yhteisön lisäksi esikaupungin nuoriso	43
3.4 ”Tähän asti on Herra meitä auttanut”- Raunistulan rukoushuoneyhdistys	48
3.5 Myönteisen suhtautumisen taustalla palkkauskysymys?	52
4. ”Hätäaputoita järjestetään, jos suinkin pystytään”, kunnan suhtautuminen Raunistulaan	60
4.1 Kuntien tehtävät ja lainsäädäntö	60
4.2 Maarian tilallisilla valta kuntakokouksissa, esikaupunkilaisillakin halu vaikuttaa	63
4.3 Kunnan asioiden hoito laajenee, vapaaehtoiseen valtuustoon mukaan taajaväkisiä	70
4.4 Raunistulalaisten osallistuminen kunnan päätöksentekoon tulee tavaksi toimia	78
4.4.1 Työttömyys uhkana koko kunnalle	78
4.4.2 Raunistulan valaistuksesta	89
4.4.3 Pitäjänkomitea Sydän-Maariaa turvaamaan	92
5. Raunistulasta yhdyskunta emäpitäjän helmaan	
5.1 Maarian seurakunnasta ja kunnan muodostuksesta taajaväkiseen yhdyskuntaan	95
5.2 Valtuustoaikaan uudelle vuosisadalle	98
5.3 Taajaväki Maariassa Ginzburgin teorian valossa	101
Lähteet	104
Liitteet	111

1. 14JOHDANTO

Esikaupunkialueiden synty Suomessa

”Mökin sai tehdä ihan mieleisensä mukaisen: pitkittäin, poikittain, vinoittain; hirrestä, laudasta, paperista, sahanpurusta, tiilestä, betonista; maalata vaikka raitaiseksi; jatkaa, korottaa, tehdä jiiirejä, pykäliä, portaita, siltoja, kaaveleita. – Ja eikö muka tehty? Ei kysytty rakennuspiirrustuksia, ei työsuunnitelmaa, kustannusarviota, arkkitehtiä, mestaria, teettäjä – ei muuta kuin siitä poikki ja seinään.[...]”¹

Tämä kirjailija Lauri Viidan Moreeni-teoksessa kuvaama Pispalan esikaupunkialueen rakentuminen Tampereelle voisi hyvin olla kuvaus mistä tahansa Suomeen 1800-luvun lopulla syntyneestä esikaupungista. Maalta kaupunkiin muuttajien määrä oli kasvanut, kun kaupunkien teollistuminen kiihtyi. Tehtaat tarvitsivat lisää työväkeä ja uusia asuinalueita alkoi syntyä kaupunkien liepeille. Suomessa kaupungistuminen vauhdittui 1870-luvulla ja samalla maatalousvaltaisuus hitaasti väistyi. Autonomisen Suomen elinkeinoelämä monipuolistui samalla kun talous lähti nousuun. Myös aatemaailma uudistui, sillä entisen merkantilismin tilalle alkoi virrata liberalistisia ajatuksia. Suomessa siirryttiin kapitalistiseen aikaan, jossa säätyjärjestelmäkin sai väistyä uuden vapaamman ajan tieltä.²

Liberalismi saavutti Suomessa huippunsa vuonna 1879, kun maahan säädettiin kaksi uutta lakia. Elinkeinovapauslaki uudisti asetelmia niin, että kaupunki ja maaseutu tulivat samaan asemaan elinkeinon harjoittamisessa. Laki salli oikeudet käsityöläisyyteen ja oikeuden harjoittaa kauppaa sillä ehdolla, että henkilö tekee ilmoituksen kruununvoudille. Vuosipalkollisuus lakkautui, joten tällöin tuli mahdolliseksi vaihtaa työtä ja hakea uutta työpaikkaa milloin tahansa. Toinen laki koski muuttoa paikkakunnalta toiselle. Nyt säädetty muuttovapauslaki salli paikkakunnan vaihdon ja vapaan työkirjalla liikkumisen. Nämä uudet ja varsin mullistavat lait antoivat palvelusväelle ja tehtaiden työväelle vapauden valita työ- ja asuinpaikkansa aiempaa paljon laajemmin.³

---

¹ Viita 1950, 32.

² Jutikkala 1957, 54-56; Koivuniemi 1994, 67; Rasila 1982, 13-16.

³ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 80; Koivuniemi 2000, 27-28; Rasila 1982, 19-20.

Uudet vapautta korostavat lait toivat mukanaan myös vaikeuksia, sillä aiemmin jokainen oli ollut jonkun taloudellisessa suojeluksessa eli palveluksessa. Talolliset eivät enää pitäneet yhtä paljon palkollisia, sillä palkat alkoivat kohota. Osaltaan maatalouden vähittäinen koneellistuminen alkoi vapauttaa työvoimaa. Torppiakaan ei enää annettu vuokralle yhtä helposti, sillä maanomistajat odottivat metsäpalojen hinnannousua. Laillinen suojeleminen oli kuitenkin lakkautettu ja väestöä vapautunut työmarkkinoille. Syntyi itsellisten ja tilattomien joukko, jonka oli elätettävä itseään ja perhettään tilapäistöillä. Nykyaikaisin termein oli syntynyt työttömien ja piilotyöttömien kasvava joukko, josta käytettiin myös loisväki nimitystä.⁴

Näillä työtä vailla olevilla oli syntyneessä uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa kolme mahdollisuutta turvata toimeentulonsa. Työtä oli mahdollista hakea omalta paikkakunnaltaan, asuinpaikkaa saattoi myös vaihtaa tai lähteä kokonaan pois maasta. Koska Suomen teollistuminen oli koko ajan kasvussa, muutto toiselle paikkakunnalle antoi monelle tilaisuuden päästä kiinni uudesta elämästä. Kaupungistuminen merkitsikin Suomessa sitä, että samalla kun maan väkiluku kasvoi vuosina 1860-1910 69 %, kaupunkien väestö nelinkertaistui.⁵

Kun teollistuminen valtasi alaa Suomessa, rakennettiin rautateistä uusi liikennöimismuoto. Rautateillä oli oma vahva osuutensa maan talouskasvuun, koska nyt mahdollistui suurten tavaramäärien nopeampi siirto jopa maasta toiseen. Osaltaan rautatiet vaikuttivat myös siihen, että uusia asutuskeskuksia alkoi syntyä nyt rautatieyhteyksien ympärille. Sellaiset paikkakunnat kuin esimerkiksi Riihimäki, Hyvinkää ja Kouvola syntyivät tällä tavoin. Toisaalta oli luonnollista, että tehtaita perustettiin koskien viereen, joista voitiin valjastaa tarvittavaa käyttöenergiaa. Koskikeskukset kuten Forssa, Kuusankoski tai Valkeakoski ovat syntyneet tehtaiden liepeille. Kaikille näille uusille keskuksille oli ominaista se, että kun tätä ennen Suomeen perustettiin kaupunkeja, niitä nyt syntyi perustamatta teollistuvaan Suomeen.⁶

Huolimatta uusien keskuksien syntyä, väestöä virtasi lisää jo olemassa oleviin kaupunkeihin. Työtä tarjosivat monet niin vanhat laajenevat kuin uudet tehtaot Uudenmaan Helsingissä, Karjalan Viipurissa, Hämeen Tampereella tai Varsinais-Suomen Turussa. Nämä vanhojen kaupunkien yhteyteen syntyvät asutukset olivat kuitenkin eri asemassa kuin uudet taajamat. Kaupungit kun olivat vanhastaan porvarien ja käsityöläisten asuttamia, joten tilattomalla väestöllä ei ollut varaa eikä

---

⁴ Kalela 1989, 29; Rasila 1982, 135-136, 138.

⁵ Rasila 1982, 136-138.

⁶ Koivuniemi 1994, 81, 83; Perälä 1951, 15; Rasila 1982, 122, 138-140.

mahdollisuuksia muuttaa asemakaava-alueen sisälle. Toisaalta Turunkaan asemakaavassa ei ollut maita, joita olisi suunniteltu nimenomaan työväestön asuinalueiksi. Ratkaisu löytyi tällöin kaupunkien ulkopuolelta, sillä maanviljelijöiden omistamista maista saattoi vuokrata itselleen maapalasen. Tämä palveli kumpaakin osapuolta. Maanomistaja pääsi eroon kallioisesta ja pelloksi kelpaamattomasta maasta ja alkamalla torppareiksi⁷ työläiset pääsivät kiinni omaan tupaan. Sopimukseen sisältyvä vuosimaksu ei ollut suuri ja käteistä rahaa ei tarvittu kuin hirsien ja lautojen ostoon. Näin syntyivät Suomeen muiden eurooppalaisten kaupunkien tapaan esikaupungit.⁸

Helsingin pitäjään muodostuivat esikaupungit kuten Hermanni, Pasila ja Toukola, Viipuriin maalaiskuntaan kasvoivat Kolikkoinmäki ja Sorvali, Tampereen viereen Messukylään Järvensivu ja Pirkkalaan Pispala. Turun liepeille asutusalueet taas laajenivat kolmelle asemakaavan ulkopuoliselle alueelle. Näistä kaupungin itä- ja eteläreunoille syntyivät Kaarinaan sijoittuneet Nummenmäki ja Vähä-Heikkilä sekä pohjoispuolelle Maariaan Raunistula.⁹ Syntyneiden esikaupunkien erääksi ongelmaksi nousi se, että vaikka näillä runsasväestöisillä alueilla oli kaupunkiasutuksen luonne, ne kuitenkin sijaitsivat maalaiskuntien puolella. Alueilta puuttuivat ennen kaikkea asemakaavat. Puhumattakaan poliisi-, palo,- tai terveydenhoidosäädöksistä.¹⁰

Näistä uusista kasvualueista kehittyi nopeasti väkirikkaita esikaupunkitaajamia. Vapautunut muuttolaki oli tuonut mukanaan myös täysin vapautuneen väestökirjanpidon, jota jatkui vuodesta 1879 vuoteen 1895. Uudelle paikkakunnalle muuttanut saattoi jäädä kirkonkirjoille vanhalle paikkakunnalle tai muuttaa kirjansa suoraan kaupunkiin. Monet esikaupunkilaiset näkivät nyt edullisempana, että kirjat siirrettiin samaan kaupunkiin kuin missä käytiin töissä. Tästä oli selvää etua huonoina aikoina, kun kaupungit vähensivät työntekijöitään. Turussakin oli tapana irtisanoa ensin ulkopaikkakuntalaiset ja tarjota hätäaputyötä vain kaupungin kirjoilla oleville. Tilanne kärjistyi Turussa vuonna 1892, kun kaupunki lopetti köyhäinavun Kaarinan ja

---

⁷ Maanomistajan kanssa tehtiin vuokrasopimus, joka velvoitti tiettyyn päivätyöhön vuokraajalle. Ks. esim. Laakso 1980, 12.

⁸ Esikaupunki sanoo käytän tässä niistä kaupunkien ulkopuolisista alueista, jotka syntyivät kaupunkien vaikutuspiiriin, mutta kuuluivat maalaiskunnille. Itä-Suomen linnoituskaupunkeihin Viipuriin ja Lappeenrantaan esiasutusta oli syntynyt jo 1700-luvulla, mutta tämä asutus syntyi kaupungin rajojen sisälle. Perälä 1983. Innamaa 1957 87; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 35-36; Laakso 1980, 12; Perälä 1951, 48-52.

⁹ Ks. Liite 3, Kartta 3.

¹⁰ Kaukovalta 1940, 276, 282, 334; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 36; Koskiahho 1986, 13; Perälä 1983, 35; Waris 1973, 182-183.

Maarian puolella asuvilta ja samalla kiellettiin esikaupungin lapsilta koulunkäynti Turun kaupungin kouluissa. Tämä taas aiheutti ongelmia kunnille, joissa vastuu ja velvollisuudet uusista kuntalaisista lisääntyivät yhdellä kertaa suurella määrällä.¹¹

Kasvaneista uusista ja väkimäärältään suurista esikaupungeista alkoi tulla rasitteita niille kunnille, joiden alueille ne olivat syntyneet. Monissa kunnissa asiaan havahduttiin melko nopeasti. Mutta koska ajanmukainen lainsäädäntö uupui, oli asioihin vaikea puuttua. Lisäksi lähikaupunkien penseä suhtautuminen näihin alueihin vaikeutti yhteistyön syntymistä kuntien ja kaupunkien kesken. Maarian rovasti I. M. Tallgren¹² toimi pappissäädyän edustajana Suomen senaatissa ja oli ensimmäinen, joka toi siellä esille huolestumisensa esikaupungeista. Vuonna 1894 Tallgren esitti, että senaatti kokoaisi komitean valmistelemaan uutta lakia esikaupunkien asukkaiden elämän turvaamiseksi ja selkeyttämään sekä kuntien että kaupunkien velvollisuuksia syntyneistä alueista. Rovasti oli itsekin asunut Raunistulan esikaupungissa ja kokenut sen arkipäivän. Tallgrenin kannanotosta seurauksena oli se, että Senaatti asetti komitean – johon hän myös itse kuului – valmistelemaan asiaa. Työn tuloksena vahvistettiin asetus maaseudun taajaväkisten yhdyskuntien järjestämisestä vuonna 1898.¹³

Mietinnön pohjana oli ollut se, että valtion tulisi huolehtia esikaupungeista. Itse laki kuitenkin kirjattiin niin, että vastuu siirrettiin niille kunnille joissa esikaupungit sijaitsivat. Tällä taas oli ratkaiseva vaikutus siihen, että laki oli jo valmistuessaan vanhentunut. Maalaiskunnilla ei ollut varoja tai edes tarvittavaa ymmärrystä parantaa esikaupunkien oloja. Esikaupunkeihin perustettavista sääntöehdotuksista ei ollut olemassa minkäänlaisia mallisääntöjä, joten niiden luominen oli kunnissa erittäin vaikeaa. Lain mukaan kuntien oli tehtävä ehdotukset niin poliisi-, palo-, rakennus-, terveydenhoito kuin satamajärjestyksen säätämisestä. Kun ehdotus oli vielä lähetettävä kuvernöörin vahvistettavaksi, joka taas kuultuaan naapurikuntaa saattoi palauttaa asian käsittelyn takaisin kuntaan, oli luvassa vuosien odottelua ja asioiden pitkittymistä. Lisäksi maanomistajilla oli edelleen suuri valta kuntakokouksissa. Mikään laki ei

---

¹¹ Innamaa 1957, 93-97; Kalela 1989, 31; Kaukovalta 1940, 277-278; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 38-39; Mäkelä 1997, 89-93.

¹² Maarian seurakunnan rovasti Tallgrenista enemmän tämän tutkimuksen sivulla 36.

¹³ Innamaa 1957, 97; Kaukovalta 1940, 277-283; Soikkanen 1966, 477-479.

edelleenkin estänyt tonttien vuokraamista, joten asemakaavaton asuttaminen jatkui 1930-luvulle asti.¹⁴

Monet esikaupungit julistettiin silti taajaväkisiksi yhdyskunniksi. Näistä Viipurin ja Rovaniemen esikaupungit olivat ensimmäisiä vuonna 1901. Perässä tulivat Kaarinan Nummenmäki ja Vähä-Heikkilä, Maarian Raunistula ja Lapuan kirkonkylä vuonna 1905. Yhteensä taajaväkisiä yhdyskuntia perustettiin vuoteen 1930 mennessä 29. Näistä 12 oli Helsingin esikaupunkeja. Halvoille vuokratonteille riitti kysyntää ja kun Tampereen lähellä olevaan Pispalaankin oli merkitty asukkaita vuonna 1895 vain noin 130, oli väkiluku yli 8 000, kun alue vuonna 1938 liitettiin Tampereen kaupunkiin.¹⁵ Yhtä kiihkeästi kasvoivat myös muiden kuntien esikaupunkialueet.¹⁶

Vasta vuonna 1931 annettiin uusi laki taajaväkisistä maalaisyhdyskunnista. Nyt määräysvalta annettiin suoraan valtioneuvostolle. Alueesta, joka ei sellaisenaan ollut itsenäinen kunta, oli muodostettava taajaväkinen yhdyskunta ja olemassa olevia yhdyskuntia alettiin lakkauttaa valtioneuvoston päätöksellä. Samana vuonna saatiin maahan myös uusi asemakaavalainsäädäntö ja yleiset rakennussäännöt hyväksyttiin seuraavana vuonna. Vasta nyt oli yhteiskuntaan luotu edellytykset esikaupunkien rakennusolojen järjestymiselle. Menneet vuosikymmenet olivat kuitenkin verottaneet monen esikaupunkikunnan taloutta, sillä velvoitteita runsasväkisillä alueilla riitti kouluista köyhäinhoitoon. Useita alueliitoksia ryhdyttiin järjestämään ripeään tahtiin uuden lainsäädännön voimaantultua.¹⁷

Esikaupunkien syntyyn olivat vaikuttaneet niin Suomen kiihtyvä teollistuminen kuin vapautunut liikkuminen, jolloin ihmiset muuttivat pitkiäkin matkoja paremman elämän toivossa. Maalaiskunnissa elämä taas oli ollut vakaata ja muuttumatonta. Nyt syntyneet esikaupungit loivat kuntiin kaksi selkeää uhkaa: kasvava väkimäärä lisäsi taloudellista vastuuta, kun taas muualta maasta muuttaneet ihmiset olivat vieraita, muukalaisia omalla maalla. Tätä syntyneitä tilannetta ei haluttu käsitellä kaupungeissakaan, joissa oli totuttu porvarillisempaan elämään omilla säännöillä. Niinpä maalaiskunnat joutuivatkin lähes yksinään painimaan esikaupunkiongelmiansa kanssa.

---

¹⁴ Innamaa 1957, 306-310; Kaukovalta 1940, 282-284, 411-412,414; Soikkanen 1966, 477-479.

¹⁵ Innamaa 1957, 307-310; Kaukovalta 1940, 282-283,334, 414.

¹⁶ Esimerkiksi Raunistulan esikaupungissa torppia oli vuonna 1875 noin 30, vuonna 1890 noin 130, vuonna 1900 noin 300 ja vuonna 1912 noin 700. Kaukovalta 1940, 283.

¹⁷ Kaukovalta 1940, 411-415.

1. 2 Aiempi esikaupunkitutkimus

Esikaupunkeja on tutkittu Suomessa jonkin verran, mutta tutkimukset ovat keskittyneet joko niiden sisäiseen elämään tai lähikaupungin kasvun näkökulmaan. Osa näistä tutkimuksista sijoittuu yhteiskuntatieteiden, toiset taas kansatieteen piiriin. Kansatieteessä tutkimus on rajoittunut asuinolosuhteisiin ja ympäristön elinpiirin kuvaukseen. Yhteiskuntatieteet taas ovat ottaneet kantaa niihin ongelmiin, joita kehittyvään teollisuusyhteiskuntaan syntyi. Teollistumisen sosiaalishistoriaa on tutkittu paljon jo 1800-luvulta lähtien, sillä näiden tutkimusten avulla pyrittiin ymmärtämään ja löytämään parannuskeinoja syntyneisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin.¹⁸ Esimerkkinä tästä on Heikki Wariksen tutkimus vuodelta 1932 Helsingin työläiskaupunginosista Pitkäsillan pohjoispuolella. Wariksen tutkimus tuo esille niin eri kaupunginosien kuin niiden elinolojen muotoutumista ja tutkimusalue sisälsi myös esikaupunkialueita, kuten Sörnäinen ja Hermanni. Vaikka tämä tutkimus valottaa kuvaa Helsingin tilanteesta, sivuaa se Turun ja Tampereen esikaupunkialueita koko maan vertailuillaan. Tampereen kasvua ja varsinkin Pispalan aluetta on tutkittu hieman runsaammin.

Tauno Perälä teki Turun yliopistossa vuonna 1951 väitöskirjan Turun esikaupungeista. Perälän tutkimus on erittäin seikkaperäinen ja hienosti koottu kokonaisuus, kattaen niin esikaupunkialueiden muotoutumisen kuin niiden elinolojen ja yhteisöjen perinpohjaisen kuvauksen. Tutkimuksen ajanjakso sijoittuu vuodesta 1875 ensimmäiseen maailmansotaan ja siinä ovat mukana kaikki kolme Turun esikaupunkialuetta. Näistä kaksi siis sijoittui Kaarinaan ja yksi Maarian Raunistulaan. Perälä nimittää esikaupunkialueiden ongelmia esikaupunkiprobleemaksi. Tätä ongelmaavytyhtiä hän läpikäy tutkimuksessaan hyvin perusteellisesti, tullen loppulausumaan, että esikaupunkiongelmat syntyivät yhteiskuntamuutoksen aikaansaamina. Perälän tutkimus onkin ollut osaltaan erittäin hyvänä pohjana omaani ja kestää vielä tämän päivän tarkastelua.

Turun esikaupungeista Kaarinalta luovutetuista Nummenmäestä tai Vähä-Heikkilästä ei ole tehty tutkimuksia Tauno Perälän jälkeen. Sen sijaan Raunistula on ollut viime vuosina kasvavan kiinnostuksen kohteena. Turun yliopistolla on perehdytty varsin monipuolisesti Maarian puolella sijainneeseen työläisasutukseen. Alueen vetovoimaa ja tutkimusta on lisännyt Raunistulasta tehdyt internet-sivut, jotka ovat osana Raunistulan sähköistäminen- hanketta www.hum.fi/historia/raunistula. Tämä

---

¹⁸ Koivuniemi 2000, 23.

Suomen ja poliittisen historian laitoksien yhteinen voimanponnistus avautuu varsin monipuolisena. Artikkeleiden tekijät ovat olleet Raunistulan esikaupungista kiinnostuneita opiskelijoita. Mukana hankkeessa on ollut myös dosentti Kari Teräs, jonka vankka työläistuntemus ja perehtyneisyys huokuu hänen artikkeleissaan. Sivuilta on luettavissa nostalgia-painotteisuutta ja esikaupunkia esitellään ”pahuuden pesänä”. Hankkeen sivut ovat myös selkeästi tehty katsomalla tapahtumia Turun suunnasta. Tähän tuo varmasti erilaista tietoa Auralan kansanopistossa syksyllä 2005 alkanut Raunistula kirjoittajaryhmä, joka toimii yhteistyössä Turun yliopiston kanssa. Raunistulassa asuneiden muisteluista onkin tarkoitus työstää kevään 2006 aikana mainituille Raunistula-sivuille myös lisälukemista.

Internet-sivujen lisäksi Raunistula-tutkimus on ”poikinut” kaksi pro gradu-tutkielmaa 2000-luvulla. Molemmat työt on julkaistu Suomen historian laitoksella ja ensimmäisenä niistä julkaistiin vuonna 2001 Ari Höyssän tekemä tutkimus alueen järjestyskysymyksestä vuosina 1905-1918. Höyssä on tutkinut miten järjestyksenpitoa tuona aikana esikaupungissa kehitettiin ja kenen ehdoilla se tapahtui. Hänen mukaan järjestyksenpito jakautuu tutkimusajanjakson aikana selvästi kahteen osaan. Näistä vuosina 1905-1911 poliisien ja asukkaiden suhteisiin vaikuttivat paikalliset tapahtumat, kun sen sijaan vuosien 1911-1917 aikana siihen vaikutti kansallinen politiikka. Lisäksi kunnan valta pieneni järjestysasioissa vuoden 1911 jälkeen, sillä vastuu poliiseista siirtyi valtiolle. Asukkailla ja kunnallishallinnolla oli kuitenkin halua päästä vaikuttamaan poliisin toimintaan ja myös ajan politiikka toi värisävyjä suhtautumiseen poliisivaltaan ja alueen järjestyksenpitoon. Toisen Raunistulaan sijoittuvan pro gradu -tutkielman on tehnyt Anu Hakala vuonna 2004. Hakala tutki työssään Maarian punakaartin naiskomppaniaa Suomen sisällissodassa. Kysymyksenasettelussa Hakala on pyrkinyt löytämään niitä syitä, jotka vaikuttivat naisten värväytymiseen punakaartiin Maariassa. Näistä syistä tärkeimmiksi ovat nousseet sosiaaliset suhteet. Kaartiin liityttiin koska ystävät tai perheenjäsenet liittyivät siihen. Toisaalta sosiaaliset suhteet eivät selitä yksin liittymissyitä, vaan siihen vaikuttivat niin taloudelliset kuin aatteellisetkin syyt.

Kummassakin näissä töissä käydään läpi yhteiskunnallisesti kuohuvia vuosia ja samalla tutkitaan normaalista poikkeavaa aikaa. Höyssän työssä aikajana on pidempi ja samalla kertomus esikaupungin elämästä laajempi. Hakalan työssä rajauksen sisään mahtuu sotaa edeltävä vuosi, joten kyse on parin vuoden periodista. Kumpikin työ on ollut avuksi omaa työtäni tehdessä ja laajentanut esikaupungista piirtyvää kuvaa. Mutta niin hyvä kokonaisuus kuin Tauno Perälän esikaupunkitutkimus onkin, on se jättänyt

jälkipolville varsin painavan mielikuvan. Yleisesti on alettu mieltää tutkimuksen otsikon osa ”esikaupungit ja niiden aiheuttamat probleemat” siten, että kaikki vaikeudet johtuivat esikaupunkilaisista ja heidän toimistaan. Tällöin muut tahot suljetaan ulkopuolelle ongelmista kärsineiksi tahoiksi. Ymmärrys siihen, että tapahtumat olivat uutta koko yhteiskunnassa ja näin myös ilman ”ylempää ymmärrystä”, on jäänyt vaille huomiota jopa Perälän tutkimusta apunaan käyttäneiltä. Perälä on omassa työssään luonut selkeän kuvan esikaupunkien elämästä, mutta ehkä tutkimuksen valmistuminen sodan jälkeiseen Suomeen on osaltaan vaikuttanut siihen, että arvostus ei ollut paras mahdollinen. Tämä ennakkoasentoituminen onkin sitten siirtynyt vielä tämän päivän tutkimukseen.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni aiheena on maarialaisten suhtautuminen kasvavaan ja muuttuvaan Raunistulaan. Maariaan muodostunut esikaupunki ehti kasvaa ja kehittyä vuosikymmenien aikana pienestä, muutamien kymmenien ihmisten asuttamasta kylästä tuhansien asukkaiden esikaupunkitaajamaksi. Vasta vuoden 1944 alusta esikaupunkirajaan saatiin muutos, kun alue liitettiin Turkuun, ja Maaria jäi toimimaan huomattavasti pienempänä kuntana. Tätä aikaa kesti vuoden 1966 loppuun, kun Maaria liitettiin kokonaisuudessaan Turun kaupunkiin.¹⁹

Oma kiinnostukseni Maariaan ja Raunistulaan on alkanut siitä, että Maarian seurakuntaa kutsutaan maan vanhimmaksi. Kunta ei kuitenkaan säilyttänyt itsenäistä asemaansa. Sen sijaan Maarian seurakunta toimii tänäkin päivänä mannosassaan lähes samojen rajojen sisällä, kuin kunnan aikana. Siten myös Raunistula kuuluu edelleen Maarian seurakuntaan. Kaarina sen sijaan on säilynyt omana kuntana, vaikka siltä siirrettiin vuonna 1939 esikaupunkialueet Turkuun.²⁰ Esikaupunkialueet kiehtovat myös tilana, jossa yhdistyy puitteita sekä maaseudusta että kaupungista. Jo K.V. Kaukovalta²¹ puhui esikaupungin väliasemasta²² ja Kari Teräs käyttää nimitystä

---

¹⁹ Laakso 1980, 30,32.

²⁰ Innamaa 1957, 370-371.

²¹ Kyösti Valfrid Kaukovalta, vuoteen 1905 Alitalo (1885-1943) oli Tampereella syntynyt, mutta Maariaan muuttanut rehtori ja historioitsija. Hän asui Raunistulassa Vätin-talossa 1900-luvun alussa. Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 164; Vuori, ST 2/61, 6.

²² Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 108.

välitila. Tällä välitilalla tai siirtymätalalla, kuten Teräs myös paikkaa nimittää, tarkoitetaan juuri sitä että esikaupungit eivät sopineet 1900-luvun alussa mihinkään luokitukseen, vaan niissä oli piirteitä sekä kaupungeista että maalaiskulttuureista.²³ Puhumattakaan niistä piirteistä, joita muualta maasta muuttaneet toivat mukanaan uuteen asuinpaikkaan. Onhan selvää, että esimerkiksi Pohjanmaalta Turun seudulle muuttaneella perheellä oli ”repussaan” pohjanmaalaisia tapoja ja ainakin murre, joka erottui Varsinais-Suomen puhetavasta. On huomattava myös se, että esikaupunkiväestöllä oli osaltaan vaikutusta myös uuden yhteiskuntaluokan, jopa uudenlaisen yhteiskunnan syntyyn. Maalaiskuntana toimimaan alkanut ja tottunut Maaria sekä syntyvä uusi asutus ovat olleet kaikissa ennakoasetelmissa toisiaan vastaan. Esikaupunkieihin suhtautuminen on ollut lisäksi tähän asti ”kaupunkikeskeistä” ja -”lähtöistä”. Kokonaiskäsityksen aikaansaamiseksi on kuitenkin tärkeää pyrkiä saamaan esille myös niiden ihmisten ääni, jotka olivat lakien mukaan vastuussa alueesta.

Tässä tutkielmassa pidän Raunistulan esikaupunkina K. V. Kaukovallan tekemän määritelmän mukaisia alueita. Tällöin kaikki Turun kaupungin läheisyydessä sijainneet Maarian kunnan kylät muodostavat yhden Raunistulaksi sanotun esikaupunkialueen.²⁴ Maarialaisia taas ovat ne henkilöt, jotka asuivat ja vaikuttivat Maarian kunnassa. Tutkimusaihe ja näkökulma ovat lähtökohdiltaan uusia ja materiaalin löytäminen on tuottanut jonkin verran päänvaivaa. Tämän päivän tutkimus kuitenkin ymmärtää tällaista tapaa ja mahdollistaa analysoinnin varsin hajanaisestakin aineistosta. Tutkimustyövälineeksi on luontevasti valikoitunut mikrohistoria. Tämä 1970-luvulla makrohistorian vastakohtaksi syntynyt uusi lähteiden tulkintatapa on yleisesti hyväksytty ja Suomessakin suosittu tulkintatapa. Valtion suurmieshistorian sijaan tutkimuksen kohteiksi ovat nousseet tavallisten ihmisten elämä, arkipäivän asiat, pienyhteisöjen tai vaikkapa marginaaliryhmien historia. Samalla mikrohistoria on synnyttänyt uudenlaisen lähteiden lukutavan, jossa määrää voidaan korvata laadulla. Suuren lähdeaineiston sijaan hajanainen ja pienikin aineisto riittää tutkimuskohteeksi. Kun teksteistä tehdään tarkkaa lähilukua, niistä saadaan esille tutkimukselle tärkeitä

---

²³Teräs 5.4.2006,Raunistula – Toiseutta kaupungin laidalla, www.hum.utu.fi/historia/raunistula/valikko.html.

²⁴Raunistulan esikaupunkialueeseen kuuluivat Kastu, Kähärlä (nykyisin Kähäri), Raunistula, Ruohonpää ja Virusmäki, Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 35.

asioita.²⁵ Tämä ajatus sopii hyvin myös omalle lähdeaineistolleni, joka koostuu monista pitkän aikavälin tiedonpalasista ja eri lähteistä.

Ymmärrän kuitenkin sen, että mikrohistoria ei riitä yksin kertomaan koko yhteiskuntaa koskevista asioista, kuten ei makrohistoriakaan tee sitä yksinään. Näiden kahden tason yhdistäminen on ollut tämän tutkimuksen haaste.²⁶ Toisin sanoen kahden pienyhteisön, Maarian ja Raunistulan, kytkeminen suurempaan yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen. Tämähän on juuri mikrohistorian tarkoitus, sillä parhaimmillaan nämä kaksi tasoa täydentävät toisiaan.²⁷ Oman tutkimukseni kehyksinä ovat suomalaisen yhteiskunnan kehittyminen Venäjän vallasta kohti eurooppalaista hyvinvointivaltiota ja toisaalta Maarian ja sen esikaupungin nuorallatanssi tässä kehityksessä. Unohtamatta tietenkään Turun kaupungin osuutta, jolloin Raunistulaan syntynyt välitila kamppaili kahden erilaisen yhteiskuntamallin – kaupungin ja maalaiskunnan – välissä.

Vaikka mikrohistoriassa ei ole oleellista tutkimuskohteen tai aineiston koko vaan näkökulma, josta ilmiötä tarkastellaan, tarvitaan Matti Peltosen mukaan vielä lisäksi tutkimusmetodi. Peltonen erittelee mikrohistorian niin, että vasta sillä saadaan laajempi näkökulma tutkimukseen. Tällöin aineisto pitää vielä analysoida erikseen. Tähän aineiston analyysiin soveltuukin Carlo Ginzburgin kehittämä johtolankametodi. Teorian lähtökohdat ovat taidehistoriassa, mutta Ginzburg kehitti ajatusta pidemmälle. Pienet merkityksettömät asiat kuten esimerkiksi miten taiteilija on maalannut kynnet tai korvat paljastaa taulunväärentäjät. Taiteilija ei kiinnitä pieniin yksityiskohtiin huomiota maalatessaan, mutta silti juuri nämä yksityiskohdat tekevät jokaisesta taiteilijasta uniikin. Ginzburg sovelsi tätä teoriaa myös salapoliisin tai lääkärin työhön. Syvempää todellisuutta ei voisikaan saavuttaa ilman äärimmäisen pieniä yksityiskohtia. Johtolankametodissa painotetaan myös tutkijan omaa kokemuspiiriä,²⁸ joten olen pyrkinyt luomaan puolueetonta kuvaa esikaupungin ja Maarian välisestä suhteesta. Pienistä asioista olen pyrkinyt paljastamaan jotain uutta yhteisöjen ajattelusta ja tavoista toimia. Mutta kuten Ginzburgin painottaa, näiden johtolankojen tulkitseminen on luova prosessi, johon ei ole olemassa valmiita sääntöjä.²⁹

---

²⁵ Ollila 1995, 11-13.

²⁶ Rahikainen 1996,16.

²⁷ Ollila 1995, 11-12; Rahikainen 1996, 16.

²⁸ Ginzburg 1996, 38-41, 44-45; Elomaa 2001,63-65; Peltonen 1996, 39, 44; Ollila 1996, 7-10.

²⁹ Elomaa 2001, 64.

Yritän välttää nostalgiaa, joka Seppo Knuutilan mukaan romantisoi menneisyyden ja toimii ”epätäydellisen nykyisyyden aiheuttaman ahdistuksen terapiamuotona”. En myöskään väitä, että menneisyydessä kaikki olisi ollut paremmin. Toisaalta pidän kiehtovana Matti Peltosen lausumaa, että parhaaseen tutkimustulokseen pääsee, kun jo työn lähtökohtana on ymmärrys siitä, että massatkin koostuvat ajattelevista ja toimivista yksilöistä. Olen samaa myös mieltä Pirjo Markkolan kanssa siitä, että kun perinteisessä historian tutkimuksessa tutkittava alue tai yhteisö nähtiin kokonaisuutena, se koostuu mikrohistoriallisessa tarkastelussa erilaisuudesta ja eroista. Tutkimukseni perustana on siis mikrohistoriallinen tapa, jossa eteneminen tapahtuu yksityisestä yleiseen. Tämä abduktio on lähtenyt liikkeelle ilman valmista teoriaa ja pyrkinyt vuoropuheluun lähteiden kanssa. Tämä taas on osaltaan merkinnyt sitä, että lähteistä on noussut myös esiin enemmän kysymyksiä ja teemoja. Varsin mukavalta tuntuu samalla ajatus siitä, että historioitsijan on kunnioitettava menneisyyttä eikä taivutettava sitä omaan kaavaansa, kuten mentaalihistoriantutkija Lucien Febvre on todennut.³⁰

Toisaalta olen pyrkinyt saamaan tietoa Giovanni Levin tavoin niistä strategioista, joiden avulla menneisyyden ihmiset pyrkivät maailmassaan selviytymään ja sitä kontrolloimaan.³¹ Mikrohistoriallisen lähestymistavan avulla olen voinut saada tietoa siitä, mitkä olivat näiden kahden yhteisön – Maarian ja Raunistulan – liikkumavara ja miten ihmiset niissä pystyivät luovimaan yhteiskunnallisissa rakenteissa.³² Löydettyjä sävyjä olen pyrkinyt jäljittämään siitä lähtökohdasta, että maalais- ja kaupunkiyhteisön väliin on syntynyt jotain, mitä koko yhteiskunta ei vielä ollut tunnistanut tai tiennyt edes voivan kehittyä.

1.4 Rajaus, kysymykset ja lähteet

Tutkimukseni aloitusvuosi on 1875. Maarian kunta oli ollut jo virallisesti olemassa lähes vuosikymmenen, mutta sen kylät olivat vielä pieniä. Raunistulan kasvu ei ollut alkanut ja Turku-Toijala-ratakin vasta valmistumassa, joten ruuhkavuodet olivat edessäpäin. Tästä vuodesta saadaan väestöllinen vertailukohta tuleviin vuosiin. Aikarajauksen loppu sijoittuu pitkälle 1900-luvulle, vuoteen 1939. Tämä ajankohta siitä syystä, että maailmansota pysäytti Suomessa alkaneen nousukauden ja näin

---

³⁰ Knuutila 1994, 10-11; Markkola 1996, 17-18; Ollila 8-12; Peltonen 1988, 4.

³¹ Levi, Giovanni -----

³² Elomaa 2001, 66

tapahtui Maariassakin. Aikarajaukseksi tulevat siten vuodet 1875-1939. Rajaus on ajallisesti pitkä, mutta se on tarpeen, että tutkimuksessa saadaan esille eri aikakausien mahdolliset vaikutukset ja muutokset kokonaisuudessaan. Lisäksi niin tapahtumien monimuotoisuus ja niiden ymmärrettävyys, kuin valitsemani mikrohistoriallinen näkökulma tarvitsevat tuekseen näin pitkän aikavälin.

Tutkimus jakautuu kahden eri päätöksentekoyhteisön – seurakunnan ja kunnan – tarkasteluun. Näin tutkimuksen kysymykseksi nousee: miten nämä päätöksentekijät suhtautuivat Raunistulaan ja sen asukkaihin? Esiin nousee myös se, pitivätkö perimaarialaiset raunistulalaisia kunnan asukkaina vai suhtauduttiinko heihin kaupunkilaisina, jopa muukalaisina? On tärkeää huomioida lisäksi, onko näkyvissä eroja suhtautumisessa eri aikakausina. Tutkimukseni aikaväliin mahtuu Suomen historian monia radikaaleja muutoksia: maan talouden kasvu, yhteiskunnan nousu omille jaloilleen, kahtia jakautuva yhteiskunta ja uudelleen yhdistyminen sekä taistelu itsenäisen kansakunnan puolesta. Miten esikaupunkiin suhtauduttiin näinä eri aikoina ja muuttuiko suhtautuminen? Lähtökohdaltahan Raunistulaa on pidetty huonomaineisena esikaupunkina, joka luokiteltiin jopa Suomen pahimmaksi. Tuo maine siirtyikin vuosikymmeneltä toiselle. Mutta kasautuiko sinne todellakin maan huonoin väestö, vai johtuuko maine jostain muusta?

Tutkimuksessa käytettyjä Maarian seurakunnan elämästä kertovia asiakirjoja löytyy kahdesta arkistosta. Osaa niistä säilytetään Turun maakunta-arkistossa sijaitsevasta Turun tuomiokapitulien³³ arkistossa, osaa taas Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän arkistossa. Varsin hedelmällisiä näistä seurakunnan papereista ovat olleet piispantarkastuksiin³⁴ tehdyt kertomukset seurakunnan tilasta. Tuomiokapitulista tehtiin piispantarkastuksia seurakuntiin viiden vuoden välein, mutta järjestelmä ei toiminut vielä säännöllisesti 1870-1890-luvuilla. Maarian seurakuntaan piispantarkastus tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 1878 ja seuraavan kerran vuonna 1892. Sen sijaan vuosien 1893-1921 piispantarkastuskertomuksia Maariasta ei ole olemassa. Nämä puuttuvat asiakirjat eivät ole kadonneet, vaan syyt löytyvät viranhaltijan asemasta. Maarian kirkkoherraksi vuonna 1887 valittu rovasti Tallgren valittiin tuomiokapitulien asessoriksi³⁵ vuonna 1897 ja hän toimi tehtävässä vuoteen

---

³³ Paikallisseurakunnat ovat hiippakuntien alaisia. Hiippakuntien hallintoa hoitaa tuomiokapituli, jossa puheenjohtajana on piispa ja varapuheenjohtajana tuomiorovasti. Maarian tapauksessa tuomiokapituli sijaitsee Turussa. Ks. esim. Raittila 1972, 144.

³⁴ Hiippakuntien ylin valvonta kuuluu piispoille. Piispojen tehtäviin taas kuuluu viiden vuoden välein tehtävät piispantarkastukset hiippakuntien seurakuntiin. Ks. esim. Raittila 1972, 144.

1921. Maarian seurakuntaan ei tehty tarkastuksia tuona aikana. Niinpä piispantarkastuksia tehtiin vuosina 1892, 1922, 1928, 1933 ja 1938. Väli vuosien tapahtumista löytyy tietoja seurakunnan johtoelimenä toimineen kirkkoneuvoston ja kirkkokokousten pöytäkirjoissa, joita olen käyttänyt vuosien 1887-1939 ajalta sekä kirkkovaltuuston kokousten pöytäkirjoista 1900-luvun puolelta. Näiden lisäksi tärkeä hengellinen tehtävä esikaupungissa oli sinne vuonna 1904 perustetulla rukoushuoneyhdistyksellä. Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen puheenjohtajana toimi Maarian seurakunnan kirkkoherra I. M. Tallgren ja lopulta Maarian seurakunta osti yhdistyksen toimitilat vuonna 1938. Olen ottanut myös rukoushuoneyhdistyksen toiminnan mukaan tutkimukseen. Yhdessä nämä kaikki asiakirjat luovat kuvaa suhtautumisesta Raunistulan esikaupunkiin sen eri aikoina.

Turun kaupunginarkistossa säilytettävät Maarian kunnan asiakirjat ovat tutkimuksen toisen osa-alueen lähtökohtana. Tästä arkistosta olen läpikäynyt lähinnä kunnankokousten pöytäkirjat vuosilta 1878-1918 ja kunnanvaltuuston pöytäkirjat vuosilta 1902-1943. Erityisesti kunnanvaltuuston pöytäkirjoista olen tutkinut työttömyyden hoitoa kunnassa, sillä ajanjaksooni 1900-luvulla sijoittuu useita vaikeita taloudellisia ajanjaksoja, ja Maarian kunta joutui taloudelliseen ahdinkoon juuri esikaupungin suurien työttömyysmenojen takia. Kunnan arkistosta löytyneet ”*Maarian pitäjän toimikunnan*” pöytäkirjat taas tuovat tärkeää tietoa siitä, miten Maariassa elettiin toisaalta esikaupunki- toisaalta maaseutukuntana. Pitäjän toimikunta perustettiin Maariassa vuoden 1932 alussa turvaamaan suunnitelmissa olleen esikaupunkiosituksen oikeellisuutta ja sen toimintaa ylläpidettiin vuoden 1936 itsenäisyyspäivään.

Tutkimuskirjallisuudesta tärkeimpinä teoksina ovat olleet K. V. Kaukovallan *Maarian pitäjän historian* kolmas osa. Kunnan historiasta käydään läpi vuosien 1866-1943 välinen aika. Kirja on perinpohjainen historia Maarian kunnassa tapahtuneista muutoksista. Koska tekijä oli itse myös asunut vuosisadan alussa Raunistulassa, tuntemus ja tietämys näkyvät kirjassa. K. V. Kaukovalta ei sorru ”hurskasteluihin”, vaan kertoo esikaupungin oloista kantaa ottamatta. Toinen yhtä tärkeä teos on ollut jo aiemmin mainittu Tauno Perälän *Turun esikaupungit ja niiden aiheuttamat probleemit ensimmäiseen maailmansotaan mennessä*. Perälän tutkimus antaa seikkaperäisen kuvan Raunistulan esikaupungin synnystä ja kehityksestä. Tosin tutkimusta vaivaa paikoin

---

³⁵ Tuomiokapituliin valittiin (ja valitaan edelleen) kaksi pappisasessoria hiippakunnan papiston äänestyksellä. Asessorin pätevyysvaatimuksena oli teologian lisensiaatin (nyk. tohtorin) tutkinto tai korkeimman kiitoksen pastoraalitutkinto. Pirinen 1976, 393, 410.

ajalle tyypillinen koko esikaupunkiväestön luokittelu niukkuudessa eläväksi työväestöksi ja esikaupungit huliganismin ja siveettömän elämän ”pesäpaikoiksi”.³⁶ Turun kaupungin historioista lähdeveoksina taas ovat olleet Eino Jutikkalan ja Veikko Laakson kattavat ja perusteelliset teokset naapuri Turun historiasta.

Koska tutkimus on sidoksissa yhteiskunnassa tapahtuneisiin lakimuutoksiin, tarvitsee se tuekseen tästä tietoa. K. V. Kaukovallan *Suomen maalaiskuntien kunnallisen itsehallinnon historia* on tuonut osaltaan valaisua kuntalakiin ja sen kehitykseen. Kaukovalta on käyttänyt Maariaa lisäksi esimerkikuntana kirjassaan. Toinen kattava teos on Hannu Soikkasen *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia*. Soikkanen käy kirjassaan läpi kuntalain historiaa sadan vuoden ajalta hyvin yksityiskohtaisesti ja kirjassa seurataan seurakunnankin lakimuutoksia. Soikkasen teoksen lisäksi seurakuntalainsäädäntöä ja kirkon vs. yhteiskunnan muutoksia tutkivasta kirjallisuudesta on ollut apua omaan tutkielmaani. Unohtamatta myöskään muista esikaupungeista kirjoitettua kirjallisuutta. Näistä varsinkin Kerttu Innamaan *Kaarinan pitäjän historia III* on ollut ajankohtainen, sillä Kaarina paini samanlaisten esikaupunkikysymysten kanssa kuin Maaria ja Nummenmäen alue liitettiin Turkuun samoihin aikoihin Raunistulan kanssa. Kaarinasta on kirjoitettu uudempikin historiateos, sillä Pentti Mäkelän *Kaarinan kunnan historia* vuodelta 1997 valottaa Kaarinaa hieman eri suunnalta kuin Innamaan vuodelta 1957 kirjoittama. Tauno Perälän kirjoittamista esikaupunkihistorioista *Helsingin maalaiskunnan historia vuosina 1865-1945* taas on sopinut sekä ajallisesti että sisällöltään tutkimuskirjallisuudekseni.

Se että työni koostuu pääasiassa Maarian seurakunnan ja kunnan tarkastelusta, on täysin tietoinen ja harkittu valinta. Raunistulan tapahtumat on esitetty tutkimuksissa Turun kannalta ja suunnalta monesti, mutta paikallisuus sekä Maarian isäntäkunnan osuus on jäänyt lähes huomiotta. Seurakunnan ottaminen tarkasteluun on luonnollista ja kaiken lähtökohtanakin. Itse asiassa, Maarian seurakunta on tälläkin hetkellä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän suurin seurakunta jäsenmäärältään³⁷ ja Raunistula edelleen osana sitä. Maarian kunta taas muodostui seurakunnan rajojen mukaan ja kunnan toiminta oli varsinkin alussa vielä vahvasti sidoksissa seurakuntaan. Kunnan

---

³⁶ Ks. esim. Perälä 1951, 133-137.

³⁷ www.turunsk.fi, 5.4.2006.

toiminnan kehittyessä ja esikaupungin kasvaessa myös ns. Sydän-Maariassa³⁸ herättiin kuntaliitosasiaan ja perustettiin edellä mainittu pitäjän-toimikunta. Tässä kohtaa on myös mainittava esikaupunkiliitoksen jälkeinen vaihe. Tällöin Raunistula kuului alueellisesti Turkuun, mutta oli edelleen seurakunnallisesti kiinni Maariassa.³⁹

---

³⁸ Sydän-Maarialla tarkoitetaan tässä niitä Maarian kunnan alueita, jotka käsittävät Saramäen ja Paimalan kylät ja sen alueen, joka jäi vielä vuonna 1944 itsenäiseksi kunnaksi. Ks. Oja & Tallgren, 1944. Ks. Liite 2, Kartta 2.

³⁹ Maarian yhdistyminen Turun seurakuntien kanssa yhteistalouteen tapahtui vuoden 1954 alussa. Tällöin seurakunta toimi niin Maariassa kuin Turussakin. Haavio 1978, 140, 200.

2. Maarian kylästä taajaväkiseksi

2.1 Maarian teollisuus ja esikaupungin väestö

Vaikka Raunistulaa pidetään nykyisin luonnollisena osana Turkuja, näin on ollut vasta vuodesta 1944. Maarian vuonna 1868 perustettuun kuntaan kuuluivat ne seurakunnan rajat, jotka vuonna 1865 kuntalaissa oli määrätty. Sellaiset niinkin kaukana toisistaan olleet maa-alueet, kuten Kuhankuono⁴⁰ usean kunnan rajalla ja Hirvensalo⁴¹ meren puolelta kuuluivat Maariaan. Kaupungin pohjoispuolella Aninkaisten tullista alkoi Maarian ja Turun välinen raja, Raunistula kuului tällöin kokonaan Maariaan. Aura-joen toisella puolella kaupungin rajana olivat Kaarinan kunnan maat, näin ollen Turku olikin kahden maalaiskunnan – Maarian ja Kaarinan – syleilyssä.⁴²

Alun perin Raunistulan kylässä on ollut kolme taloa: Vätti, Lonttinen ja Konsa. Nämä kaikki olivat kruununtaloja jo 1500-luvulla. Mutta sekä Lonttinen että Konsa jaettiin isojaon aikana kahtia, niin että saatiin Yli- ja Ali-tilat. Maarian kunnan perustamisen jälkeen vuonna 1868 Yli- ja Ali-Lonttinen ostettiin yksityisten perintötiloiksi, kuten myös Yli-Konsa. Niin vain Vätti säilyi kokonaisuudessaan Turun kaupungin omistuksessa ja sen lisäksi Ali-Konsa. Turun kaupunki omisti siten Raunistulan kylän sisältä Vätin ja Ali-Konsan tilat. Lisäksi 1890-luvulla lunastettiin Yli-Lonttisten tilan maat. Näiden tilojen lisäksi kaupunki omisti Ruohonpäästä kaksi palstaa, isojaossa jaetun Alistalon, jonka osat nimitettiin Tommilaksi ja Alitaloksi.⁴³

Kaupungin läheisyydessä oleviin kyliin oli syntynyt jonkin verran uutta asutusta vuoden 1827 tulipalon jälkeen. Nämä kylät olivat vetäneet puoleensa etenkin käsityöläisiä, koska kaupunkialueiden ulkopuolelta puuttuivat säädökset. Vuonna 1850 pohjoisissa kylissä asuikin torpparien lisäksi parikymmentä eri käsityön ammattilaista.⁴⁴ Todellinen asukasvirta käynnistyi 1870-luvulla, kun teollistuminen pääsi vauhtiin ja etenkin Turku-Toijala- radan valmistuminen ja sen kulku Raunistulan läpi lisäsi osaltaan vuokratonttien kysyntää. Uusi liikennöimismuoto vaikutti siihen, että Raunistulaankin perustettiin tehtaita. Niinpä vuonna 1876 kehittyvään

---

⁴⁰ Alueesta käytettiin aiemmin nimeä Karsonkulma. Esim. Maarian kunnanvaltuuston ptk, 22.6.26 1§, MKA Cc6, TKA.

⁴¹ Esim. Maarian seurakunnan asiakirjoissa käytetään vielä pitkälle 1930-luvulle asti Hirvenluoto nimeä. Vasta vuonna 1936 aletaan puhua Hirvensalosta. Maarian kirkkovaltuuston kokous 27.2.1936 1§, MS Ca5 TKSA.

⁴² Maarian kuntakokous ptk, 15.6.1899 3§, MKA Ca3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 8-9; Mäkelä 1997, 89.

⁴³ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 9; Perälä 1951, 33.

⁴⁴ 12 suutaria, 7 räätäliä ja 3 seppää. Perälä 1951, 44.

esikaupunkiin perusti tehtailija G.J.A.Koppe ensimmäisen suomalaista asfalttihuopaa valmistavan yrityksen. Jo seuraavana vuonna sen otti haltuunsa uusi yritys, kommandiittiyhtiö Åbo Asfaltfabrik ja nimi suomennettiin Turun Asfalttitehtaaksi.⁴⁵ Vuonna 1877 perustettiin Vätin talon maalle vesitehdas, joka myöhemmin toimi Auran Vesitehdas Oy:n nimellä. Sama tehtailija Engman perusti teknillisen tehtaan. Sen nimi muutettiin omistajavaihdoksen yhteydessä Turun Teknilliseksi tehtaaksi.⁴⁶ Kauppias J. L. Törnroth perusti 1892 rautatien varrelle Vätin maalle suuren höyrymyllyn ja I linjalla aloitti toimintansa kauppias Marjasen mylly.⁴⁷

Nämä yritykset tarjosivat alueen asukkaille työtä ja toivat verotuloja Maarian kunnalle. Sen sijaan toisin kävi värjärimestari Johan Linnellin vuonna 1874 perustamalle Multavieru Osakeyhtiölle. Turun maistraatti myönsi Linnellille maaliskuussa 1875 luvan rakentaa ”kaupungin linjan ulkopuolelle” Aurajoen rannalle höyryvärjäämön. Tämä tehdas paloi kaksi kertaa ennen kuin ”kaikenlaisen villa- ja puuvillatarvaimien valmistus ja värjäys” pääsi kunnolla vauhtiin aivan kaupungin ja Raunistulan rajalla. Tehdas muutettiin Turun Verkatehdas Osakeyhtiöksi vuonna 1887 ja se laajeni Turun suurimmaksi tehtaaksi 1900-luvun puolella.⁴⁸

Verotulot verkatehtaasta jäivät siis Turulle. Tehtaan sijainti käy kuitenkin esimerkkinä siitä, miten pienestä yritysten sijainnissa saattoi olla kyse. Sen sijaan Maarian puolelle Raunistulaan rakennettiin Alfan raakasokeritehdas ja se aloitti toimintansa vuonna 1899. Tämä yritys ei kuitenkaan toiminut kuin yhden vuoden, sillä tehdas ajautui konkurssiin. Uusi suuri tehdasrakennus jäi tyhjilleen. Mutta vastapuolella Turussa sijaitsevaa sokeritehdasta Aurajoen läntisellä rannalla oli aloittanut kesällä 1896 tehtailija John Barkerin mukaan nimetty tehdas, jossa alettiin valmistaa puuvillalankoja ja vanua. Yhtiö laajeni ja Barker kutomo siirtyi vuokralla Alfan sokeritehtaan kiinteistöön. Pian kiinteistö ostettiin yrityksen omaksi. Yhä useampi esikaupunkilainen saikin nyt työtä läheltä kotiaan, sillä työntekijämäärä näissä kahdessa puuvillatehtaassa kasvoi vuosisadan vaihteen 250:sta vuoteen 1913 yli 1 100.⁴⁹

---

⁴⁵ Yritys laajeni vuonna 1901 ja samalla perustettiin sementtivalimo. Kivistö 2002, 57.

⁴⁶ Tehtaan valikoimiin kuuluivat mm. parfyymit, erilaiset saippuat, sinettilakka ja kirjoitusmuste. Näistä varsinkin muste oli tunnettu vientituote. Kotimaisen teollisuuden albumi 1913, 236.

⁴⁷ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 79-80; Kotimaisen teollisuuden albumi 1913, 236; Perälä 1951, 54; Suomen teollisuus ja kauppa IV 1929; 94-96.

⁴⁸ Kotimaisen teollisuuden albumi 1913, 377-378; Nikula 1950, 14, 16, 20-21, 35. Ks. Liite 1, Kartta 1.

⁴⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 174-175; Leinonen & Talanterä 1987, 38-39,44-45; Perälä 1951, 54.

Kärsämäen kylä oli ennen Raunistulan laajenemista ollut kunnan keskusta ja sinne rakennettiin Maarian ensimmäinen kansakoulu vuonna 1881. Kylään oli perustettu jo 1700-luvulla Illoisten tiilitehdas, joka oli toiminnassa vielä 1800-luvun loppupuolella. Muutama uusi tehdas kylään perustettiin 1800-luvun puolivälissä. Näistä aloitti toimintansa portteri- ja oluttehdas 1850-luvulla ja tehtaan yhteydessä aloitettiin polttotoiminta vuonna 1869, kun kotipoltto Suomessa oli lakkautettu. Tämä Amalieborgin olut- ja viinapolttimo oli vuonna 1885 Maarian kunnan suurin veronmaksaja ja sen valikoimiin kuuluivat viina, olut, kalja, limonaadi ja sima. Kyseinen tehdas vaikutti olemassaolollaan myös siihen, että Kärsämäen koululla perustettiin Rantämäen⁵⁰ raittiusseura vuonna 1886. Raittiusseuran johtohahmonakin tunnettu Kärsämäen koulun opettaja Juho Vuori⁵¹ perusti jopa oman pienen kaljatehtaan 1800-luvun lopulla vastustamaan viinankiroja. Tehdas toimi ensin Kärsämäessä ja myöhemmin Raunistulassa Konsanmäen juurella. Esikaupungin väki opetteli tekemään Vuoren oluesta ”kiljua” ja Vuori joutui tehtaansa takia rahavaikeuksiin.⁵²

Tiilitehdas perustettiin Kärsämäen kartanon maille, josta saatiin tehtaan tuotantoon sopivaa savea. Kartanonomistaja Margelin, myöh. Marjalin, perusti tehtaan vuonna 1875 ja se sijaitsi aivan Rantämäen rautatiepysäkin lähellä. Omistajavaihdoksien jälkeen tiilitehdas oli toiminnassa vielä 1920-luvun lopulla ja sen tuotanto myytiin pääasiassa Turun lähialueille. Aiemmin Kärsämäessä oli toiminut tulitikkutehdaskin, joka kuitenkin paloi heti toiminnan alettua. Kunnan toisella puolella Kähärinmäellä toimi myös vanhastaan pieni tulitikkutehdas. Vuonna 1875 sen nimeksi otettiin Åbo Nya Tändstickorfabrik ja myöhemmin nimi suomennettiin Turun uudeksi tulitikkutehtaaksi. Kähärlän hospitaalitalan alueella sijaitsevalle ”Lustikullaksi” nimetylle kukkulalle rakennettu tehdas antoi nimen koko mäelle ja aluetta ryhdyttiin

---

⁵⁰ Kun Maarian kunta perustettiin vuonna 1868, kunnan nimeksi tuli Maaria (ruots. St Marie). Rantämäki nimeä käytettiin kuitenkin virallisissa tilastoissa pitkälle 1900-luvulla, sillä Maarian kirkko sijaitsi Rantämäen alueella ja kirkostakin käytettiin vielä pitkään nimeä Rantämäen kirkko. Kunnan asiakirjoissa alettiin heti puhua Maariasta. Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 8.

⁵¹ Kärsämäen kansakoulun opettaja Juho Vuori (1855-1942) oli yhteiskunnallisesti erittäin valveutunut. Hän toimi opettajana Kärsämäessä 47 vuotta. Vuori oli mukana lähes kaikissa Maariaan perustettavissa yhdistyksissä ja lisäksi hän oli perustamassa Turkuun Kansallista kirjakauppaa. Suomen tasolla Vuori osallistui Edistyspuolueen syntyyn. Santonen 1999, 11; TS 1/1971, 17.

⁵² Maarian kuntakokouksen ptk 16.12.1884 3§, MKA Ea1TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 26-27, 167; Perälä 1951, 36,54; ST 1/1971, 17-19; ST 5/1969, 15.

kutsumaan Tikkumäeksi. Tehdas laajeni suureksi ja vuonna 1880 sen palveluksessa oli jo 51 henkeä.⁵³

Turun kaakelitehtaalle hankittiin alkuvuodesta 1899 Keskitalon tila Maarian Pitkämäestä. Kaakelitehtaalla oli aiemmin ollut omistuksessaan tehdasrakennukset sekä Linnankadulla että Hirvensalossa, joka sekin kuului Maarian pitäjään. Tosin Hirvensalon tehdas ei ollut toiminnassa kuin neljä vuotta. Keskitalon tilalla sen sijaan oli runsaasti savea, josta saatiin liitulisäyksiin kaakelinvalmistukseen sopivaa ainetta. Niinpä Pukkilan pellolle Pitkämäkeen rakennettiin pieni kaakelitehdas ja vuonna 1912 suurempi uusi nelikerroksinen tehdas. Helsinkiläinen tehtailija Merivaara taas osti tikkumäestä vuonna 1913 Rautasänkytehdas Oy:n konkurssipesän ja jatkoi ensin nimellä Auran Rautasänkytehdas, kunnes nimi myöhemmin vaihdettiin Auran Rautateollisuudeksi. Vielä on mainittava F. E. Wahlroosin ruisku- ja metalliteosten tehdas, joka sijaitsi Kähärlässä ja ilmoitti valmistavansa paloruiskuja sekä maidonkuljetusastioita.⁵⁴

Amalieborgin tehdas lopetti Kärämäen kartanon naapurissa vuonna 1915 ja tilalle muutti seuraavana vuonna Hellaksen makeistehdas Turusta.⁵⁵ Vuonna 1919 perustettiin vielä nauhatehdas Kutomo & Punomo Oy⁵⁶ Kärämäen kylään. Tämän edeltäjänä oli jo tehtailija William Lancaster perustanut vuonna 1871 Saipion villankehruu- ja saippuatehtaan, kutomon, värjäämön ja myllyn samaan kylään, mutta niiden toiminta päättyi koko tehtaan paloon kesällä 1874. Vaikka suuri osa esikaupungin väestöstä kävikin töissä Turun puolella, työpaikkoja syntyi siis myös sekä esikaupungin alueelle että emäpitäjä Maariaan. Nämä tehtaot lisäsivät asutustoimintaa alueillaan jopa niin, että syntyivät Kähärlän⁵⁷ ja Tikkumäen alueet.⁵⁸

---

⁵³ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 79; Perälä 1951, 36-37; Suomen teollisuus ja kauppa IV 1929, 98-99.

⁵⁴ Nyström 1951, 238-239; Suomen teollisuus ja kauppa II 1924, 76; Turun puhelinluettelo 1935-36, 362.

⁵⁵ Nuchim Bonsdroffin vuonna 1890 perustama Helsingfors Karamellfabrik alkoi valmistaa makeisia ensin Helsingissä ja toinen tehdas perustettiin Turkuun nimellä Helsingfors Nya Karamellfabrik Åbo filial – Helsingin Uusi karamellitehdas Turun sivuliike. Kauppias Rudolf Gardberg osti Bonsdroffin tehtaan ja se jatkui nimellä Osakeyhtiö Hellas Aktiebolag Makeistehdas. Vuonna 1929 muodostettiin Makeistehdas Oy Hellas. Saarto 1980, 173-176.

⁵⁶ Nykyinen Inka Oy.

⁵⁷ Kähärin säännöstelemätön rakentaminen päättyi vuonna 1901, koska senaatti puuttui alueen asuttamiseen ja Turun kaupunki sai sen hallintaansa vuonna 1908. Sen sijaan muut esikaupunkialueet jatkoivat kasvuaan. Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 37; Perälä 1951, 57-60.

⁵⁸ Kaukovalta & Kaila 1950, 79, 244; Saarto 1980, 174-176; Wahlsten 1913, 81.

Turku-Toijala radan kummallekin puolelle sijoittuneen Raunistulan esikaupunkialueen väkiluku oli vuonna 1880 jo lähemmäs 1 200 ja vuonna 1900 yli 3 000 henkeä. Niinpä vuosisadan viimeinen kymmenvuotiskausi oli alueen suurinta kasvuaikaa.⁵⁹ Ali-Lonttisten tilan omistaja vuokrasi I linjan tontit loppuun. Turun kaupunki omisti Ali-Lonttisen tilan välistä puutarha-alueen, joten vuokraus jatkui sen toiselta puolelta. Näin alkoivat hahmottua II ja III linja. Lisäksi asutus tiivistyi sekä Konsan että Kastun mäissä 1900-luvun alkuun mennessä ja Turun pohjoisilla esikaupunkialueilla oli vuoden 1900 henkikirjan mukaan torppia 325 ja väkeä yli 5 200 henkeä. Kun tultiin 1910-luvulle, olivat esikaupunkialueet muotoutuneet niin, ettei uusia enää syntynyt. Alueina olivat tällöin Kastu, Kähärlä, Raunistula, Ruohonpää ja Virusmäki.⁶⁰

Tällainen runsas ihmismäärän lisäys tuotti vaikeuksia myös väestökirjanpidossa. Vuoden 1879 köyhäinhuoltoasetuksessa säädettiin, että jokaisella oli kotipaikkaoikeus siinä kunnassa, jossa oli henkikirjoilla. Turussa seurakunta kirjoitti kaupungissa työssä käyvät kuitenkin omiin kirjoihinsa, samoin Turun henkikirjoittaja omiinsa. Kaupungilla oli velvollisuus jakaa köyhäinapua ja sen vastapainoksi kantaa kunnallisverot. Turun kaupungin virkamiesten vaatimuksesta henkikirjoittaja velvoitettiin kuitenkin vuodesta 1889 kirjoittamaan Maariassa asuvat, mutta Turussa työssä käyvät henkilöt, Maarian kunnan henkikirjoihin. Näin Maarian kunnan väestö lisääntyi yhdellä kertaa 1 100 hengellä. Vuonna 1892 vahvistettiin vielä asetus, joka määräsi henkilöt kirjoitettaviksi sen pitäjän henkikirjoihin, missä nämä asuivat.⁶¹

Tämä ei vielä tehnyt täyttä selvyyttä väestökirjanpitoon. Vaikka henkikirjoille siirryttiinkin Maariaan, saatettiin silti pysyä Turun seurakuntien jäsenenä, jos oltiin niissä kirkonkirjoilla. Tämä oikeus taas oli tärkeä ja tarkoituksenmukainen silloin kun kävi työssä Turussa. Kaupunki kun myönsi hätäaputoita vain niille, jotka olivat Turussa seurakunnan jäsenenä. Kun vuokra-asuminen laajeni edelleen 1900-luvun alussa, muuttokirjat saatiin viedä tai jättää kaupunkiin ”taskuun” tai ne voitiin jättää hakematta. Osalle kirkonkirjat saattoivat jäädä muuttokuntaankin. Tällainen käytäntö aiheutti sen, että esikaupungin todellista asukasmäärää ei pystytty laskemaan kirkonkirjojen perusteella ennen kuin 1930-luvulta alkaen, jolloin lainsäädäntö muuttui

---

⁵⁹ Ks. Liite 4, Taulukko 1.

⁶⁰ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950; 101-103; Perälä 1951, 52-54, 58.

⁶¹ Innamaa 1957, 93; Kaukovalta 1940, 155-157; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 38-39.

ja väestökirjanpito todenmukaistui. Oman ongelmansa tuo myös se, että torpissa pidettiin asukkeja eli torpan vuokralaiset ottivat luokseen alivuokralaisia, joiden vuokran turvin saattoivat maksaa oman vuokransa. Sen sijaan torppien omistajat eivät tällaisia asukkeja yleensä ottaneet. Näitä asukkeja ei laskettukaan mihinkään lukuun. Perälän mukaan heitä asui kaikista asunnoista Maarian esikaupunkialueilla 10.6 % vuonna 1905. Toisaalta esikaupungissa asui myös liikkuvaa väkeä, joilla ei ollut vakinaista työpaikkaa tai asuntoa, joten heidän liikkeistäkään ei löydy kirkonkirjojen kautta tietoja.⁶²

Vaikka olemassa olevat kirkon- ja henkikirjat poikkeavatkin luvuissaan, tosi asia kuitenkin on, että Maarian asukasluku nousi 1880-luvulta 1930-luvulle tullessa tuhansia. Sillä kun henkikirjan mukaan asukkaita oli vuonna 1880 2 868, oli heitä vuonna 1930 11 055 henkeä. Kuten Perälä on kirjoittanut tutkimuksessaan: ”Esikaupunkien syntyminen on kaupunkiin suuntautuneen muuttoliikkeen rinnakkaisilmiö”⁶³. Niinpä väestörakennekin muuttui normaalista poikkeavaksi. Se poikkesi niin maalaiskunnan, tässä kohtaa Maarian, maanviljelijävaltaisesta väestörakenteesta, kuin Turun kaupungin asutuksesta. Tehtaat Turussa naisistuivat, mutta esikaupungeissa naisia asui suhteellisesti vähemmän kuin kaupunkialueilla. Turku oli vanhastaan kaksikielinen kaupunki, mutta esialueet olivat sen sijaan jo 1910-luvulla asukkailtaan yli 90 % suomenkielisiä. Ikärakenteeltaan alueet eivät paljoa eronneet kaupungista, tosin lapsia oli suhteellisesti enemmän kuin kaupungissa.⁶⁴

Ylimpänä Raunistulan asumishierarkiassa olivat talolliset. Näistä suurimpina tiloina Yli-Konsa ja Ali-Lonttinen. Seuraavana tulivat torpparit, joita esimerkiksi juuri Konsalla oli useita ympäri Raunistulaa. Konsan maista vuokrattiin maapalstoja halukkaille omaa tupaa havitteleville ja vuokraaja maksoi vuokran lisäksi taksvärkkiä kartanolle. Torpparilain tultua näitä maita ostettiin omaan käyttöön, mutta jo 1900-luvun alussa ainakin Ali-Lonttisten isäntä myi tontteja omiksi. Alimpana hierarkiassa olivat asukit, joita torppien vuokraajat saattoivat ottaa omiin ”nurkkiinsa” alivuokralle. Ammattien kirjo esikaupungissa lisääntyi sitä mukaa, kun teollisuus monipuolistui. Monen alan työmiehiä, rakennusalan ja muiden alojen ammattilaisia, kauppiaita, ajureita ja torppareita löytyi esikaupunkitonttien vuokraajista vuosina 1870-1913.

---

⁶² Innamaa 1957, 91-97, 103; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, Koskiaho 1986, 17-19; Mäkelä 1997, 89-93; Perälä 1951, 103; Waris 1973, 150-151, 176-177.

⁶³ Perälä 1951, 87.

⁶⁴ Innamaa 1957, 98-100; Perälä 1951, 86-92.

Näiden lisäksi alueilla asui niin suutareita, räätäleitä, seppiä, savenvalajia kuin teurastajiakin sekä yksin eläviä naisia, joista osa leskiä. Uutta väkeä virtasi lähinnä muualta Varsinais-Suomesta, sillä esimerkiksi vuonna 1910 69.9 % kaikkiin kolmeen Turun esikaupunkiin muuttaneista oli syntynyt juuri Turun ja Porin läänissä.⁶⁵

Monesti alivuokralaisina olleet asukit olivat niitä, jotka elämöivät ja juopottelivat pitkin esikaupunkia ja haastoivat riitaa vastaantulevien kanssa. Oman ongelmansa toivat myös venäläiset kasakat, joita asui Kärsämäen ja Turun kasarmeilla. Kasakoita pelättiin ja varottiin varsinkin silloin, kun he olivat olleet juhlimassa. Mutta kätki esikaupunki sisälleen muitakin marginaaliryhmiä. Hyvänä esimerkkinä näistä olivat juutalaiset. Heitä asui Aninkaisten tullin tietämillä, jossa heillä oli oma narinka⁶⁶ ja basaarit. Lain mukaan juutalaisilla ei kuitenkaan ollut oikeutta asua Turun kaupungin ulkopuolella ja vuonna 1914 heidät määrättiin muuttamaan kaupungin omistamalle Pohjoiselle takamaalle⁶⁷. Väestönkasvun ollessa esikaupunkialueella suurta, on sanomattakin selvää, että runsas ihmismäärä synnytti uudenlaisia ongelmia. Alueella oltiin rakennuskaavan ulkopuolella ja rakentaminen oli sääntelemätöntä. Tämä mahdollisti sen, että erilaisia ja -kokoisia ”töllejä” alkoi nousta hajanaisesti uudelle alueelle. Muutos tähän tuli vasta vuonna 1917, kun Maarian kunta Turun avustuksella sai laadittua esikaupunkiin rakennuskaavan. Viemärijärjestelmää ei ollut, vaan likavedet ja jätteet heitettiin minne sattui. Jätehuoltoa pahensi vielä se, että Turun kaupungin asukkaat käyttivät rajan ulkopuolisia alueita kaatopaikkoinaan. Viemäriongelmaan saatiin ratkaisu kokonaisuudessaan vasta vuonna 1947, Raunistulan oltua jo kolme vuotta liitettynä Turkuun.⁶⁸

Raunistula on niittänyt mainetta ”maan pahamaineisimpana seutuna” 1800-luvun lopussa ja seuraavan vuosisadan alussa. Järjestyksenpitoa osaltaan vaikeutti se, että alue oli pitkään valaisematon. Ensimmäiset katuvalot esikaupunkiin asennettiin vasta vuonna 1913⁶⁹. Valtion palkkaama poliisi aloitti virassaan vuonna 1892 ja vuodesta 1894 Maarian kunta osallistui toisen poliisin palkkaamiseen. Raunistulassa toimi 1800-luvun lopussa yksi ylikonstaapeli sekä neljä konstaapelia ja vuonna 1918 esikaupungin

---

⁶⁵ Innamaa 1957, 98-99, 103; Kalela 1989, 61; Koskiahho 1986, 39; Perälä 1951, 57-59, 63, 88, 93-97; Saarento 2000, 70-71.

⁶⁶ Narinka on juutalaisten tori. Ks. esim. Waris 1973, 60. Israeliittoja eli juutalaisia asui Raunistulassa 102 henkeä vuonna 1900 Suomen Virallisen Tilaston mukaan. SVT Taulu X, 158-159, 1900-1902.

⁶⁷ Ks. Pohjoinen takamaa. Liite 3, kartta 3.

⁶⁸ Kalpa 1980, 32-33; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 35- 38, 105-106, 157-158; Laakso 1980, 13-14; Lento 1979, 25-27, 156-158; Perälä 1951, 49-57, 112-113.

⁶⁹ Vielä vuonna 1933 Turun poliisimestari lähetti Maarian kunnanvaltuustolle kirjeen, jossa valitettiin Raunistulan puutteellisesta ulkovalaistuksesta. Poliisipäällikön mukaan iltaisin ja öisin vallitseva pimeys poliisivalvonnan mahdottomaksi, Kunnanvaltuuston kokousptk 18.2.1933 4§, MKA Ca5 TKA.

poliisipiiri liitettiin Turun poliisilaitoksen yhteyteen. Suuri osa yhteisön asukkaista oli työtä pelkäämätöntä ja nuhteetonta väkeä. Mutta tietenkin joukkoon mahtui niitäkin, jotka tahrasivat alueen maineen. Esikaupunkiin tultiin kaupungistakin juhlimaan sekä rettelöimään, ja koska oltiin säädösten ja moraalien ulkopuolella, käyttäytyminen päihtyneenä oli sen mukaista. Lisäksi esikaupungin puolella majaili irtolaisia, joille ei juurettomina ollut väliä paikan maineen tahrimisesta. Ei siis ihme, että Raunistula muuttui huonomaineiseksi paikaksi ja epämääräinen maine seurasi sitä vuosikymmenestä toiseen.⁷⁰

Ari Höyssä on tuonut omassa pro gradu - työssään esille sen, että esikaupunkialue ei ollut mitenkään erityisen rauhaton 1910-luvulla. Se ei ollut lakkoilun tai mielenosoitusten tyyssija, eikä myöskään poliittisesti arkaa aluetta. Kansalaissodan aikana esikaupungin asukkaita kuitenkin leskeytyi tai jäi yksinhuoltajaksi enemmän kuin kunnan muissa osissa. Huolimatta siitä että rintamalle lähtenyt Maarian punakaarti oli ollut suuri yksikkö, rauhoittuivat olot esikaupungissa nopeasti sodan jälkeen. Merkittävä asia on vielä sekin, että vaikka Raunistulasta löytyi paljon punaisiin liittyneitä, sen asukkaissa oli myös valkoisten puolella taistelleita. Heistä hyvä esimerkki on K. Mantila, joka rintamalta palattuaan vauhditti Maarian suojeluskunnan perustamista.⁷¹ Esikaupungin väestö ei siis ollut yhdenlaista, vaan monituhatpäinen väestö sisälsi poliittisestikin erilaisia näkemyksiä.

2.3 Raunistulassa syntyi monenlaista toimintaa

Pitkät työpäivät eivät olleet esikaupunkilaisten esteenä osallistua ja toimia, vaan väki otti innokkaasti osaa erilaisiin yhdistyksiin ja rientoihin heti kun niitä alkoi muodostua. Tätä osallistumista lisäsi työaikalakeihin tehdyt muutokset, joilla lyhennettiin työaikaa ensin kymmenen- ja myöhemmin kahdeksantuntiseksi. Jo aiemmin mainittu Röntämäen raittiusseura perustettiin vuonna 1886 ja oli ensimmäinen Maariaan perustettu valistusyhdistys. Perustajajäsenenä toimivat Kärsämäen koulun opettaja Vuori ja makkaratehtailija Kummer puolisonsa kanssa. Yhdistys sai perustamiskokoukseensa vetoapua myös tällöin Turussa vaikuttaneelta opettaja Kaarlo Verkolta, joka oli yhteiskunnallisesti erittäin valveutunut ja tunnettu raittiusmies koko Suomessa. Uusi toiminta ulottui heti alusta asti Raunistulaan, mutta kokoukset pidettiin

---

⁷⁰ Höyssä 2001, 31; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila, 1950, 42-43, 169; Perälä 1951, 129-144.

⁷¹ Höyssä 2001, 102,121; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 164, 192.

ensimmäiset 17 vuotta Kärsämäen koululla, Amalieborgin viinatehtaan naapurissa⁷². Raunistulan koulun valmistuttua vuonna 1899, alettiin siellä pitää illanviettoja ja esitelmätilaisuuksia ja lopulta seuran kokouksetkin siirrettiin uuteen kouluun. Mutta myös VPK:n taloa käytettiin kokoontumisiin sen valmistuttua vuonna 1900. Esimerkiksi vuonna 1917 VPK:lla oli talo täynnä ihmisiä, kun raittiusyhdistys oli järjestänyt sinne Kalevala-juhlan. Jäseniä yhdistyksellä oli parhaimmillaan 250 1910-luvulla, mutta vielä seuran 50-vuotispäivän kynnyksellä vuonna 1937 raittiusaatetta kannatti lähes 100 jäsentä.⁷³

Toisenlainen yhdistys saatiin, kun kirvesmies Anders Johan Andersson muutti Raunistulaan vuonna 1875. Hän oli tullut tunnetuksi tomerana palotorjunnan kehittäjänä jo asuessaan Turussa, mutta ryhtyi ajamaan nyt palotorjunta-asiaa Maarian puolella. Kunnassa olikin sattunut useita tuhoisia tulipaloja 1870-luvulla: Kärsämäessä paloi kesällä 1874 Saipion villankehruu- ja saippuatehdas, Turun Uusi Tulitikkutehdas seuraavana kesänä Kähärissä ja kesällä 1876 salama sytytti palamaan Maarian kirkon katon. Nämä sekä monet esikaupunkialueen tiheään asuttujen pärekattoisten tupien ja töllien tulipalot vauhdittivat palonkunnan perustamista. Syyskuussa 1889 lähes neljäkymmentä henkilöä kokoontui Raunistulan Konsan taloon Maarian VPK:n perustamiskokoukseen. Tampereen tien varrelta Vätin alueelta saatiin vuokrattua räätäli Vikmanilta huone ja ensimmäisen ruiskunsa palokunta sai lahjaksi esikaupungin asukkailta. Palokuntaan perustettiin heti myös torvisoittokunta, mutta sen toiminta lakkautui vuonna 1896. Sopivaa jatkajaa ei löytynyt, kun soittokunnan johtaja muutti pois paikkakunnalta. Niinpä torvisoittoa kuultiin uudelleen vasta parinkymmenen vuoden päästä.⁷⁴

Palokunnan huoneistoon perustettiin lisäksi lukusali ja kirjasto. Seuranäyttämön avulla taas turvattiin iltamien ohjelmistoa, sillä oman talon suunnitteluun ryhdyttiin heti. Rakennuskassan kartuttamiseksi järjestettiin monet iltamat, arpajaiset ja ompeluseurat. Vihdoin vuonna 1900 VPK:n oma talo valmistui Raunistulaan. Asukkaita houkuteltiin mukaan toimintaan vuosittaisella esikaupunkialueen läpimarssilla, ns. ”Raunistulan kierroksella” ja arpajaisten sekä iltamien pito jatkui

---

⁷² Ensimmäisessä raittiusseuran kokouksessa puheenjohtajana toiminut Vuori nuhteli Amalieborgin tehdasta ja siellä töissä olevia. Tehtaan työväki tuli häiritsemään kokousta, ja he lupasivat vaihtaa työpaikkaa, mikäli opettaja Vuori sellaisen antaisi. UA 22.12.1912.

⁷³ Teräs 1995, 232-233; V-S raittiuspiiritoimikunta, Röntämäen raittiusseuran ptk 1905-1915, Eab 2; UA 2.3.1917.

⁷⁴ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 85-89; Valavaara 1939, 5-17; Wahlsten 1913, 81-82.

uudessa talossakin. Monipuolinen toiminta takasi myös tasaisen jäsenmäärän, joka oli suurimmillaan vuonna 1907 kun palokuntalaisia oli 219. Jäsenmäärä vaihteli vuosien kuluessa nouden 1920-luvun aallonpohjasta uuteen kukoistukseen 1930-luvun lopulla, jolloin heitä taas oli lähes 170.⁷⁵

Raittiusliikkeestä oli alkanut Suomen organisoitunut kansanliike ja lisää oli tulossa. Maarian ensimmäinen nuorisoseura Aura perustettiin vuonna 1896. Toiminta lähti käyntiin Kärämäen kansakoululla, eikä seuralle rakennettu omaa taloa. Kärämäen koulun lisäksi iltamia ja toimintaa oli VPK:n talolla. Nuorisoseura piti puhe- ja lausuntaharjoituksia ja seuralla oli oma laulukuoro, soittokunta sekä kiertävä kirjasto. Suurimpana voimannäyttönä oli Varsinais-Suomen nuorisoseurojen yhteinen kesäjuhla Kärämäen kartanon puistossa kesäkuussa 1900. Tällöin paikalle rakennettiin laululava ja juhliin osallistui peräti 400 soittajaa.⁷⁶

Nuorsuomalaisuutena alkanut yhdistystoiminta sai rinnalleen nousevan työväen järjestäytymiset. Turussa työväenyhdistys perustettiin jo vuonna 1887 ja monet esikaupunkilaisetkin liittyivät siihen. Raunistulaan perustettiin vuonna 1897 oma työväenyhdistys nimellä Tarmo, kun esikaupungin valveutuneet pikkuporvarit yhdistivät voimansa. Aluksi Tarmolle vuokrattiin huone Pihalan torpasta Konsanmäeltä ja sieltä siirryttiin vuokralle VPK:n taloon, sen valmistuttua. Tarmon talo oli kuitenkin suunnitelmassa, ja se saatiin rakennettua talkoovoimin vuoden 1903 aikana. Talolla järjestettiin esimerkiksi kurssseja, perustettiin laulukuoro sekä näytelmäseura ja samalla kilpailtiin jäsenistä VPK:n kanssa. Tarmo toimi vuoteen 1907 Turun työväenyhdistyksen haaraosastona⁷⁷

Raunistulasta löytyi ”kirjava liuta” pikkukauppiaita 1800-luvun lopulla, koska maakauppa oli vapautunut vuonna 1879. Monet näistä kauppiaista myi huonoa tavaraa kiskurihintaan. Lisäksi velkakauppa yleistyi niin, että vähävaraiset ostajat olivat jatkuvassa velassa kaupanpitäjille. Tarvetta toisenlaiselle kaupankäynnille alkoi muodostua. Niinpä osuustoimintalain voimaan tullessa Suomeen heinäkuussa 1901, saman kuukauden aikana opettaja Juho Vuori kutsui Rantämäen raittiusseuran illanviettoon Pellervo-seuran konsulentin, opettaja Juho Torvelaisen, pitämään esitelmää vähävaraisten yhteistoiminnasta. VPK:n talolle esitystä seuraamaan kokoontui lähes 60 kuulijaa ja tässä tilaisuudessa perustettiin Raunistulan

---

⁷⁵ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 85-87; Valavaara 1939, 15-17, 33.

⁷⁶ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 83; UA 22.12.1912.

⁷⁷ Aaltonen & Sinisalo 1937, 12; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 168-171; Perälä 1951, 150-155.

Yhteisostokomitea. Toimisto sijoittui kirjaltaja Juho Rainion luo Konsanmäelle ja siellä otettiin vastaan elintarviketilauksia, annettiin tietoa hinnoista sekä aloitettiin valistustyö osuustoiminnasta. Nimi muutettiin seuraavan kuukauden aikana Vähäväkisten Yhteisostokomiteaksi ja seuraavaan kokoukseen saapui jo lähes 200 innokasta kuulijaa.⁷⁸

Syyskuussa sitten alkoi hahmottua Raunistulan Työväen Osuuskauppa ja lopulliseksi nimeksi otettiin Vähäväkisten Osuusliike. Osuustoiminta jatkui nyt nahkuri J. V. Kaskisen torppansa yhteyteen rakentamassa myymälähuoneessa ja jo marraskuun lopulla liikkeellä oli oma myymälä Raunistulan esikaupunkialueella. Pian myös kaupungin puolelta alkoi kuulua vaatimuksia saada sinne oma Vähäväkisten liike. Toinen avasi ovensa kuitenkin ensin Nummenmäen esikaupunkialueella ja vasta kolmas liike tuli Humalistonkadulle Turkuun. Vähäväkisten päämyymäläksi muodostui seuraavaksi avattu Aninkaisten tullissa kaupungin puolella sijainnut liike. Edelleen Raunistulasta vuokrattiin omat leipomot ruis- ja vehnäleiville, joista vastaleivotut leivonnaiset jaettiin Vähäväkisten myymälöihin. Tästä Raunistulassa syntyneestä ja esikaupungeissa aluksi toimineesta Vähäväkisten Osuusliikkeestä katsotaan alkaneeksi Turun Osuuskaupan historia.⁷⁹

Vähäväkisten Osuusliikkeen perustajat eivät kuuluneet työväenliikkeeseen, joten tästä syystä Turun Työväenyhdistys perusti oman liikkeensä vuoden 1901 aikana. Näitä Turun Työväen Osuuskaupaksi nimettyjä kauppia perustettiin vain kaupungin alueelle. Raunistulan työväenyhdistys taas perusti ratavartija Valentin Annalan johdolla oman liikkeen. Osa Vähäväkisten jäseniä nimittäin erosi vuonna 1905 ja perusti Raunistulan Työväen Osuuskaupan samaan nahkuri Kaskisen omistamiin tiloihin, missä Vähäväkisten Osuusliike oli aiemmin toiminut. Sivumyymäläkin avattiin vuonna 1906 Kärsämäen kylään. Itsenäinen toiminta ei kuitenkaan jatkunut kuin vuoteen 1915, jolloin myymälät yhdistettiin Turun Työväen Osuusliikkeeseen. Näin nämä kaksi Maarian puolella sijainnutta liikettä jatkoivat toimintaansa Turun Työväen Osuusliikkeinä, kunnes nimi vuonna 1922 vaihdettiin Tarmolaksi.⁸⁰

Esikaupunkiin perustettiin myös pankkeja. Vuonna 1902 pidettiin Tarmon talolla Raunistulan Osuuskassan perustamiskokous. Osuuskassa ei kuitenkaan saanut tuulta siipiensä alle, mutta sen sijaan vuonna 1907 perustettu Maarian Osuuskassa oli Turun

---

⁷⁸ Mäkelä 1982, 5-6; Perälä 1951, 146-147; Rossi 2000, 11-13; Viljanti 1951, 13, 21-25.

⁷⁹ Rossi 2001, 11-24; Viljanti 1951, 13, 18-19, 21-33, 35-37.

⁸⁰ Mäkelä 1982, 6-8, 12, 26-28, 44; Perälä 1951, 146-147.

Seudun Osuuspankin edeltäjä⁸¹. Säästöpankkikin syntyi vuonna 1906, mutta kolmen vuoden toiminnan jälkeen se lakkautettiin. Esikaupunkilaiset olivat tottuneet käymään kaupungissa pankkiasioilla ja vasta vuonna 1952 Turun Työväen Säästöpankki avasi Raunistulaan sivukonttorin.⁸² Voidaan kuitenkin todeta, että Raunistula nähtiin pankkitoiminnalle sopivana paikkana jo varsin aikaisessa vaiheessa. Esimerkiksi Tampereen kupeessa Pirkkalassa oma säästöpankki aloitti vasta vuonna 1911 ja ensimmäisenä vuotena tallettajia oli 14.⁸³

Runsasväkisessä Raunistulassa asui myös paljon nuorisoa, jolta puuttui vapaa-aikoina harrastukset. Urheiluseuroja ei vielä ollut olemassa⁸⁴ ja kansanvalistus oli heikkoa, joten monille nuorukaisille voimien mittelyt omien kesken sekä tappelut nummenmäkeläisten kanssa olivat toisinaan raakaakin ajanvietettä. Tekemisen puutteen sanotaankin olleen osasyynä siihen, että seutu oli rauhatonta. Nuoriso kokoontui iltaisin Tarmon mäelle harrastamaan kaikenlaisia urheiluleikkejä, sillä halu urheilla ja harrastaa oli kova. Maarian VPK:n suojiin muodostui vuonna 1904 alueen ensimmäinen voimistelu- ja urheiluseura. Rynnistys-nimen saanut seura keskittyi pääasiassa valmentamaan pojista palomiehiä. Vuosi 1910 jäi sen viimeiseksi toimintavuodeksi ja osa urheilijoista siirtyi urheiluseura Pyrkivään.⁸⁵

Nummenmäeltä ostettiin käytetty rekki ja se kannettiin hartiavoimin Raunistulaan Venhon veljesten pihaan. Iltaisin rekille syntyi pitkiä jonoja, kun innokkaat miehet ja pojat jonottivat rekille pääsyä. Näillä miehenaluilla ei enää ollut kädet nyrkissä, kivet kourassa ja puukot vyöllä kuten aikaisemmilla sukupolvilla, vaan tahto urheilla ja kehittää taitojaan. Toiminta johti edelleen urheiluseuran perustamiseen ja Maarian Pyrkivä perustettiin vuonna 1906 työväenyhdistys Tarmon talossa. Pyrkivän toiminta lähti liikkeelle hitaasti mutta varmasti ja aloitusvuonna jäseniä saatiin jo 60. Työväenyhdistys vaati urheiluseuran jäsenet liittymään myös Tarmon jäseniksi ja seura toimikin ensimmäiset vuodet työväenyhdistyksen alaosastona. Aivan kivuttomasti

---

⁸¹ Maarian Osuuskassa toimi aluksi Röntämäen Prusilla, josta se siirtyi Niuskalan kruununpuustellin kautta Kärsämäen koulun yhteyteen. Seuraavat itsenäiset Osuuskassat Turun seudulle Maarian jälkeen perustettiin Raisioon ja Kaarinaan vuonna 1922. Vuonna 1928 Maarian Osuuskassa liittyi Kaarinan Osuuskassaan ja samalla nimi muutettiin Turun Seudun Osuuskassaksi. Eskelinen 1972, 22-24, 26,32.

⁸² Eskelinen 1972, 22; Paavola 1990, 236; Perälä 1951, 147.

⁸³ Koivuniemi 1994, 57-58.

⁸⁴ Turussa ensimmäinen yleisurheiluseura – Turun Suomalainen Urheiluliitto (myöh. Turun Urheiluliitto) – perustettiin vuonna 1901. Ks. esim. Honkasalo & Laaksonen 1956, 12.

⁸⁵ Honkasalo & Laaksonen 1956, 37, 292-293; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 165; Perälä 1951, 154; Valavaara 1939, 18.

urheiluseuran alkutaival ei esikaupungissa kuitenkaan sujunut. Seuraan kuulumattomat yrittivät häiritä voimisteluharjoituksia Tarmon talolla, joten talolle määrättiin järjestysmiehet. Tarmon mäellä käytiin kovia yhteenottoja pyrkiväläisten ja sivullisten kesken. ”Monet kerrat särkyivät Tarmon talosta peräovien lasiruudut häiritsijöitä ulos heittäessä ja monet kerrat saivat rautaiset voimistelusauvat toimia vaihteen vuoksi järjestyksen ylläpitäjinä”⁸⁶. Ulkopuoliset hankkivat itselleen samanlaisia paitojakin kuin pyrkiväläisillä oli ja koettivat näin sekoittaa seuran toimintaa. Nuorison valistus kuitenkin eteni ja samalla kunnioitus seuraa ja sen jäseniä kohtaan lisääntyi.⁸⁷

”Hulinoitsijoiden” käännytystyö toiminnan pariin helpottui sitä mukaa, kun uusia jaostoja perustettiin. Naisten voimistelu ja yleisurheilu pääsivät vauhtiin vuoden 1907 aikana, miesten pyöräily ja paini 1910-luvulla, pesäpallo ja pikaluistelu 1920-luvulla samoin kuin ”lippulaivaksi” muodostunut jääpallo. Sen sijaan hiihtojaostoa ei koskaan perustettu, mutta se ei ollut esteenä jäsenten väliselle ja piirimestaruuskilpailuille. Urheilutoiminnan lisäksi Maarian Pyrkivällä oli alusta asti toiminut näytelmäkerho ja tämän lisäksi järjestettiin runsaasti iltamatilaisuuksia ja juhlia. Näissä tilaisuuksissa esiintyivät oman seuran kasvatit ja esimerkiksi Pyrkivän maakunnan kuuluilla voimistelijoilla oli niissä omat ohjelmanumeronsa. Samoja voimistelutaitureita nähtiin sitten Tarmon näyttämöllä, sillä Pyrkivällä oli vaihtosopimus työväenyhdistyksen kanssa. Työväenyhdistys lainasi omia näyttelijöitään vastaavasti Pyrkivän juhliin. Näin Raunistulassa kulki käsi kädessä kulttuuri, urheilu ja työväentoiminta.⁸⁸

Samoihin aikoihin seurakunnan taholta Raunistulaan perustettiin oma yhdistys. Suomen esikaupunkeihin oli alettu rakentaa rukoushuoneita Tanskan mallin mukaan 1800-luvun lopulla. Niin Raunistulaankin rakennettiin Kristillis-Siveellisen yhdistyksen aloitteesta oma rukoushuone vuonna 1908. Tarve hengelliselle toiminnalle oli selvä, sillä muutto maalta kaupunkiin uusiin oloihin aiheutti sosiaalisia ja henkisiä muutoksia. Maarian seurakuntakaan ei pystynyt omissa oloissaan tarjoamaan hengellisyyttä esikaupungin asukkaille, mutta Maarian rovasti Tallgren viisaana hengenmiehenä näki, että rukoushuoneen kautta voitiin jakaa kristillistä sanomaa.⁸⁹

---

⁸⁶ Honkasalo & Laaksonen 1956, 293.

⁸⁷ Honkasalo & Laaksonen 1956, 14-25, 292-294; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 165-166; Perälä 1951, 153.

⁸⁸ Honkasalo & Laaksonen 1956, 25, 46-47, 225, 239-240, 253, 262-264, 285, 289, 292-293.

⁸⁹ Raunistulan Kristillis-Siveellisen seuran vuosikertomus 1908, Tta E4 TMA; Huovinen 1987, 199-200; Junkkaala 1986, 323-324; Malkavaara 1997, 20-21.

Raunistulan merkitys tulee vielä esille vuonna 1902 kokoon kutsuttujen Alilonttisten mailla asuneiden mäkitupalaisten kautta. Neuvonpidosta oli seurauksena samana vuonna perustettu Raunistulan torpanomistajien yhdistys, jota pidetään Suomen vanhimpana ja jolle saatiin ennen pitkään myös sisarseuroja esimerkiksi Kaarinan Nummenmäelle ja Vähä-Heikkilään.⁹⁰ Edellä esitetyn perusteella pidän Raunistulan esikaupunkialuetta ja siellä syntyneitä toimintoja edistyksellisinä ja ne kantavat useissa kohdin hedelmiä vielä tänäkin päivänä. Esikaupungin alueelle mahtui asumaan erilaisia ihmisiä, ja kuten Perälä toteaa tutkimuksessaan torpanomistajayhdistyksestä: ”Vaikka nämä yhdistykset eivät ole edustaneet kaikkia esikaupunkien asukkaita, vaan ainoastaan niiden vakavaraisinta ainesta, ne ovat toiminnassaan pitäneet miltei tärkeimpänä kaikkien asukkaiden olojen parantamista”⁹¹. Tämä lausuma sopii mielestäni kaikkiin esitettyihin esikaupungissa syntyneihin tai sinne toimintansa laajentaneihin yhdistyksiin.

2.4 Kissanhännän veto Raunistulasta

Koska Raunistulaa yritettiin liittää useaan otteeseen Turkuun, on syytä käydä läpi varsin pitkäksi venynyttä liitosprosessia. On myös huomioitava, että koska liitosasia oli vireillä usean vuosikymmen ajan, se on jättänyt jälkensä niin Maarian kunnan kuin seurakunnankin päätöksiin. Maarian kunta oli valmis luovuttamaan esikaupunkialueen Turulle heti kun se kaupungin virkamiehille sopi. Monin paikoin asiakirjoissa on nähtävissä odottelua ja päätöksiä on lykätty mahdollisen liitoksen ollessa hyvinkin lähellä.

Raunistulan laajenemiseen otettiin kantaa jo 1870-luvulla, jolloin pastori K.R. Malmström oli esittänyt alueen liittämistä Turkuun. Esikaupungin asukasluku lähtikin 1880-luvulla huimaan nousuun.⁹² Maariassa alueen laajeneminen huomattiin myös jo varhain, toisin kuin joissakin muissa kunnissa⁹³, joissa samankaltaista kasvua oli tapahtumassa. Turun kiinnostuskin oli herännyt Aninkaisten tullen takaisiin alueisiin. Niinpä kaupungille ostettiin Yli-Lonttisten tila vuonna 1889. Tämän jälkeen

---

⁹⁰ Perälä 1951, 149; Grönros 1994, 7.

⁹¹ Perälä 1951, 149.

⁹² Kun tullaan 1900-luvun puolelle, vuonna 1916 koko Maarian väkiluku oli 10 149 henkikirjan mukaan. Heistä Raunistulan alueella asui 6 842. Ks. Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 123.

⁹³ Esim. 1870-luvulla Helsingin maalaiskunnassa vastattiin kieltävästi kuvernöörin kyselyyn olisiko senaatin ryhdyttävä ajamaan lakia lisääntyneen maaseudun rakennustoiminnan takia. Perälä 1965, 220-221.

virkamiehet hankkivat Vätin tilan vuokraoikeudet 1890-luvun alussa ja näin saatiin vuokratontteja kaupungin omistamille maille. Vielä tämän jälkeen oltiin ostamassa maata vuonna 1892 – kaupungin ja rautatien välistä – Ali-Lonttisten omistajalta. Kauppoihin ei kuitenkaan päästy kaupungin vetäytyessä ja vedotessa säästösyihin. Turun kiinnostus Raunistulaa kohtaan alkoi laantua tämän jälkeen. Asetus maaseudun taajaväkisten yhdyskuntien järjestämisestä saatiin maahan vuonna 1898 ja Maariassa, samoin kuin Kaarinassa, odotettiin asetuksen tuovan helpotusta nyt sekavaksi riistäytyneeseen esikaupunkiasiaan. Asetuksella ei ollut toivottua vaikutusta, sillä se oli jo valmistuessaan vanhentunut, eivätkä raunistulalaiset käyttäneet saamiaan oikeuksiaan kuin kaksi kertaa.⁹⁴

Turun puolelta otettiin asiaan kantaa yhdyskunta-asetuksen jälkeen. Vuoden 1906 aikana kyseltiin uudelleen Ali-Lonttisen tilaa. Tilan hinta oli noussut lähes nelinkertaiseksi aiemmasta, mutta se ei ollut ainut syy kaupan peruuntumiseen. Kaupungin rahatoimikamarin mukaan pidettiin selvänä, että lunastamisen jälkeen kaupungin tulisi tehdä suuria vesijohto- ja viemäritöitä kyseisellä maalla. Ostaminen peruttiin jälleen säästösyistä. Raunistulan ongelmallisuus kuitenkin myönnettiin ja Turkuun perustettiin esikaupunkikomitea. Komitea sai tehtäväkseen tehdä mietinnön esikaupunkiasiaista, ja se valmistui vuoden 1906 lopussa. Tähän viisihenkiseen komiteaan kuulunut filosofian tohtori N.R. af Ursinkin⁹⁵ oli vankasti esikaupunkiliitoksen puolella. Komitean mietinnön mukaan ”esikaupunkiliitoksen suorittaminen oli kaupungin suoranainen velvollisuus”. Toimenpiteisiin ei kuitenkaan ryhdytty. Tällä kertaa arveltiin, että kaupunki tulisi kasvamaan merelle päin. Esikaupunkikomitea sai kuitenkin jatkaa toimintaansa, ja vielä vuonna 1909 liitosasia oli esityslistalla Kähärlän ja Tikkumäen asukkaiden aloitteesta. Tällöin se hylättiin ilman asiallista keskustelua.⁹⁶

Maarialaiset halusivat kuitenkin saada Turun mukaan jakamaan esikaupunkialueen kustannuksia ja päättivät aloittaa neuvottelut kaupungin edustajien kanssa. Yhteistyö ei alkanut hyvissä merkeissä, sillä ensimmäiseen kokoukseen ei saapunut Turusta yhtään edustajaa. Myöhemmin neuvottelut saatiin käyntiin vuonna 1909, mutta Turun nihkeä suhtautuminen jatkui. Maarialaiset suostuivat siihen, että

---

⁹⁴ Kaukovalta 1940, 278-283; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 37-38; Laakso 1980, 12-14; Perälä 1951, 158-167, 177, 181.

⁹⁵ Nils Robert af Ursin (1854-1936) oli työväenliikkeen uranuurtaja. Hän oli perustamassa mm. Viipurin työväenyhdistystä. Ursin oli myös sosialidemokraattien edustajana Turun kaupunginvaltuustossa. Ks. esim. Rahikainen 1986, 11, 38, 213.

⁹⁶ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 19 Laakso 1980, 17-19; Perälä 1951, 168-171.

ennen kuin kustannusten jakamisesta aletaan puhua, Raunistulaan täytyi saada rakennussuunnitelma. Kun kaupungin virkamiesten hyväksymä suunnitelma lähetettiin kuvernöörille vuonna 1912, vahvistus siihen saatiin vasta vuoden 1916 lopulla. Vaikka näin oli saatu aikaiseksi esikaupunkiin asemakaava, Turku ei edelleenkään suostunut osallistumaan kustannusten jakoon.⁹⁷

Niin kului taas muutama vuosi Maarian sinnitellessä Raunistulan kohoavien kustannusten kanssa. Suomesta tuli tasavalta ja lainsäädäntö alkoi muuttua. Maassa käytiin kansakuntaa jakanut ja esikaupunkejakin raskaasti kohdellut kansalaissota. Sodan jälkeen liitosasia nousi uudelleen ajankohtaiseksi. Tällä kertaa Kaarinan kunta esitti vuoden 1918 lopulla omien alueidensa liitosta Turkuun. Maaria seurasi Kaarinaa jo muutaman kuukauden päästä, mutta aloitteet eivät tuottaneet toivottua tulosta. Turussa sen asema tehtiin selväksi, sillä keväällä 1919 esikaupunkiasiaa käsiteltiin kaupungin oman valtuutetun aloitteesta. Asiassa ei edelleenkään päästy etenemään.⁹⁸

Samana vuonna Maarian kunnan pastori J. R. Ellilä oli Maarian kunnan edustajana koko Suomea käsittävässä esikaupunkikomiteassa. Tämä komitea jätti maan hallitukselle esityksen laista, jonka mukaan maalaiskuntiin kuuluvat esikaupungit liitettäisiin niiden vieressä oleviin kaupunkeihin. Seuraavana vuonna maarialaiset lähettivät lisäksi valtioneuvostolle anomuksen esikaupunkiliitoksesta. Tällöin valtioneuvosto ehdotti, että koko Maarian kunta pitäisi liittää Turkuun. Maarian kunnanvaltuuston kokous äänesti valtioneuvoston esityksen jälkeen koko liitoksen puolesta, mutta kuntaliitosasia kuitenkin raukesi.⁹⁹

Loppuvuodesta 1921 Maarian esikaupunkikomitea lähetti taas uuden anomuksensa valtioneuvostolle. Edelleen toivottiin Raunistulan liittämistä Turkuun. Tällä kertaa anomuksessa pyydettiin, että liitos tapahtuisi hallinnollisessa, oikeudellisessa ja kunnallisessa suhteessa. Anomus hylättiin vuonna 1924, koska siinä ei ollut pyydetty Raunistulan siirtämistä Turkuun myös kirkollisessa suhteessa. Kunnallisesta jaotuksesta oli kuitenkin tulossa uusi laki vuoden 1925 aikana ja tämän jälkeen alueliitokset eivät vaatineet enää seurakunnan muuttamista. Saman lain mukaan valtioneuvoston tuli asettaa selvitysmies niiden kuntien välille, joissa liitosasiaa valmisteltiin.¹⁰⁰

---

⁹⁷ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 106, Perälä 1951, 178-180.

⁹⁸ Perälä 1951, 183.

⁹⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 250-252.

¹⁰⁰ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 252; Laakso 1980, 23.

Turussakin liitosasia otettiin vuonna 1925 taas pitkästä aikaa esille, kun kaupunginvaltuustossa tehtiin aloite esikaupunkialueiden liittämistä. Nyt valtuutettu Wahlstenin aloitteesta tehty esitys lähetettiin pitkään hiljaiseloa viettäneelle esikaupunkikomitealle, ja valtuusto myönsi sille jopa 15 000 markan määrärahan. Maarian puolella tehtiin uuteen lakiin nojaten jälleen anomus valtioneuvostolle vuoden 1927 lopulla. Nyt myös Turun esikaupunkikomitea oli samoilla linjoilla Maarian ”kunnansien” kanssa ja myönsi, että liitosasialla alkoi olla jo kiire. Turun komitea teki oman yksityiskohtaisen selontekonsa kaupunginvaltuustolle. Mutta edelleenkin valtuusto ei lähtenyt komitean mietinnön pohjalta anomaan alueliitosta. Valtioneuvostolle ilmoitettiin kaupunginhallituksen mielipiteenä, että Turun ympärillä olevat esikaupungit tulisi liittää kaupunkiin. Samalla pyydettiin, että määrättäisiin selvitysmies toimittamaan kuntien välinen selvitys.¹⁰¹

Maarian tekemän anomuksen johdosta ja Turun pyynnön pohjalta valtioneuvosto määräsi selvitysmieheksi hallitussihteeri Jaakko Passisen. Passinen aloitti työn vuonna 1929. Maariassa tätä liitosasiaa oli odotettu jo vuosikymmeniä ja kun nyt vihdoinkin päästi asiassa eteenpäin, perustivat kunnan aktiivit oman komitean Sydän-Maariaan. Paimalan kylässä perustettiin Pitäjänkomitea vuonna 1932. Komitean tarkoitus oli turvata Maarian toimintamahdollisuudet ja vauhdittaa liitosasiaa niin paljon kuin mahdollista. Sen jäsenet toimivat aktiivisesti, käyden monet kerrat niin Helsingissä eri ministeriöissä kuin Turun kaupungin edustajien luona. Tämän lisäksi komitea kutsui kunnan asukkaat koolle useamman kerran liitosasian johdosta.¹⁰²

Sisäasiainministeriön selvitysmieheksi määräämä Jaakko Passinen sai työnsä valmiiksi vuonna 1933. Sen mukaan alueliitokset olisi voitu toteuttaa vuoden 1934 alusta. Tämä sopi Maarian kunnalle, mutta Turku vetosi tällä kertaa kaupungin huonontuneeseen taloustilanteeseen ja esitti valtioneuvostolle, että Maarian esikaupungit liitettäisiin vuoteen 1937 mennessä ja Kaarinan myöhempänä ajankohtana. Huolimatta molempien maalaiskuntien aktiivisesta liitospolitiikasta, liitokset toteutuivat kuitenkin vasta vuosien 1939 ja -44 alussa. Maariassa asiaa oli ajettu pontevasti läpi vuosikymmenten. Asetelma kääntyi lopulta kuitenkin niin, että Kaarina sai liitoksensa ennen alkavaa talvisotaa ja Maarian oli tyydyttävä odottamaan ratkaisua vielä viisi vuotta.¹⁰³

---

¹⁰¹ Kaukovalta 1950, 252; Laakso 1980, 20-22.

¹⁰² Maarian pitäjänkomitean toimintakertomukset 1932-1936, MKA/T Cg1 TKA; Laakso 1980, 22; Kaukovalta 1950, 250-252. Tästä pitäjänkomiteasta enemmän tämän tutkimuksen sivulla 92.

¹⁰³ Kaukovalta 1950, 252-255; Laakso 1980, 22-30.

3. ”Siveys ei ole niin hyvä kuin suotaisiin”, esikaupunki seurakunnan alueena

3.1. Seurakunnan tehtäväkenttä muuntuu Maariassakin

Seurakuntien tehtävinä olivat vanhastaan olleet kristillisen sanomanjulistuksen lisäksi köyhäinhoito, kirjoitus- ja lukutaidon opettaminen, seurakuntalaisten moraalin ja siveyden valvonta sekä väestökirjanpito. Kirkkoherran oli pitänyt omien tehtäviensä ohella toimia pitäjänkokousten puheenjohtajana. Hänen vastuunsa niistä poistui, kun seurakunnat ja kunnat jaettiin vuoden 1865 lain mukaan. Näin kuntarajoiksi tulivat seurakunnan rajat ja kunnaksi saattoi tulla vain seurakunta. Jos siis jossakin kunnan-osassa päätettiin erota omaksi kunnaksi, täytyi ensin ryhtyä seurakunnaksi rakentamalla kirkko ja pappila. Seurakunnalle jäivät kuntauudistuksen jälkeen vain kirkolliset eli ”hengelliset” tehtävät, mutta silti kirkon talousasiat käsiteltiin tämän jälkeen vielä vuosia kuntakokouksissa¹⁰⁴

Keski-Euroopan vapaamieliset ajatukset levisivät syrjäiseen Suomeen ja samalla vaatimukset kirkon ja valtion erottamisesta voimistuivat. Papistoa väitettiin vanhoilliseksi, tietämättömäksi ja ennakkoluuloiseksi. Vuoden 1869 kirkkolaki ajanmukaisti seurakuntien hallintoa ja muutti kirkon moraalin valvontaa, koska laki poisti kirkolliset sakkorangaistukset. Tämä oli selkeä merkki vanhan kirkkokurijärjestelmän päättymisestä ja lisäksi 1872 kunnallisasetus vapautti seurakunnat köyhäinhoidosta. Köyhäinhoidon järjestäminen olikin ennen ollut papistoa eniten työllistävä asia. Maariassa köyhäinhoito oli siirretty kunnalle jo samana vuonna kuin kunta perustettiin, eli vuonna 1868.¹⁰⁵

Maahan oli saatu kansakouluasetus vuonna 1866 ja se muutti seurakuntien opetusvelvollisuuksia, sillä laki velvoitti kuntia rakentamaan kouluja. Nämä kuntien ylläpitämät koulut olivat ylempiä kansakouluja, jolloin oppilailla oletettiin olevan hallussa alkeisopetus. Kotien tehtäväksi jäi näin kouluvalmiuksien antaminen. Seurakunnissa havahduttiin asiaan ja alettiin perustaa uudelleen kiertokouluja, joissa lapset saisivat tarvittavan alkuopetuksen. Säännöksi otettiin, että lastenkouluja – joiksi kiertokouluja myös nimitettiin – tuli olla ainakin yksi

---

¹⁰⁴ Heikkilä 1989, 73-75; Huovinen 1987, 57-58; Junkkaala 1986, 19-21; Kaukovalta 1940, 27-27; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 11; Raittila 1972 129-132; Soikkanen 1966, 98-99, 111, 248-250.

¹⁰⁵ Heikkilä 1996, 20-21; Huovinen 1987, 62-63, 79; Juva 1976, 13-15; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 20.

2 000 henkeä kohti. Niin Maarian seurakunnassa perustettiin kiertokoulut Raunistulaan, ensin Vätin ja myöhemmin Konsan¹⁰⁶ taloon. Kiertokoulut muutettiin seuraavaksi pysyviksi alakouluiksi ja ne jatkoivat toimintaansa vuoteen 1921, jolloin voimaan tuli oppivelvollisuuslaki ja opetusasiat siirtyivät valtiolle.¹⁰⁷

Kirkon rooli oli kuitenkin muuttumassa, sillä paljon tapahtui 1800-luvun puolivälin jälkeen: kunnat oli erotettu seurakunnista, kirkon moraalinen vartijana oloa heikennetty ja köyhäinhoito siirretty kunnille. Yhteiskunnassa oli tapahtumassa sekä vanhan patriarkaalisen yhteiskunnan hajoamista että väestöllistä muutosta. Kirkon tilalle alkoivat tulla uudet aatteelliset järjestöt, joista etenkin raittiusliikkeellä oli aluksi vahva merkitys. Samalla kun kirkon vaikutus muuttui, sen virallinen asema selkiytyi ja mahdollisuus keskittyä hengellisen perustehtävänsä hoitamiseen kasvoi. Vaikka osa sivistyneistöä jäi pois jumalanpalveluksista 1800-luvun loppupuolella, papistolla oli edelleen vahva rooli esimerkin näyttäjänä, ja maallistuminen tapahtui kaikesta huolimatta hitaasti.¹⁰⁸

Kun muuttoliike maalta kaupunkeihin ja niiden liepeille voimistui, esikaupunkien kasvu toi kirkolle omat ongelmansa. Seurakunnilta puuttuivat kokoontumistilat uusilta tiheään asutuilta alueilta, eivätkä kirkot pystyneet vastaamaan joustavasti syntyneeseen tilanteeseen. Raunistulasta oli pitkä matka Maarian kirkkoon, ja Turustakin löytyi vain yksi kirkko vuoteen 1905. Kun vielä suuri osa Raunistulan asukkaista kuului muiden kuin Maarian seurakunnan jäsenistöön, tilanne oli varsin hankala. Tätä esikaupunkien hengellistä tarvetta saapuivat sopivasti täyttämään vapaat uskonnolliset suuntaukset. Näistä varsinkin herätysliikkeet keräsivät suuria kuulijajoukkoja 1800-luvun lopulla. Monia pyhäkköjä rakentui esikaupunkialueille ympäri maata ja Raunistulan Kristillis-Siveellinen seura vihki käyttöönsä 7.2. 1909 oman rukoushuoneen. Myöhemmin seuran nimeksi otettiin Raunistulan rukoushuoneyhdistys.¹⁰⁹

Luterilaisen kirkon maallistuminen jatkui 1900-luvulle tultaessa. Työväenliikkeissä alkoi syntyä kirkonvastaista toimintaa, samalla kun rukoushuoneyhdistykset toimivat vilkkaimmillaan. Papit Maariassa valittivat sitä, että

---

¹⁰⁶ Koulu aloitti vuonna 1891 Konsan talossa. Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA. Sen sijaan aiemmin alkaneesta Vätin koulun aloitusvuodesta ei ole olemassa tietoja.

¹⁰⁷ Maarian kirkonkokous ptk 7.7.1901 1§, Ms Ca2 TKSA; Soikkanen 168-169; Pirinen 1976, 432-434. Näistä kierto- ja alakouluista enemmän tämän tutkimuksen sivulla 44.

¹⁰⁸ Junkkaala 1986, 20-21; Kortekangas 1965, 318; Kortekangas 1967, 8-9, 11, 206-207.

¹⁰⁹ Raunistulan Kristillis-Siveellisen yhdistyksen toimintakertomus 1909, Tta E4 TMA; Maarian kirkonkokous ptk 6.3.1938 2§, Ms Ca5 TKSA; Junkkaala 1986, 21, 25, 158; Malkavaara 1997, 20-21. Raunistulan rukoushuoneyhdistyksestä enemmän tämän tutkimuksen sivulla 49.

sosialistit tekivät omaa ”käännytystyötään” ja useat esikaupungin asukkaat jäivät pois seurakuntatyöstä työväen ”agitaattorien” kehotuksesta¹¹⁰. Esikaupunki oli yhteiskunnallisesti varsin hankalassa asemassa. Sosialistit vaativat asukkaita boikotoimaan seurakunnan toimintaa, kun toisaalta esikaupungissa asui paljon vähäosaisia, joille seurakunnan tarjoama apu oli erityisen tarpeen. Maariassa fyysistä apua annettiin ensin ompeluseuran ja vuodesta 1904 diakoniayhdistyksen sekä rukoushuoneyhdistyksen kautta. Kansalaissodan jälkeinen vuosi oli koko yhteiskunnan kannalta riipaisevin, sillä avustettavien määrä oli valtava. Raunistulassakin avun tarvitsijoita oli paljon, mutta onneksi avustuksia myös saatiin niin oman kunnan kuin Turun kaupungin asukkailta. Turun juutalaisseurakunta antoi suuren avustuksen esikaupungin vähäosaisten ahdinkoon. Toisaalta samalla kun seurakunta ja rukoushuoneyhdistys pyrkivät auttamaan kansalaissodan uhreja, näissä samalla pelättiin uusia yhteenottoja sodan jälkeen.¹¹¹

Kansalaissodan arvet haalenivat, vaikka monille orvoille ja leskeytyneille sota oli aiheuttanut loppuelämän ahdingon. Tätä turvattomuutta ja tuskaa lisäsi vielä se, että valkoisten leskille ja orvoille taattiin valtiiovallan kautta eläke. Sen sijaan punaisten menetykset jäivät seurakunnan ja sosiaalihuollon turvattaviksi. Yhteiskunnassa siirryttiin tasavallan aikaan ja tämä tiesi muutoksia luterilaisen kirkon toimintaan. Kirkon piirissä jännitettiin vuonna 1923 voimaan tullutta uskonnonvapauslakia¹¹² ja pelättiin, että luterilaisen kirkon asema olisi uhattuna. Erotulva seurakunnista ei kuitenkaan alkanut, vaan luterilainen kirkko säilytti edelleen valta-asemansa Suomessa. Radion tulon tosin sanottiin vähentäneen jumalanpalvelukseen osallistumista, mutta monissa perheissä kokoonnuttiin radion ääreen kuuntelemaan Jumalan sanaa. Seurakuntien toiminta alkoi elpyä 1930-luvulla, sillä samalla kun yhteiskunnassa alkoi taloudellinen nousukausi, toiminta vakautui seurakunnissa.¹¹³

Kuntakokousten tultua pitäjänkokousten tilalle seurakuntien tärkeimmiksi hallintoelimiksi muodostettiin kirkonkokoukset, joissa jäsenenä toimivat valveutuneet seurakuntalaiset. Kirkonkokouksissa päätettiin seurakuntien asioista ja niissä valittiin

---

¹¹⁰ Esim. Kertomukset seurakunnan tilasta 1928, Ms Dd1 TKSA.

¹¹¹ Maarian seurakunnan diakonaattiyhdistys 5.7.1904, Ta E4 TMA; Raunistulan Kristillis-Siveellinen yhdistys vuosikertomus 1908, Raunistulan rukoushuoneyhdistys vuosikertomus 1919, Ttu E4 TMA.

¹¹² Maarian kirkkovaltuuston kokouksessakin aiheesta keskusteltiin, samalla kun puheena oli Raunistulan mahdollinen liittyminen Turkuun. ”Liittyminen yhdessä kirkosta eroajien kanssa voisi olla suurtakin”. Maarian kirkkovaltuuston ptk 16.1.1923 2§, Ms Ca4 TKSA. Erotulvaa Suomen luterilaisesta kirkosta ei tullut, sillä ainoastaan 2 % kirkon jäsenistä käytti ero-oikeuttaan. Raittila 1972, 138.

¹¹³ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1922-1938, Vuosien 1933 & 1938 kertomukset Ms Dd1 TKSA; Raittila 1972, 138; Suominen 1998, 342.

kirkkoihin henkilökunta. Kirkkoneuvoston¹¹⁴ – sanottiin myös kirkkoraadiksi – tehtävänä oli päätöksien toimeenpano. Kirkkoraati valvoi lisäksi papiston apuna seurakunnan hengellistä ja siveellistä elämää. Neuvoston lisäksi seurakuntiin perustettiin kirkkovaltuusto¹¹⁵ 1900-luvun alussa valvomaan taloutta ja päätösvaltaa. Seurakuntiin tehtiin myös piispantarkastuksia, joihin kirkkoherra oli velvollinen kirjoittamaan kertomuksen seurakunnan tilasta. Maarian seurakunnan kirkkoherrana toimi vuosina 1860-1886 Frans Wilhelm Gustaf Hjelt, joka oli akatemian palkkapitäjä- suhteessa Maariaan¹¹⁶. Hjelt nautti papiston luottamusta, sillä hänet valittiin seitsemän kertaa valtiopäiville. Hänen siirtyessä Turun tuomiokapitulin tuomiorovastiksi vuonna 1886, Maarian seurakunta sai valita itse kirkkoherransa sekä toimittaa kirkkoherran vaalit. Hjelt oli ollut pätevä pappismies, mutta niin oli hänen seuraajansakin. Maarian seurakunnan vaaleilla valitsema rovasti Ivar Markus Tallgren oli Suomen 1800-luvun vaihteen merkittävämpiä papiston edustajia ja hänellä riitti meriittejä pitkän, lähes puoli vuosisataa kestäneen, kirkkoherran virkansa aikana.¹¹⁷

Rovasti Tallgren oli erittäin taitava ja etevä niin omassa kirkkoherran työssään, kuin monissa muissa yhteiskunnallisissa tehtävissä. Hän toimi valtiopäivillä pappissäädyn edustajana vuosina 1888-1906. Rovastin aloitteesta pyydettiin hallitukselta esitystä esikaupunkien järjestämisestä ja hän oli myös esikaupunkien järjestämiskomitean jäsen vuodesta 1894. Tallgren oli niin Suomen piipiaseuran komiteajäsen vuosina 1888-1936 kuin Turun Suomalaisen Yliopistoseuran hoitokunnan jäsen vuosina 1918-1936. Vuonna 1897 hänet valittiin Turun tuomiokapitulin asessoriksi ja näin hänestä tuli tuomiokapitulin pitkäaikaisin asessori vuoteen 1921. Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen puheenjohtajana Tallgren toimi vuosina 1904-1936. Lisäksi hän oli Maarian kunnanvaltuuston jäsenenä ja otti osaa monella tavoin kunnan asioihin kuolemaansa, vuoteen 1936 saakka.¹¹⁸

Liekö Tallgrenilta jäänyt liian ”suuret saappaat”, sillä hänen seuraajakseen saatiin

---

¹¹⁴ Kirkkoneuvosto oli kehittynyt jo 1600-luvulla, mutta vuoden 1869 kirkkolakiuudistuksen jälkeen kirkkoneuvostot uusittiin. Neuvostoon kuuluivat papiston lisäksi kuusi seurakunnan jäsentä. Ks. esim. Raittila 1972, 141.

¹¹⁵ Kirkkovaltuuston puheenjohtajana toimi kirkkoherra, kuten kirkkoneuvostossakin, ja kirkkovaltuutettuina toimivat seurakunnan jäsenet. Seurakunnan väkimäärän mukaan jäseniä voi olla 12-60. Ks. esim. Raittila 1972, 141.

¹¹⁶ Maaria oli vanhastaan ollut akatemian prebenda- eli palkkapitäjä. Valtiolla ei ollut varoja viranhaltijoiden palkkoihin, joten akademia ylläpiti Varsinais-Suomessa kymmentä palkkapitäjää. Seurakuntalaiset eivät voineet valita vaaleilla kirkkoherraansa, vaan paikat täytettiin akatemian suomassa järjestyksessä. Ks. esim. Huovinen 1987, 49-50.

¹¹⁷ Huovinen 1987, 53; Innamaa 1957 154-155; Matinolli 1976, 202-203, 224-225; Pirinen 1976, 407, Raittila 1972, 140-141.

¹¹⁸ Maarian kirkonkokous ptk 28.4.1936 2§, Ms Ca4 TKSA; Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen vuosikertomus 1935, Tta E4 TMA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 42. Matinolli 1976, 224-225.

vasta pitkällisten vaaliriitojen jälkeen Alpo Setälä. Setälä ei kauan Maariassa toiminut, vaan siirtyi Amerikkaan. Kirkkoherranviran hän kuitenkin pidatti nimissään.

Amerikasta käsin ei Maariaa ja Raunistulaa tavoitettu, joten seurakuntaelämäkin taantui. Väliaikaisena viransijaisena toimi pastori V. Heinonen. Seurakunnan kannalta hankala tilanne loppui ehkä parhaalla mahdollisella tavalla, kun vuonna 1950 Maarian seurakunta sai itselleen erittäin toimeliaan, tuotteliaan¹¹⁹ ja seurakunnan rakastaman kirkkoherran, rovasti Jaakko Haavion. Raunistula kuului edelleen seurakunnallisesti Maariaan ja seurakunta toimi taloudellisesti itsenäisenä. Muutos tähän tuli vuonna 1954, kun seurakunta liittyi yhteistalouteen Turun seurakunnan kanssa.¹²⁰

3.2 Juoppoutta ja nimilistoja aviottomista pareista Raunistulassa

Maarian seurakunnassa toimi 1800-luvulla kirkkoherran lisäksi yksi kappalainen ja työsarkaa riitti, vaikka köyhäinhoito siirrettiin kunnan tehtäväksi. Kunta-alue oli suuri, käsittäen mannermaan, Hirvensalon ja esikaupunkialueet, joissa väestömäärä kasvoi koko ajan. Huolimatta kirkon sakkorangaistuksien poistoa, säilyi Maarian seurakunnan edustajilla velvollisuus valvoa kirkkokansan moraalia. Kirkkoneuvostolla oli oikeus nuhdella huonosti käyttäytyviä seurakuntalaisia ja näistä pöytäkirjamerkintöjä löytyy 1880-luvun lopusta vuoteen 1917. Nuhdeltavaksi joutuivat ihmiset, joista neuvostolle oli tullut valituksia muilta seurakuntalaisilta. Kirkkoraati suoritti tehtävän kutsumalla nuhdeltavan raadin kuultavaksi ja antamalla henkilölle varoituksen. Tämän lisäksi kirkkoherra saattoi tarpeen tullen pitää vielä erillisen puhuttelun varoituksen saajalle. Turun tuomiokapituliin asiasta saatettiin ilmoittaa, mikäli henkilö oli neuvoston mielestä selvästi tahrannut koko yhteisön mainetta.¹²¹

Jo vuoden 1878 piispantarkastuskertomuksessa kirjoitti seurakunnan kappalainen Hilarius Albin Ferdinand Mikander, että juoppous ja haureus olivat suurimmat synnit seurakunnan alueella. Rikoksia tehtiin Turun kaupungin puolella, koska siellä ”vietetään markkinoita tuon tuostakin” ja palkolliset ”rientävät Turkuun lisäämään tyhjäätoimittajien ja räyhääjien joukkoa sekä mainettaan tahrimaan”. Maariassa

---

¹¹⁹ Jaakko Haavio kirjoitti elämänsä aikana ainakin 83 teosta. Luku sisältää niin runot, toimitukset kuin lapsille ja kirkon työntekijöille tehdyt kirjat sekä virret. Haavion tuotanto oli niin laaja, että luku on suuntaa antava.

¹²⁰ Maarian kirkkovaltuuston kokousptk 28.4.1936 2§, Ms Ca4 TKSA; Haavio 1978, 71, 140, 200.

¹²¹ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 18.12.1887 1§, 8.1.1888 1§, 26.12.1895 1§, 10.12.1899 2§, 17.5.1903 1§, 27.4.1907 1§, 9.10.1910 1§, Ms Cb2; Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 11.5.1915 1§, Ms Cb3 TKSA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 8-9.

piispantarkastusta tekemässä ollut silloinen tuomiorovasti Renvall¹²² huomautti tähän, että kaupungin lähellä asuvat ovat suuremmissa kiusauksissa kuin muut seurakunnan jäsenet ja kehotti Maarian papistoa ”valvomaan ja sotaan pahuutta vastaan”. Hän pyysi heitä tämän lisäksi ahkeroimaan, että esikaupunkilaiset löytäisivät tiensä seurakunnan toimintaan.¹²³ Esikaupungiksi kasvava Raunistula huomioitiin Maarian seurakunnan ja tuomiokapitulin taholta siis varsin varhain. Piispantarkastuskertomuksesta tulee esille se, että moralisointi Maarian papiston taholta kohdistui sekä Raunistulan että muihin Maarian kunnan asukkaihin. Esikaupunkialuehan ei vielä ollut muodostunut ihmismäärältään kovin suureksi. Tuomiokapitulissakin Raunistulan kasvu oli huomioitu, koska tuomiorovasti Renvall esitti asiasta huolensa. Samalla kun hän toivoi uudisasukkaiden löytävän tiensä kirkon toimintaan, oli tämä varmasti merkki Maarian papistolle siitä, että muuttajat tuli ottaa seurakunnan jäseniksi ja huomioida vanhojen seurakuntalaisten tavoin.

Kirkkoraati ei montaa kertaa antanut nuhteita seurakuntalaisilleen Maariassa vuosien 1888-1917 aikana, sillä vain kahdeksan tapausta on merkitty pöytäkirjoihin. Kaikki nuhdeltavat asuivat kuitenkin esikaupungin alueella. Ruohonpäässä asuneet torppari ja räätäli Antti Randell vaimonsa Evan kanssa kutsuttiin raadin kuultavaksi tammikuussa 1888, koska Randellien koti oli ollut ”jo vuosikaudet pahennuksen pesänä”. Eva Randell saapui nuhdeltavaksi ja kirkkoneuvosto puhutteli räätälin vaimoa.¹²⁴ Tästä asiasta ilmoitettiin myös tuomiokapitulille. Lähetetyn kirjelmän mukaan liitettiin toivomus, että

”...Tuomiokapituli mitä pikemmin sitä parempi kutsuisi nämät erhettyneet eteensä saamaan varoituksen julkipahennuksestaan. Kirkkoraati toivoo, että tällöinen menettely olisi erittäin terveellinen sekä asianomaisille että myöskin niille monille, jotka Aningaisten tulin ulkopuolella, huolimatta maallisen oikeuden kovuudesta kasvavan sukupolven pahennukseksi erittäinkin yöaikoina viettävät hurjaa ja vallatonta elämäänsä.”¹²⁵

---

¹²² Arkkipiispa E.J.Löfgren Bergheim oli itse kyseisenä aikana jo yli 80-vuotias ja sairaaloinen. Siksi tuomiorovasti Louis Sparre Renvall suoritti piispantarkastuksen Maariassa vuonna 1878. Renvall itse nimettiin Turun arkkipiispaksi vuonna 1884. Pirinen 1976, 395-397.

¹²³ Piispantarkastus Maarian seurakuntaan vuonna 1878, Tta E4 TMA.

¹²⁴ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 18.12.1887 1§, 8.1.1888 1§, Ms Cb2 TKSA.

¹²⁵ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 8.1.1888 1§, Ms Cb2 TKSA.

Vaikka kyseinen nuhtelutapaus olikin ainutkertainen, eikä kirkkoneuvoston pöytäkirjoista löydy muita vastaavia, olivat kirkkoraadin jäsenet selvästi huolissaan esikaupungin elämästä. Väkijuomien myynti oli kielletty maalaiskuntien puolella vuoteen 1895, mutta niitä sai ostaa luvallisesti kaupungista. Kyösti Kaukovallan sanoin: ” Juopotteluhan oli 1870- ja 1880-luvulla yleistä niin maalla kuin kaupungeissakin, ja joka kauppias myi viinaa”¹²⁶. Niinpä Aninkaisten tullista kaupungin puolella saattoi ostaa laillista viinaa, kun taas Raisiontien oikea puoli kuului Maariaan, eikä myyntioikeutta siellä ollut. Raunistulassa ei ollut vielä ennen 1890-lukua poliisia, joten valvottoman esikaupunkialue veti puoleensa laitapuolen kulkijoita ja helpon rahan havittelijoita. Kun vielä jotkut torpparit sallivat esikaupungissa tölleensä alivuokralaisten kyseenalaisen elämän, oli asiaan puuttuminen ymmärrettävästi miltei mahdotonta.¹²⁷ Tällä Randellin tapauksella saattoikin olla monia tarkoituksia. Kyse oli vuosia jatkuneesta viinanmyynnistä, joten pariskunta oli varmasti tunnettu koko kunnassa. Lisäksi Antti Randell oli sekä räätäli että torppari. Hänellä oli siis käsityöläisenä tietty arvostus yhteisössä eikä hän ollut pelkkä mökin vuokralainen vaan torpanomistaja. Kun vielä asuinpaikka oli Ruohonpää eikä Raunistula, haluttiin ehkä korostaa sitä, että seurakunnan valvonta kattoi koko kunnan alueen. Nuhtelulla oli selvästi tarkoitus olla varoituksena koko esikaupungin väestölle siitä, miten käy jos jatkaa pahennusta herättävää elämää.

Muut kahdeksasta kirkkoraadin eteensä kutsumista olivat pariskuntia. Kaikki he saivat nuhteita eripuraisesta elämästä ja varoituksen, jotta riitaisa elämä loppuisi. Osalle kirkkoherra myös lupasi pitää puhuttelun yksityisesti. Todennäköisesti näillä varoituksilla oli vaikutuksensa, sillä uudelleen pareja ei raadin edessä nähty.¹²⁸ Kenestäkään pariskunnasta ei lähetetty kirjelmää tuomiokapituliin, kuten Randellin tapauksessa. Tämäkin kertoo osaltaan siitä, että räätäli Randellin avulla todella pyrittiin vaikuttamaan tervehdyttävästi esikaupungin elämään. Toisaalta kirkkoneuvostolla oli tällä toiminnalla varmasti auttamisen tahtoa Randellia itseäänkin kohtaan.

Maarian kirkkoherra, rovasti Tallgren, ilmaisi huolensa esikaupungin moraalittomaan elämään piispantarkastukseen Maarian seurakunnasta kirjoittamassaan

---

¹²⁶ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 42.

¹²⁷ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 42; Perälä 1951, 132.

¹²⁸ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 18.12.1887 1§, 8.1.1888 1§, 26.12.1895 1§, 10.12.1899 2§, 17.5.1903 1§, 27.4.1907 1§, 9.10.1910 1§, Ms Cb2; Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 11.5.1915 1§, Ms Cb3 TKSA.

kertomuksessa vuonna 1892. Työväestön keskuudessa hän totesi olevan riitaa ja eripuraisuutta sekä juoppoutta. Viinanjuonti aiheutti tappeluita ja maineen tahrintaa. Mutta samaan hengenvetoon Tallgren lisäsi, että käänne parempaan oli näkyvissä. Tähän hänen mukaansa vaikuttivat sekä papiston seurakunnalle antamat vakavat sanat että vuosia toiminut raittiusseura. Juopottelua alettiinkin Suomessa pitää paheena vasta raittiusseurojen perustamisen jälkeen. Paavo Kortekankaan Tampere- tutkimuksessa vuoden 1890 piispantarkastuskertomuksessa juoppous mainitaan pahimpana vitsauksena ja samaa asiaa valitettiin vielä 1900-luvun puolella, vaikka raittiusliikkeen sanottiin sielläkin parantaneen tilannetta. 1900-luvun vaihteen Hämeen seurakunnista tehdyssä tutkimuksessa Kortekangas taas mainitsee, että esimerkiksi Eräjärven 1800-luvun lopun seurakuntakertomuksessa mainitaan juoppouden muuttumisesta. Kun ennen juotiin avoimesti, oli se muuttunut Eräjärvellä salassa juopotteluksi. Hattulan miehet taas juopottelivat kaupungissa markkinamatkoilla, eivätkä enää julkisesti kotona.¹²⁹ Raunistulan juoppous ei siten kaupungin ja maalaiskunnan välissä välttämättä ollut yhteiskunnan muutoksiin nähden sen pahempaa kuin muuallakaan maassa. Toisaalta kaupungin ja maalaiskunnan rajapinnassa sijaitseminen vaikutti varmasti osaltaan niin alkoholin saantiin kuin sen käyttöönkin.

Paikkakunnan henkisiä rientoja rovasti Tallgren moitti vuonna 1892.

Kirkonkokouksiinkaan ei aina saatu tarvittavaa määrää osallistujia. ”Turku ja sen torielämä on tämän paikkakuntalaisten mielet enimmiten kiinnittänyt”, hän kirjoitti.¹³⁰ Vaikka Tallgren oli huolissaan esikaupungin maallistuneesta elämästä, yhtä lailla muut kunnan asukkaat olivat hänen mielestään maallistuneita eivätkä saaneet kiitosta. On huomioitava, että kun kirkkoherra Tallgren puhuu seurakunnan kertomuksissa työväestöstä ja tilallisväestöstä, hän jakaa koko esikaupungin väen työväestöön ja koko muun kunnan väestön tilallisväestöksi. Tällöin kummatkin väestö-sanat kätkevät sisäänsä monia eri ammatteja ja yhteiskunta-asemia.¹³¹

Toden teolla esikaupunkilaisten siveellisyyteen puututtiin talvella 1912. Tuolloin kirkkoneuvoston kokoukseen tuotiin nimelistat vihkimättömistä pareista Raunistulan, Kähärlän ja Ruohonpään kylissä. Listalla oli 50 paria, jotka asuivat yhdessä, mutta eivät olleet avioliitossa. Suuri osa heistä oli kirkonkirjoilla muualla kuin Maariassa. Seurakunnan edustajat päättivät kääntyä piirin kruununesimiehen, poliisimestari Paavo

---

¹²⁹ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA; Kortekangas 1965, 202; Kortekangas 1967, 90. Ks. enemmän teollistuvan yhteiskunnan alkoholikysymyksestä esim. Sulkunen 1986, 17-46.

¹³⁰ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA.

¹³¹ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA.

Jäykän, puoleen. Lista lähetettiin poliisimestarille ja kysymykseksi esitettiin: ”Mitä olisi tehtävä, jotta tällainen kaikkia siveellisiä käsitteitä höllentävä ja yhteiskuntaa turmeleva epäkohta saataisiin poistetuksi niin pian kuin mahdollista?”¹³²

Toimeliaana kruununpalvelijana tunnettu Jäykkä ryhtyi hoitamaan asiaa heti talvikäräjien jälkeen. Yhdessä piirinsä poliisikonstaapeliensa kanssa he kielsivät listalla olleita pariskuntia jatkamasta luvatonta yhdyselämää kehottaen menemään naimisiin ja Maarian seurakuntaan kuulumattomia joko muuttamaan pois kunnan alueelta tai vaihtamaan kirjansa tänne.¹³³ Kirkkoneuvosto taas julkaisi keväällä 1912 seuraavan ilmoituksen Sosialistissa, Turun Lehdessä, Turun Sanomissa ja Uudessa Aurassa:

”Maarian seurakuntaan kuuluvia talojen ja torppien omistajia ja isännöitsijöitä kehotetaan esiintyneestä syystä tarkasti valvomaan, ettei heidän taloissaan eikä huoneissaan asu vihkimättömiä pariskuntia tai muita epäsiveellisiä henkilöitä.”¹³⁴

Juhannuksena pidettyyn kirkkoneuvoston kokoukseen saatiin nimismieheltä kirjelmä. Kaikista pariskunnista oli nyt tarjolla uutta tietoa. Paikkakunnalta oli kevään ja alkukesän aikana muuttanut pois 21 henkeä ja erilleen kolme pariskuntaa. Kuulutettuja tai vihittyjä oli 11 paria, mutta ennallaan olivat 18 parin olot. Kolme henkilöä oli kuollut ja 12 tapausta epäselvää, osa heistä oli merkitty palvelusväeksi tai kasvattilapsiksi. Syystäkin neuvosto oli hyvillään saavutetusta tuloksesta, olihan nyt yli puolet pareista selvitetty. Tästä lausuttiin kiitokset kruununnesimiehelle. Hyvää tulosta varjosti kuitenkin epätietoisuus siitä, missä vaiheessa vihkiparien kuulutukset olivat. Seuraavaksi päätettiin kääntyä Maarian kuntakokouksen puoleen, jotta saataisiin selvyys loppuista ”susipareista”. Asiaa pidettiin erittäin kiireellisenä ja seurakuntaa tahraavana häpeäpilkuna.¹³⁵

Maarian kuntakokous antoi saman vuoden lokakuussa pidetyssä kokouksessaan kunnallislautakunnan ja kirkkoneuvoston tehtäväksi laatia siveellisysohjesääntöehdotuksen Maarian kunnalle. Kirkkoneuvosto asetti alkuvuodesta 1914 ohjesääntöehdotuksen pohjaksi saamansa Raittiuden ystävien

---

¹³² Maarian kirkkoneuvoston kokousptk, 18.2.1912 2§, Ms Cb2 TKSA.

¹³³ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 24.3.1912 9§, Ms Cb2 TKSA

¹³⁴ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 11.5.1912 6§, Ms Cb2 TKSA.

¹³⁵ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 25.6.1912 2 §, Ms Cb3 TKSA.

keskushallituksen komitean ”Suomen maalaiskunnille laatiman järjestyssääntöehdotuksen”, tehden siihen kuitenkin paikkakunnan oloihin sopivat muutokset. Näin saatiin Maarian kuntaan siveellisyyttä, raittiutta, hyvää järjestystä ja yleensä hyviä tapoja valvomaan kruununpalvelijain ja kunnallislautakunnan ohella 11 järjestyksenvalvontapiiriä. Nämä piirit eivät kuitenkaan koskaan toimineet, sillä niihin ei valittu ohjesääntöjen mukaisia järjestysmiehiä.¹³⁶ Asiasta ei myöskään ole mainintoja myöhemmissä seurakunnan pöytäkirjoissa, eikä Raunistulan siveellistämiseen enää palattu saatavilla olevan aineiston puitteissa. Todennäköisesti esikaupungin ”puhdistamisesta” luovuttiin, koska esikaupunkiliitosasiassa oletettiin olevan ratkaisun aika 1920-luvun alussa.¹³⁷ Toisaalta alun sadasta henkilöstä oli epäselviksi jäänyt vain 48 henkeä, jotka olivat noin 4 % koko Maarian henkikirjoitetusta väestöstä vuonna 1912¹³⁸.

Maarian seurakunta ei enää puuttunut Raunistulan asioihin yhtä vahvoin ottein vuoden 1912 jälkeen. Sen sijaan Turun tuomiokapitulia asia kiinnosti, mutta tosin vasta parikymmentä vuotta myöhemmin. Tuomiokapituli lähetti vuonna 1930 kiertokirjekyselyn Maarian seurakunnan alueella asuvista aviottomista pariskunnista. Samalla haluttiin tehdä selontekoa siitä, miten monta heistä oli seurakunnan jäseniä, moniko kirkosta eronneita ja mitkä olivat mahdollisia syitä moiseen elämään. Kyselyn pohjana oli arkkipiispa Ingmanin huoli yhteiskunnan turmeltuneisuudesta. Arkkipiispa oli huolissaan pulavuosien aiheuttamasta työttömyydestä ja hän moitti rikollisuuden ja siveettömyyden lisääntymistä koko maassa. Kyselyä ei siis kohdistettu ainoastaan Maarian seurakuntaan, vaan kiertokirje lähetettiin myös muihin seurakuntiin. Maarian kirkkoneuvosto turvautui toistamiseen poliisin apuun tietojen hankkimista varten. Tuomiokapitulille lähetettiin tiedot laillistamattomista suhteista, joita vuoden 1933 piispantarkastuskertomuksessa sanotaan olleen paljon¹³⁹ Aviottomia pareja tavatessaan kirkkoherra kehotti heitä avioliittoon.¹⁴⁰ Muuten seurakunta ei enää yrittänyt vaikuttaa laillistamattomien suhteiden määrään Raunistulassa.

---

¹³⁶ Maarian kuntakokous ptk 10.10.1913 1§, MKA Ca6 TKA; Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 11.10.1913 1§, 2§, Ms Cb3 TKSA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 162-163.

¹³⁷ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 2.10.1920 1§, Ms Cb3 TKSA.

¹³⁸ Maarian henkikirjoitettu väestö vuonna 1912 oli 8 215 henkeä, Maarian kirkonkokouksen ptk 16.2.1913 8§, Ms Ca3 TKSA.

¹³⁹ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 23.10.1930 1§, Ms Cb3 TKSA; Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1928, 1933, 1938 Ms Dd1 TKSA; Pirinen 1976, 506-507. Vuoden 1938 piispantarkastuskertomuksessa laillistamattomia suhteita sanotaan Maariassa olleen noin 100. Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1938, Ms Dd1 TKSA.

¹⁴⁰ Esim. Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1933, Ms Dd1, TKSA.

Tämän aineiston perusteella esikaupungin väki otettiin jo 1870-luvulla Maarian seurakunnan jäseniksi ja rohkaisua tähän tuli jopa Turun tuomiokapitulin taholta. Seurakunnallisesti esikaupungin asukkaat eivät olleet ongelma, vaan heidän haluttiin kiinnittyvän uuteen asuinpaikkaansa. Juoppous on ollut 1800-luvulla koko yhteiskunnan ”vitsaus”, mutta on mahdollista että sen moralisointi kasautui esikaupunkeihin. Raunistulassa oltiin lähellä kaupunkia, josta alkoholin ostoli laillista, toisin kuin Maarian kunnan puolella. Kaupunkiin markkinamatkoille tultiin muualtakin Maariasta, mutta isäntämiesten juopottelua ei välttämättä katsottu niin karsaasti kuin uudisasukkaiden. Toisaalta esikaupunkien ihmisillä ei ollut entisen asuinpaikkakunnan ”valvovaa silmää” ja velvoitteita, joten tällä oli varmasti vaikutuksensa siveellisyyteenkin. Maarian seurakunta yritti siveellistämistä esikaupungin väestölle, jolloin osa aviottomista saatiin poistettua seurakunnan alueelta ja osa päätti mennä naimisiin. Avoparien määrää voidaan pitää suhteellisen pienenä, sillä koko esikaupungin määrään nähden 50 paria oli sekä vähän että paljon, riippuen miltä kannalta katsotaan. Paljon se oli ekumenian mukaan, kun taas maallistuneeseen yhteiskuntaan nähden ei niin monta. Tärkeintä tässä oli kuitenkin se, että seurakunta ilmaisi huolensa ja tahtoi pitää huolta Raunistulan esikaupungin asukkaista.

3.3 Piispankertomusten huolena koko yhteisön lisäksi esikaupungin nuoris

”... Isä samoin kuin monesti äitikin on päiväkaudet työssä kaupungissa, jolloin lapset ovat jätetyt oman onnensa nojaan kotiin viettämään päivänsä miten parhaiten haluavat. Semmoisessa suurissa kylissä kuin Raunistula ja Kähärlä kokoontuu näitä lapsia sitten suurissa laumoissa, liikkuen sitten mäkiä ja maanteitä ja harjoittaen vallattomuutta sekä puheessa että käytännössä. Eritoten on näissä lapsissa totuuden puhuminen, kuuliaisuus ja puhtaus miltei tuntemattomia käsitteitä. Kun vielä lisää, että monessa puheessa kuten jo mainittu riita ja eripuraisuus vanhempain kesken ja että juoppouttakin ja muiden paheiden takia lapsilta puuttuu sekä ruokaa että vaatteita puhumattakaan henkisten kehittymisen välikappaleista, niin voidaan helposti ymmärtää kuinka paljon huolta ja vaivaa näistä lapsista tulee toisten osaksi.”¹⁴¹

---

¹⁴¹ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA.

Näin kirjoitti rovasti Tallgren vuoden 1892 piispantarkastukseen. Rovasti oli hyvin huolissaan esikaupungin nuorisosta, eikä huoli ollut turhaa. Aikana, jolloin ohjattuja vapaa-ajan harrastuksia ei vielä ollut syntynyt, nuorten miesten energia usein ohjautui väärille raiteille. Sakkien¹⁴² kerääntyminen esikaupungissa tietyille paikoille teiden varsille sai aikaan monenlaista harmia. Tallgrenin mukaan kristinopin ja lukutaidon lisäämiseen oli tarvetta, sillä ”kristillinen kasvattaminen näissä työväen perheissä yleensä näkyy olevan mitä suurimmassa määrässä laiminlyöty”¹⁴³. Huolta lisäsi myös se, että esikaupungin alueelle muutti vuosittain paljon lapsirikasta palvelusväkeä naapurikunnista ja muutaman vuoden päästä samat ihmiset vaihtoivat taas asuinkuntaa. Tämä asetti omat vaatimuksensa kirjoitus- ja lukutaiton opettamiselle.¹⁴⁴ Arkkipiispa Renvall puuttui piispantarkastuksessa samaan epäkohtaan:

”...Wanhempain ollessa työn toimissa Turussa, elävät lapset päivät pääksytysten omin valloin kotosalla tai oleskelevat ulkona, missä he, ollen tilaisuudessa näkemään kaikkea sitä viheliäisyyttä, mikä ison kaupungin läheisyydessä tahtoo olla vallalla, oppivat kaikkea muuta, mutta ei sitä mikä hyvää on. Tämä antaa papistolle paljon huolta.”¹⁴⁵

Maarian seurakunnassa oli aloitettu kiertokoulutyö jo 1800-luvun alkupuolella. Saramäessä ja Orikedolla oli toiminut ns. mummunkouluja, joissa lapsille opetettiin kirjoitustaidon ja lukemisen alkeita. Työtä tehtiin vapaaehtoisten mummujen avulla ja pian oppilaita oli niin paljon, että kaikki halukkaat eivät mahtuneet mökkeihin sisälle. Luku- ja kirjoitustaitoa seurakunnissa oli opetettu perinteisesti lukusilla. Lukuset eli kinkerit olivat pappien ja lukkarien pitämiä tilaisuuksia, joissa kuulusteltiin lukemisen ja kristinopin taitoja katekismuksen avulla. Mutta kinkerien merkitys väheni kiertokoulujen tultua, koska niitä ei enää tarvittu luku- ja kirjoitustaidon opettamiseen. Lukusille osallistuminen oli alkanut vähentyä Turussa jo 1860-luvulta lähtien ja vuoden 1885 seurakuntakertomuksessa selitettiin, että useimmat seurakuntalaiset olivat

---

¹⁴² Rafael Helanko nimittää vuonna 1953 tekemässä sosiologisessa tutkimuksessaan Turun eri kaupunginosien poikaryhmiä sakeiksi. Helanko 1953, 29-30.

¹⁴³ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA.

¹⁴⁴ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA; Perälä 1951, 133-134.

¹⁴⁵ Piispantarkastus Maarian seurakuntaan 8.5.1892, Tta E4 TMA.

uskonnollisissa asioissa välinpitämättömiä. Näin todettiin etenkin sivistyneistön keskuudessa. Kinkereitä pidettiin seurakunnissa vielä 1900-luvulle tultaessa, mutta osallistuminen niihin oli laimeaa niin kaupungeissa kuin esikaupungeissakin. Sen sijaan maalaiskunnissa kinkerien suosio jatkui pidempään. Ilmiö oli kuitenkin yleinen koko yhteiskunnassa, sillä koulujen yleistyttyä kinkereiden funktio oli poistunut. Tauno Perälän esittämä ajatus siitä, että Raunistulan uskonnollisuutta tai uskonnottomuutta voisi tarkastella kinkereihin osallistumisen kautta 1900-luvun puolella, ei mielestäni ole pätevä tarkastelutapa. Raunistulan lukusilla osallistumismäärä oli vähäistä ja tähän vaikutti kaupungin läheisyys ja juuri se, että esikaupungissa toimivat omat kiertokoulut.¹⁴⁶

Vuoden 1861 lopulla Maarian seurakunnan kiertävän opettajan ja kirkonvartijan virka yhdistettiin ja Raunistulan Vätin taloon perustettiin ensimmäinen kiertokoulu 1800-luvun jälkipuolella. Rovasti Tallgren näki yhden koulun riittämättömäksi vuonna 1890, joten toinen aloitti Konsan talossa vuonna 1891. Seuraavan vuoden aikana Maarian seurakunta jaettiin kahdeksaan kiertokoulupiiriin. Kolmessa näistä piireissä oli alueita esikaupungista, ja vuonna 1901 jätettiin kiertokoulu pois Vätin talosta ja tilalle perustettiin pysyvä pientenlasten koulu¹⁴⁷. Esikaupungin jatkaessa kasvuaan Vätin kouluun eivät mahtuneet kaikki oppilaat, joten vuonna 1905 perustettiin Konsan taloon toinen pysyvä alakoulu.¹⁴⁸

Raunistulassa toimi nyt kaksi pientenlasten koulua, mutta tilanahtautta valitettiin taas uudelle kymmenluvulle siirryttäessä. Ahtauteen vaikutti osaltaan se, että Maarian seurakunta antoi kaikkien esikaupungin lasten käydä kouluissaan, vaikka lähes puolet oppilaista oli muissa seurakunnissa kirjoilla. Vuonna 1913 kirkkoneuvosto tekikin päätöksen, että sen vuoden syyslukukaudesta lähtien Maarian seurakunnan ylläpitämiin kouluihin otettiin vain oman seurakunnan kirjoilla olevia lapsia. Vuonna 1915 Maarian seurakunnan alueella oli jo neljä pysyvää alakoulua. Konsa, Kähäri sekä Vätti esikaupunkialueella ja Kärämäessä oma koulu. Lisäksi kaksi kiertävää koulua toimi Röntämäen, Paimalan ja Hirvensalon alueilla. Se, miten Raunistulan asukkaat reagoivat kirkkoneuvoston päätökseen ottaa kouluihin vain oman seurakunnan lapsia, ei näy pöytäkirjoista. Sen sijaan vuonna 1917 pientenlasten koulujen opettajat valittivat taas

---

¹⁴⁶ Huovinen 1987, 130-131; Kortekangas 1967, 209; Perälä 1951, 144-145; UA 22.12.1912.

¹⁴⁷ Pientenlasten koulu korvasi kiertokoulun ja se oli pysyvä koulu, toisin kuin tietyn viikkomäärän vuodessa toimiva kiertokoulu, joka siirtyi vuoden aikana paikasta toiseen. Ks. kiertokouluista esim. Huovinen 1987, 142-143.

¹⁴⁸ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA; Maarian kirkonkokous ptk 7.7.1901 1§, 3.10.1904 1§, Ms Ca1 TKSA; Perälä 1950, 121, 144.

oppilaiden paljoutta¹⁴⁹, joten kouluihin otettiin jälleen ulkoseurakuntalaisia. Vuonna 1919 kaikissa esikaupungin kouluissa sanottiin olevan n. 100 lasta koulua kohti. Raunistulaan perustettiin vielä yksi uusi alakoulu, ennen kuin vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki vapautti seurakunnat alakoulujen pidosta ja velvollisuus siirtyi kunnille.¹⁵⁰ Nämä seurakunnan ylläpitämät kiertokoulut olivat esikaupungin asukkaille erittäin tärkeitä, sillä muuttihan sinne paljon lapsiperheitä. Taajaväkisten liikkuva elämäntapa taas asetti omat vaatimuksensa seurakunnan antamalle koulutukselle, mutta viisaana hengenmiehenä rovasti Tallgren osasi järjestää asian. Seurakunnan alkuopetusta tarjottiin kaikille halukkaille esikaupunkilaisille, vaikka oppilasmäärää välillä pyrittiinkin rajoittamaan. Kun ottaa huomioon, että Maarian seurakunnan muilla alueilla toimi kiertokoulut ja esikaupungin alueella oli pysyviä alakouluja, ei esikaupungin väestö ollut Maarian seurakunnalle yhdentekevä.

Toinen tärkeä opetustehtävä seurakunnilla oli rippikoulun järjestäminen teini-ikäisille. Rippikoulun käyminen oli kansalaisvelvollisuus ja samalla todiste täysi-ikäisyydestä. 1870-luvulla kaikissa Varsinais-Suomen seurakunnissa tuli yleiseksi tavaksi järjestää vuosittain kaksi rippikoulua, keväisin pidempi ja syksyisin lyhyempi. Ellei joku menestynyt, piti käydä koulu uudelleen. Rippikoulun tavoitteena oli, että ketään ei saanut konfirmoida eikä päästää ehtoolliselle, jos ei osannut lukea puhtaasti. Esikaupungin nuorille pidettiin myös yksityistä rippikoulua jo ennen vuotta 1880. Myöhemmin Maarian seurakunta järjesti niitä kaksi vuodessa, aivan kuten muissakin Varsinais-Suomen seurakunnissa. Koska esikaupunkilaisia kuului paljon Turun seurakuntaan, rippikoulua voitiin käydä myös kaupungin puolella. Esikaupungin saadessa oman papin¹⁵¹ vuonna 1908, rippikouluja alettiin järjestää esikaupungissakin.¹⁵²

Rovasti Tallgren oli jo vuonna 1892 ollut huolissaan nuorisosta, joka vietti aikaansa esikaupungissa ”joutilaisuudessa ja kevytmielisissä menoissa, niin kuin tanssi ja kortinlyönti”¹⁵³. Asiat eivät muuttuneet reilussa 30 vuodessa. Juoppous rehotti,

---

¹⁴⁹ Esim. Konsan koulussa oli 60 oppilasta ja uusia pyrki 95. Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 9.9.1917 1§, Ms Cb3 TKSA.

¹⁵⁰ Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 4.7.1913 1§, 3§, Ms Cb2; Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 9.9.1919, 1§, Ms Cb3 TKSA; Turkki 1999, 188.

¹⁵¹ Raunistulan esikaupunkipapista enemmän tämän tutkimuksen sivulla 54.

¹⁵² Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA; Huovinen 1987, 137, 139; Perälä 1951, 144, 145-146.

¹⁵³ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA.

lainkuuliaisuus- ja kunnioitus oli heikkoa ja kansa oli raaistumassa myös 1920-luvun lopulla. Kirkkoherran – joka oli edelleen Tallgren – kansliatyömäärä oli lisääntynyt, ”sillä nuoret miehet joutuvat poliisin käsiin Turussa kuka mistäkin syystä ja sen johdosta vaaditaan kirkkoherrankansliasta virkatodistus syytteen nostamista varten”¹⁵⁴. Vuoden 1928 alkupuoliskolla todistuksia oli annettukin 61 kappaletta. Lastenhoito oli esikaupungissa puutteellista ja vanhempien kunnioitus heikkoa, koska kuri oli ”höllässä”. Elävät kuvat ja työväentalon tanssit johdattivat nuorisoa pois kaidalta tieltä. Lisäksi nuorisoyhdistykset olivat Tallgrenin mukaan kommunistien johdossa, joten esikaupungin nuoriso joutui uskonnonvastaisille poluille.¹⁵⁵ Mutta myös urheiluseurat ja muut yhdistykset saivat tuta, sillä:

”...Urheiluseurat järjestävät kilpaleikkinsä pyhäpäiviksi, kaikenlaiset yhdistykset kaupungista tekevät tänne huviretkensä työväentaloihin ja maamiesseuran suureen ja upeaan taloon, joissa tanssit jatkuvat myöhään yöhön, alkaen toisinaan kohta jumalanpalveluksen päätyttyä”¹⁵⁶

Vaikka urheiluseurat pitivät nuorison poissa rikollisilta teiltä ja rikollisuus esikaupungeissa alkoi laskea heti niiden perustamisen jälkeen, tämä ei riittänyt kirkkoherra Tallgrenille.¹⁵⁷

Vuoden 1928 kertomukseen rovasti Tallgren on kirjoittanut yllättävääkin tietoa seurakunnan tilasta. Jumalanpalveluksiin osallistujista rovasti kehui työväkeä hartaiksi kirkossa kävijöiksi, kun taas tilallisväestö sai nuhteita piittaamattomuudesta.¹⁵⁸ Esikaupungin väestöstä oli siis kasvanut seurakunnalle tärkeitä kuulijoita, mutta sen sijaan tilallisväestössä oli jatkunut maallistuminen, jota rovasti valitteli jo 1890-luvulla. Vuosien 1933 ja 1938 kirkolliskokouksia varten kirjoitetut kertomukset myötäilevät aiempia tietoja. Radio vähensi 1930-luvun alussa kirkossakäyntiä, mutta vuosikymmenen loppua kohti se oli jälleen nousussa. Suurin osa kirkkokansasta oli ”kansan syvistä riveistä, köyhiä ja muuten elämän kolhimia”. Myös ehtoollisella

---

¹⁵⁴ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1928, Ms Dd1 TKSA.

¹⁵⁵ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta, 1928, Ms Dd1 TKSA.

¹⁵⁶ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1928, Ms Dd1 TKSA.

¹⁵⁷ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta, 1928, Ms Dd1 TKSA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 165-166; Perälä 1951, 153-154.

¹⁵⁸ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1928, Ms Dd1 TKSA.

kävijät olivat kansan pohjakerroksista ja suurin osa kirkossa kävijöistä tuli työläisnaisten keskuudesta. Samalla kuitenkin muistutettiin, että suurin osa kirkon vastustajista eli esikaupungissa, eivätkä työläisnaisetkaan enää käyneet lukusilla. Kirkossa käymättömiä löytyi niin vasemmisto- kuin oikeistopiireistä. Vt. kirkkoherra Heinosen mukaan pääasiallisesti maanviljelijöistä koostuvan kirkkovaltuuston osallistuminen oli lisääntynyt vasta, kun kokouksista päätettiin maksaa palkkio.¹⁵⁹ Moitteita sai siis koko kunnan väestö.

Valitettavasti piispantarkastuskertomuksia ei ole olemassa Maarian seurakunnasta 1900-luvun alkukymmeniltä. Tämä johtuu siitä, että rovasti Tallgren toimi Turun tuomiokapitulin asessorina vuosina 1897- 1921. Näitä viiden vuoden välein tehtyjä piispantarkastuksia ei suoritettu niihin kuntiin, joista oli jäseniä tuomiokapitulissa. Vertailun teko eri vuosikymmeniin on siten mahdotonta saatavilla olevalla aineistolla. Toisaalta muutosta ei näytä tapahtuneen puuttuvien vuosikymmenten aikana paljoakaan, sillä samat ongelmat ja aiheet toistuvat niin 1800-luvun kuin 1920-luvun lopulla. Vuoden 1938 kertomukseen vt. kirkkoherra Heinonen on kirjoittanut: ”...kansa on yleensä siistiä ja yksinkertaista ja säästävää.” mutta: ”Siveellinen elämä on seurakunnassa perin heikko ja kirkon ote kansaan myös perin heikko”¹⁶⁰. Kertomuksista voi aistia, että elämä esikaupungissa oli vuosikymmenten kuluessa asettunut uomiinsa, eikä se näytä poikenneen muun kunnan elämästä. Tutkimistani seurakunnan asiakirjoista ei missään tule esille, että esikaupungin väestöä olisi väheksytty tai heitä olisi pidetty muukalaisina. Tähän seurakunnan suhtautumiseen vaikutti varmasti osaltaan sekin, että esikaupungissa oli toiminut rukoushuoneyhdistys vuodesta 1908 ja samana vuonna aloittanut esikaupunkipappi osaltaan auttoi Maarian seurakunnan toimia alueella.

3.4”Tähän asti on Herra meitä auttanut”- Raunistulan rukoushuoneyhdistys

Kirkollisesti esikaupunkialueista syntyi hankalia toiminta-alueita. Näin kävi myös Raunistulan osalta. Maalta muuttaneet ihmiset joutuivat sekä sosiaalisesti että henkisesti erilaisiin oloihin, kuin olivat ennen kyläyhteisöissään tottuneet. Kun kylissä kirkolla oli ollut vahva paikka, esikaupungissa sitä ei ollut miltei lainkaan. Osa uudesta

---

¹⁵⁹ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1928, 1933, 1938, Ms Dd1 TKSA.

¹⁶⁰ Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1938, Ms Dd1 TKSA.

väestöstä jäi kirkonkirjoille vanhaan asuinkuntaan¹⁶¹ ja kun esikaupunkilaisilla oli fyysisesti pitkä matka Maarian kirkkoon, hankaloitti tämäkin osallistumista.

Luterilaisen kirkon rinnalle alkoi ilmestyä uusia uskonnollisia vaikutteita 1800-luvun lopulla. Suomeen saapuivat esimerkiksi baptismi, vapaakirkollisuus, pelastusarmeija sekä metodismi, ja nämä uudet vaikutteet aiheuttivat luterilaisen kirkon sisällä hämmennystä. Vapaakirkolliseen toimintaan ei yleensä osallistunut monia ihmisiä, eikä heitä Raunistulassa vielä 1890-luvun alun piispantarkastuskertomuksen mukaan osallistunut kuin kourallinen lestadiolaisten tilaisuuksiin. Herätysliikkeissä alkoi kuitenkin voimakas herätykseksi koettu kausi 1800-luvun lopulla. Luterilaisella kirkolla ei ollut mahdollisuuksia rakennuttaa uusia kokoontumispaikkoja, vaikka esikaupungeista puuttuivat täysin hengelliset kokoontumistilat. Esimerkki saatiin tällöin Tanskasta. Siellä nimittäin syntyi 1800-luvulla liike, joka pyrki rakentamaan pieniä pyhäkköjä sinne, minne esikaupunkiasutusta oli syntynyt. Suomalaiset papit kävivät niihin tutustumassa ja sama malli otettiin Suomeen. Jo vuonna 1888 rakennettiin Poriin rukoushuone. Tampereen ympäristöön taas rakennettiin useita kirkollisia kokoontumispaikkoja ja näistä ensimmäinen Ylöjärvelle vuonna 1898. Seuraavaksi Messukylän kirkkoherra K. M. Olander sai kirkonkokoukselta luvan rakentaa omilla varoillaan seurakuntatalon Messukylään ja se vihittiin käyttöön vuonna 1908. Pispalaan oli perustettu Luterilainen rukoushuoneyhdistys jo vuonna 1887, mutta tilat sille saatiin vasta loppuvuodesta 1908.¹⁶²

Maarian seurakuntaan perustettiin vuonna 1904 diakonaattiyhdistys, jonka tarkoituksena oli lähinnä esikaupungin köyhien ja sairaiden auttaminen. Seurakunnassa oli jo aiemmin toiminut ompeluseura samaa tarkoitusta varten ja nyt sen järjestämien myyjäisten tuotto suunnattiin diakonaattiyhdistyksen toimintaan.¹⁶³ Yhdistyksen tarkoituksena oli:

”...vapaaehtoisin uhrauksin saada kristillistä rakkauden palvelusta edistetyksi ja ylläpidetyksi paikkakunnan huono-osaisten so. sairaiden, köyhien ja

---

¹⁶¹ Huovinen 1987, 205, 208; Junkkaala 1986, 21, 366; Malkavaara 1997, 20-21.

¹⁶² Kertomukset Maarian seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1 TKSA; Huovinen 1987, 209-211; Junkkaala 1986, 25-26, 50; Malkavaara 1997, 20-21.

¹⁶³ Maarian seurakunnan diakonaattiyhdistys 5.7.1904, Tta E4 TMA.

muuten rappeutuneitten avuttomiksi joutuneiden ruumiillisen ja hengellisen tilan huojentamiseksi ja heidän lohdutukseksensa ja virvoitukseksensa.”¹⁶⁴

Johtokunnassa toimivat niin rovasti Tallgren kuin kappalainen Hauvinen sekä opettaja Hänninen rouvineen. Samana vuonna perustettiin Raunistulan Kristillis-Siveellinen seura, jonka nimi muutettiin vuonna 1909 Raunistulan rukoushuoneyhdistykseksi. Rovasti Tallgren ryhtyi seuran puheenjohtajaksi, ja vuonna 1906 toiminta pääsi täyteen vauhtiin. Kun rukoushuone valmistui vuonna 1909, alkoi erittäin vilkas yhdistystoiminta, johon vaikutti monen muun länsisuomalaisen kunnan tavoin Hannula-herätys¹⁶⁵. Pyhäkoulua oli alettu pitää jo aiemmin Raunistulan kansakoulussa, ja lapsia siellä kävi yli 150. Nyt rakennetussa rukoushuoneyhdistyksen tiloissa pyhäkoululaisten lukumäärä oli yli 200. Kärämäen koululla oli toiminut yhdistyksen käsityöseura, mutta se jouduttiin lakkauttamaan sosialidemokraattien hankittua kouluun käyttökielto. Rukoushuoneen tiloissa sen sijaan pidettiin juhlia ja iltamia jo aloitusvuonna 50. Vuoden lopussa jäseniä oli 228.¹⁶⁶

Vuonna 1912 jäsenmäärä oli lähes 430 ja toiminta kukoisti. Yhdistyksessä toimi ”laulukööri”, nuorisosaasto, pyhäkouluja ja ompeluseura. Kesäisin tehtiin laivaretkiä Taivassaloon, Velkualle, Merimaskuun, Naantaliin, Karunaan ja Angelniemeen ja vuonna 1913 lisäksi lasten retki Kakskertaan. Samana vuonna saatiin Turun rouvasväen ompeluseuralta lasten vaatteita, ruokaa ja vaatteita raunistulalaiselta kauppias Sikilältä sekä Maarian maanviljelijöiltä perunoita jaettavaksi esikaupungin väelle. Jäsenluku jatkoi nousuaan ja vuoden 1915 lasten joulujuhlaan osallistui 1 500 lasta. Myös muihin juhliin ja iltamiin otettiin osaa innokkaasti. Sekä Turun että Maarian parempiosaiset lahjoittivat jouluavustuksia, kuten nahkuri Virtanen 20 paria kenkiä. Jouluavustusten määrä nousi vuosi vuodelta ja kansalaissodan jälkeisenä jouluna yli 200 esikaupungin perhettä sai rukoushuoneyhdistyksen kautta avustusta. Jäsenluku oli ennen sotaa ollut yli 500, mutta sen jälkeen laskenut 200:een. Sen sijaan pyhäkouluissa kävi edelleen yli

---

¹⁶⁴ Maarian diakonaattiyhdistyksen vuosikertomus 1907-1909, Tta E4 TMA.

¹⁶⁵ Frans Hannula (1855-1914) oli toiminut Ambomaalla lähetyssaarnaajana vuosina 1886-1894. Suomeen palattuaan hän jatkoi Suomen Lähetysseuran matkasaarnaajana. Karismaattisilla puhujanlahjoilla varustettu Hannula sai aikaan Hannula-herätyksen Turun ympäristössä 1900-luvun alussa. Herätyksen vaikutus tuntui esimerkiksi Lemussa ja Rymättylässä, Merimaskussa, Perniössä, Nousiaisissa ja Maarian Raunistulassa. Liikkeen keskuksiksi tuli vuonna 1906 valmistunut Turun Betelkirkko. Hannulan kyky koota Jumalan sanalla väkeä yhteen oli hyvin voimallista, ja jos hän itse oli tulossa puhumaan tilaisuuteen, oli kirkko ääriään myöten täynnä väkeä. Huovinen 1987, 193, 199, 203; Junkkaala 1986, 365-367.

¹⁶⁶ Raunistulan Kristillis-Siveellisen seuran vuosikertomus 1908; Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen vuosikertomus 1909, Tta E4 TMA.

300 lasta. Vuonna 1919 diakonian avustettavana oli jo lähes 650 perhettä. Nyt Maarian esikaupunki jaettiin 14 piiriin, jotta toimintaa voitiin helpottaa.¹⁶⁷

Rukoushuonetoiminta alkoi kuitenkin 1920-luvulla hiipua. Vuonna 1926 valitettiin sitä, että esikaupungin vanhemmat eivät päästäneet tai lähettäneet enää lapsiaan pyhäkouluihin. Toiminnan vähenemiseen oli vaikuttanut sekin, että rukoushuone oli ilman omaa saarnaajaa vuoden 1924. Vuonna 1928 rovasti Tallgren kirjoitti pyhäkouluista näin: ”Yleensä on pyhäkoulu täällä lamassa kommunistien propagandan vuoksi. Useassa tapauksessa lapset eivät uskalla tulla kouluun”¹⁶⁸. Kun tultiin 1930-luvulle oltiin pyhäkouluissa pohjalukemissa, sillä luku oli vuonna 1933 enää 20-30. Toiminta lähti kuitenkin uuteen nousuun ja parin vuoden päästä 160 oppilasta osallistui hengelliseen alkuopetukseen.¹⁶⁹

Maarian seurakunta oli avustanut rukoushuoneyhdistystä useana vuonna sen ollessa rahapulassa, kunnes vuoden 1937 alussa Maarian kirkkovaltuuston kokous keskusteli ensimmäisen kerran rukoushuoneen ostosta. Vuoden 1938 aikana Raunistulan rukoushuone siirtyi Maarian seurakunnan omistukseen. Saman vuoden joulukuun kirkkovaltuuston kokoukseen saapui teologian tohtori Sigfrid Sirenus Teollisuusseutujen Evankelioimis seurauksen edustajana kertomaan oman seuransa toiminnasta. Tässä kokouksessa Maarian seurakunnan kirkkovaltuusto päätti hyväksyä yhteistyön Evankelioimis seurauksen kanssa. Tämä olisi tarkoittanut, että rukoushuone vuokrattaisiin seuralle settlementin työkeskukseksi¹⁷⁰. Settlementityötä rukoushuoneessa ei päästy kuitenkaan aloittamaan, sillä asiasta valitettiin seurakuntalaisten taholta Turun tuomiokapituliin. Tuomiokapituli kumosi kirkkovaltuuston päätöksen kahdesta syystä. Ensinnäkin, rukoushuone oli ostettu seurakunnalle jumalanpalvelus- ja hartauksilaksi eikä yhteiskunnalliseksi opetus- ja valistustoiminnan paikaksi. Toiseksi, Maarian seurakunnassa ei päätöksentekoaikana toiminut vakinaista kirkkoherraa, joten kirkkolain mukaan päätös ei ollut pätevä.

---

¹⁶⁷ Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen vuosikertomukset 1910-1919, Tta E4 TMA.

¹⁶⁸ Pyhäkoulujen toimintakertomukset 1928, Ms Deb1 TKSA.

¹⁶⁹ Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen vuosikertomukset 1925-1936, Tta E4 TMA.

¹⁷⁰ Vuonna 1918 Suomessa alkoi englantilaisperäisen settlementti eli työkeskuksen toiminta. Teollisuusseutujen Evankelioimis seura pyrki perustamaan työkeskuksia, joissa pidettiin sosiaalista ja harrastustoimintaa. Muista uskonnollisesta toiminnasta työkeskustoiminta poikkesi siinä, että sen jäseniksi ei liitytty. Ks. esim. Heikkilä 1977, 157-158.

Rukoushuone pysyi päätöksen jälkeen jumalanpalvelus- ja hartauspaikkana, kunnes se vuonna 1957 purettiin.¹⁷¹

Kun Raunistulan rukoushuonetta alettiin suunnitella suurlakon jälkeen, olivat olot maassa muuttuneet. Kansa oli löytänyt uuden ajattelutavan ja kirkon asema oli heikentynyt. Olihan maassa asetettu esivaltaa vastaan ja rikottu katekismuksen opettamaa huoneentaulua.¹⁷² Rukoushuoneyhdistyksen perustaminen tällaisessa tilanteessa kertoi uudenlaisesta ajattelusta Maarian seurakunnan sisällä. Yhdistys on esimerkki toiminnasta, jossa sekä Maarian esikaupunkilaiset että paikalliset toimivat yhteisen hyvän puolesta. On vaikea hyväksyä Tauno Perälän esitystä herätysliikkeiden vähäisestä vaikutuksesta esikaupunkialueella, ja toisaalta sitä ettei evankelisluterilaisella seurakunnalla ollut käytettävimpinä keinoja saadakseen otetta kasvavaan nuorisoon¹⁷³. Kun esimerkiksi esikaupungin lasten kristillisissä joulujuhlissa oli mukana 1 500 lasta, kertoo se ennen kaikkea tilojen ja toiminnan tarpeellisuudesta. Toisaalta Hannulan herätyksen ymmärtäminen on asia, jota ei ole ennen huomioitu. Raunistulassa toimi tehtaan työntekijöiden keskuudessa oma lähetyspiiri, jonka puitteissa järjestettiin juhlia ja laivamatkoja. Herätyksen kautta maallikoillekin avautui mahdollisuus aktiiviseen kristilliseen toimintaan.¹⁷⁴ Maarian rovasti Tallgren näki mahdollisuuden käyttää yhdistystä evankelis-luterilaisen kirkon rinnalla. Yhdistys antoi hengellisen lisäarvon kirkon toiminnalle, ja se toimi sekä alueen asukkaiden että seurakunnan parhaaksi.

3.5 Myönteisen suhtautumisen taustalla rahan vaikutus?

Seurakuntalaisilla oli velvollisuus rakentaa ja pitää kunnossa kirkkoa, hautausmaata, sekä papiston virkataloa luovuttamalla tarveaineita ja tekemällä niihin päivätöitä. Pappien palkat kerättiin useimmissa seurakunnissa pääosin luontaisuuorituksina¹⁷⁵. Näin tehtiin Maariassakin. Jo 1880-luvun kirkkolakiuudistuksessa otettiin pieni askel

---

¹⁷¹ Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen vuosikertomukset 1935, Tta E4 TMA; Maarian kirkkovaltuuston kokousptk 15.2.1937 7§, 22.1.1938 2§, 26.3.1938 2§, 9.5.1938 2§, 20.12.1938 2§, Ms Ca5 TKSA; Haavio 1978, 200; Pirinen 1976, 497.

¹⁷² Kortekangas 1967, 93.

¹⁷³ Perälä 1951, 146.

¹⁷⁴ Huovinen 1987, 199; Junkkaala 1986, 366.

¹⁷⁵ Maariassa luontaisuuorituksiin kuuluivat mm. pappien virkatalot ja peltotilkku omaan käyttöön sekä voita seurakuntalaisilta. Maarian kirkonkokous ptk 9.3.1913 3§, 15.6.1915 3§, Ms Ca2 TKSA.

rahatalouteen siirtymiseksi ja papinsaattavia alettiin kerätä osittain myös rahana. Kokonaan rahapalkkaan siirryttiin vuoden 1922 lain mukaan. Seurakunnan väkiluvulla oli siten vaikutusta pappien palkkaukseen kahdella tavalla. Ensiksi siihen vaikutti se, montako pappia seurakuntaan saatiin palkata ja toiseksi miten paljon jokaisen oli annettava kirkollisiin menoihin. Seurakunnan jäsenillä oli velvollisuus maksaa osa papiston palkkauksesta.¹⁷⁶

Mannermaan lisäksi Maarian kirkollisiin maksuihin vaikuttivat Hirvenluodon – nyk. Hirvensalo – asukasluvu, sekä Paattisten kappeliseurakunta¹⁷⁷. Hirvenluodon vieressä sijaitseva Kaksikerta kuului Kaarinaan. Mutta toisin kuin Hirvenluodossa, Kaksikerrassa sijaitsi oma kirkkorakennus. Kaarinan emäseurakunta ja Kaksikerran kappeliseurakunta oli erotettu toisistaan vuonna 1858. Hirvenluotolaisilla oli luonnollista käydä jumalanpalveluksessa Kaksikerran kappelissa, sillä matka mantereen puolella sijainneeseen Maarian kirkkoon oli hankala ja vaivalloinen. Niinpä jo vuonna 1872 Kaksikerran ja Hirvenluodon asukkaat esittivät Maarian kirkkoneuvostolle, että saarten asukkaat muodostaisivat itsenäisen seurakunnan. Tällöin lähes 1 000 hirvenluotolaista olisi siirtynyt pois Maarian seurakunnasta. Senaatissa tämä hakemus hylättiin.¹⁷⁸

Henkikirjoituksen muututtua vuonna 1895 Raunistulan asukkaat saattoivat edelleen kuulua muihin kuin Maarian seurakuntaan. Tästä huolimatta seurakunnan väkimäärä kaksinkertaistui 25 vuodessa¹⁷⁹. Koska esikaupungin alue levisi huomattavasti 1800-luvun lopulla, Maarian kirkonkokous päätti vuonna 1889, että myös tilaton väestö velvoitetaan osallistumaan kirkon juokseviin menoihin. Tällä päätöksellä ei kuitenkaan ollut kovin kauaskantoisia seurauksia, sillä monet esikaupungin köyhimmistä jättivät velvoitteensa maksamatta ja maksuja alkoi jäädä rästiin. Tämän huomioiden vapautti kirkonkokous vuonna 1898 kunnan köyhimmät kokonaan kirkollisista maksuista.¹⁸⁰

Vuonna 1891 keskusteltiin uudelleen hirvenluotolaisten ja Kaksikerran seurakunnan yhdistämisestä. Tällöin Maarian kirkonkokouksessa esitettiin samalla pelko siitä, että

---

¹⁷⁶ Maarian kirkonkokous ptk 23.2.1921 1§, 2§, Ms Ca4 TKSA; Huovinen 1987, 103; Innamaa 1957, 154.

¹⁷⁷ Maarian seurakunnasta erotettiin 22.8.1688 päivätyllä maaherran päätöksellä Paattinen omaksi kappeliseurakunnaksi. Paattislaiset eivät maksaneet emäseurakunnan (Maarian seurakunta oli pääseurakunta ja sitä sanottiin siksi emäseurakunnaksi) kappalaisen palkkaa, mutta osallistuivat kirkkoherran palkkaukseen. Perälä 1967, 115.

¹⁷⁸ Innamaa 1957, 194-195.

¹⁷⁹ Ks. Liite 4, Taulukko 2.

¹⁸⁰ Maarian kirkonkokous ptk 26.5.1889 6§, 11.12.1898 1§, Ms Ca2 TKSA.

lähitulevaisuudessa esikaupunki siirtyisi Turun kaupungin yhteyteen. Siten Maarian seurakunnan väkimäärä olisi vähentynyt huomattavasti, jos sekä hirvenluotolaiset että esikaupungin asukkaat olisivat vaihtaneet seurakuntaa. Tämä olisikin vaikuttanut suoraan pappien palkkaukseen, joten Hirvenluodon asukkaiden yhdistäminen Kaksikerran seurakuntaan jäi tälläkin kertaa sikseen.¹⁸¹

Sen jälkeen Kaarinan ja Maarian seurakunnat asettivat yhteisen toimikunnan, jonka tarkoituksena oli selkiyttää pappien palkkajärjestelyjä. Tämän toimikunnan ehdotukseksi tuli se, että seurakunnat yhdistettäisiin ja että niissä toimisi yhteinen kirkkoherra. Lähtökohta tälle saattoi olla Kaksikerran ja Hirvensalon yhdistymishalukkuus, sillä Kaarinan seurakunnassa toimi rovasti mannermaalla ja kappalaisen virkaa hoidettiin Kaksikerrassa. Kaarinassa yhteistoimikunnan ehdotus tuomittiin. Pelkona oli se, että Kaarinan seurakunta häviäisi yhdistämisessä, sillä kirkolliset maksut siellä nousisivat ja kirkkoherra tulisi toimimaan Maarian puolella. Kuntien toimikunnasta erillään oleva Kaarinan kirkkoneuvosto lähetti senaatille oman ehdotuksensa, jossa oltiin valmiit yhdistämään Kaarinan kappalaisen virka kirkkoherran virkaan. Mutta yhdistymistä Maarian kanssa vastustettiin. Kaarinassa ei ollut puhetta seurakuntien yhdistymisen vaikutuksista Nummenmäkeen.¹⁸² Sen sijaan Maariassa juuri esikaupunkialueet haluttiin ottaa huomioon tässä keskustelussa. Maarian kappalainen Julius Hauvonen vastasi Kaarinan ja Maarian yhteisen toimikunnan esitykseen senaatille näin:

”...tämmösissä suuremman kaupungin likeisissä seurakunnissa, niin kuin Maaria ja Kaarina, joissa väki muuttelee yhtämittaa, on tarvis olla eri kirkkoherra kumpasessakin. Jos hän tahtoo tulla seurakunnan tuntemaan ja voida antaa heille sitä yksityistäkin sielunhoitoa, jota kukin tarvitsee, ei ole mahdollista yhteisellä kirkkoherralla, sillä ei hän suuressakaan määrässä tule Kaarinan seurakunnan jäseniä tuntemaan, koska ei hänellä siellä ole kirjanpitoa.”¹⁸³

---

¹⁸¹ Maarian kirkkokokous ptk 6.7.1891 1§, Ms Ca1 TKSA; Mäkelä 1997, 130-131.

¹⁸² Maarian kirkkokokous ptk 6.7.1891, Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin määräys 30.4.1891, Ms Ca1 TKSA; Innamaa 1957, 154-155.

¹⁸³ Maarian kirkkokokous ptk 9.4.1892, Kappalaisen lausunto senaatille, Ms Ca2 TKSA.

Yhdistämisellä olisikin ollut pahoja seurauksia, sillä valittivathan Maarian seurakunnan papit sitä, että he eivät tulleet tuntemaan tarpeeksi edes oman esikaupunkinsa väestöä. Aivan kuten Hauvonen kirjeessään mainitsi, esikaupungin väestö olisi joutunut todelliseen ahdinkoon yhdistämisen toteutuessa. Suuri väestömäärä eri puolilla kaupungin laitoja olisi heikentänyt entisestään esikaupunkilaisten asemaa. Toisaalta Hauvosen kirjelmästä voi lukea huolen, joka Maarian papeilla oli esikaupungin asukkaista.

Seuraavana vuonna senaatti teki esityksen Maarian kappalaisen viran lakkauttamisesta. Se lakkautettiin vuonna 1893 ja päätös tulisi voimaan silloisen kirkkoherran – I. M. Tallgrenin – poistuttua virastaan. Rovasti Tallgrenin virassaoloon liitettiin myös seuraava esitys, kun keskustelu vuonna 1901 Hirvenluodon ja Kaksikerran yhdistymisestä omaksi seurakunnaksi oli jälleen kerran esillä. Asiasta pidettiin tällä kertaa äänestys, jossa Hirvensalon asukkaat puolsivat yhdistymistä viittaamalla siihen, että kulkuyhteydet Maariaan olivat hankalat. Maarian mannermaalaisilla oli ristiriitaisia mielipiteitä ehdotuksesta. Osa puolsi yhdistymistä, mikäli asia ei vaikuttaisi pappien palkkaukseen. Hirvenluodon asukkaat voittivat puoltoäänillä ja vuoden 1904 senaatin päätöksellä luoto liitettäisiin Kaksikerran seurakuntaan Tallgrenin virasta poistumisen jälkeen.¹⁸⁴

Laki taajaväkisistä yhdyskunnista oli tullut voimaan vuoden 1898 aikana. Niinpä senaatti oli 1900-luvulle tultaessa aikaisempaa valveutuneempi esikaupunkiasioissa ja myönsi määrärahan esikaupunkipappien palkkaamiseen vuonna 1907. Tämä palkkausajatus ei kuitenkaan tullut senaatin sisältä, vaan vuoden 1903 kirkolliskokouksen¹⁸⁵ esityksestä. Nuori lakitieteen tohtori Heikki Renvall teki aloitteen ”pappien asettamiseksi maan suurimpien kaupunkien etukaupunkeja varten”. Renvallin mukaan esikaupungeissa ei tarvittu poliisien järjestyssääntöjä, vaan siveellistä tukea ja uskonnollista ohjausta. Ensimmäiset esikaupunkipapit astuivat virkaansa vuonna 1908 Viipurissa, Tampereella ja Turussa. Näin saivat sekä Raunistula että Nummenmäki omat ”aluepappinsa”, jotka olivat Turun tuomiokapitulin ja kirkkoherran alaisina ja joiden tuli asua esikaupunkialueillaan. Heidän työtehtäviin

---

¹⁸⁴ Maarian kirkonkokous ptk 20.12.1896 3§, 11.11.1901 Ms Ca2; Maarian kirkonkokous ptk 16.2.1913 8§, Ms Ca3; Maarian kirkonkokous ptk 27.2.1936 1§, Ms Ca4 TKSA.

¹⁸⁵ Kirkolliskokous kokoontuu viiden vuoden välein päättämään luterilaisen kirkon tehtävistä ja sillä on ev.lut.kirkon varsinainen päätösvalta. Ensimmäinen Suomen ev.lut.kirkon kirkolliskokous kokoontui vuonna 1876. Ks. esim. Juva 1976, 26; Raittila 1967, 146, 148.

kuuluivat hartauskokousten pitäminen, lasten kastaminen ja sairaskäynnit esikaupunkialueilla.¹⁸⁶

Esikaupunkipapin tulo Raunistulaan oli erittäin tervetullut lisä, sillä Maariassa rovasti ja kappalainen olivat aiemmin hoitaneet kaksin sieluntyön koko kunnan alueella. Tauno Perälän tutkimuksessaan tuoma ajatus siitä, että kirkollisten viranomaisten ote oli heikko sen takia, että osa asukkaista oli merkitty kaupungin kirkonkirjoihin ja että esikaupunkilaiset olivat välinpitämättömiä uskonasioissa, tuntuu vain osatotuudelta.¹⁸⁷ Ottaen huomioon, että Maariaan kuuluivat niin mannermaa, esikaupunki kuin Hirvensalokin, oli kirkollista työtä tehty hyvin pienin resurssein. Esikaupunkipapin lisäksi Raunistula sai vielä samana vuonna oman kokoontumispaikkansa uudesta rukoushuoneesta, joten esikaupungin sielunhoitotyössä alkoi nyt uusi aikakausi. Alueiden tunnustuskin oli tullut varsin korkealta taholta. Olihan luterilaisen kirkon korkein toimi ottanut asian – Heikki Renvallin aloitteesta – ajaakseen ja pitänyt tärkeänä, että työvoimaa palkattaisiin etukaupunkeihin.

Raunistulan asukkaat olivat kuitenkin koko ajan avainasemassa Maarian seurakunnan sisäisissä tapahtumissa. Esikaupungin alueella asui 1900-luvulla tuhansia asukkaita ja koko seurakunnan väkiluku jatkoi nousuaan. Nyt päätettiin perustaa uudelleen aiemmin lakkautettu kappalaisen virka. Virkahan ei todellisuudessa ollut edes poistunut, koska lakkautuksen ehto ei ollut ehtinyt täyttyä. Toisin sanoen silloinen kirkkoherra Tallgren toimi edelleen virassaan. Vaikka kappalaisen virka palautettiin, samalla odotettiin esikaupunkiliitosta Turkuun. Niinpä vuonna 1920, liitoskysymyksen ollessa kunnan taholla kuumimmillaan, seurakunta perusti komitean asiaa valmistelemaan. Lopputuloksessa korostettiin, että vaikka koko Maarian kunta liitettäisiin Turkuun, seurakunta toivoi pysyvänsä omana erillisenä seurakuntana liitoksen jälkeenkin.¹⁸⁸

Vuonna 1923 esikaupungin väestökirjanpito aiheutti sekaannusta, kun Maarian seurakuntaan oltiin valitsemassa uutta lukkari-urkuriä. Edellisenä vuonna voimaan tulleen uuden kirkkolain toisen pykälän mukaan palkkaus kuului järjestää seurakunnan väkiluvun mukaan. Nyt hämmennystä aiheuttivat ne 3 200 henkeä, jotka olivat

---

¹⁸⁶ Juva 1976, 83-84; Malkavaara 1997, 21-22; Perälä 1951, 145-146.

¹⁸⁷ Perälä 1951, 144-146.

¹⁸⁸ Maarian kirkonkokous ptk 16.2.1913 8§ Ms Ca3, Maarian kirkonkokous ptk 10.10.1920 1§, Maarian seurakunnan liitoskomitean kokous 23.2.1921 1§ Ms Ca4 TKSA.

seurakunnan kirjoilla Turussa, mutta asuivat Maarian kunnassa¹⁸⁹. Asiaan ei oltu puututtu kummassakaan seurakunnassa, vaan väestötilanne oli saanut olla ennallaan vuosikymmenet. Nyt oltiin tilanteessa, jossa yli 3 000 henkeä olisi vapautunut kirkollisista maksuista uuden kirkkolain mukaan. Mutta papiston palkkauksessa oli aiemmin käytetty perusteeksi henkikirjoittajan luetteloa, joten samaa perustetta voitiin käyttää yhä. Lukkari-urkurin palkaksi tuli 18 000 mk eikä 15 000 mk, kuten se olisi ollut käytettäessä seurakunnan väkilukua. Näin kaikki Maarian kunnan henkikirjaan merkityt täysi-ikäiset asukkaat oli velvoitettu ottamaan osaa lukkari-urkurin palkkaan. Tämän palkkauksen perusteeksi kirjattiin vielä, että se pysyisi samana niin kauan kuin Hirvenluoto ja esikaupunkialue vielä kuuluisivat Maarian seurakuntaan.¹⁹⁰

Tästä palkkauskysymyksestä tulee selvästi esille se, miten epäselvää seurakuntien todellinen väestölaskenta oli vielä 1920-luvulla. Vaikka senaatti oli vuonna 1898 antanut päätöksen, jonka mukaan esikaupungin asukkaita velvoitettiin kirjoittautumaan Turun seurakunnan sijaan Maariaan, mitään pakkoa tähän ei ollut. Omien etujen säilyttämiseksi esikaupunkilaisilla ei ollut tarvetta muuttaa kirjojaan pois kaupungista. Toiseksi monet esikaupunkilaiset mielsivät itsensä mieluummin kaupunkilaisiksi kuin maalaiskuntalaisiksi, joten senkään tähden tarvetta muutokseen ei nähty. Muutosta ei ollut tapahtunut Suomen itsenäistymisen jälkeenkään, sillä Turun kirkonkirjoilla oli Maariassa asuvia ja Maarian kirkonkirjoista puuttui kunnan alueella asuvia useita tuhansia vielä 1930-luvun alussa. Tämä käytäntö ei kuitenkaan ollut vain Maarian ja Turun välinen, sillä muillakin esikaupunkialueille väestökirjanpito heittelä. Esimerkiksi Tampereelta Pirkkalaan muuttaneista lähes 2 000 asukkaan kirkonkirjat siirrettiin vuonna 1914 kerralla Pirkkalan seurakuntaan.¹⁹¹

Kului taas muutama vuosi, kunnes vuonna 1928 Maarian kirkonkokoukselle tehtiin seuraavanlainen esitys:

”Kun Hirvensalon saari tulee luultavasti näinä vuosina erkanemaan Maarian seurakunnasta sekä hyviä edellytyksiä on olemassa että Raunistulan

---

¹⁸⁹ Maarian seurakunnan väkiluku oli vuoden 1922 lopussa 7 338 henkeä ja kunnan henkikirjojen mukaan n. 10 500. Niinpä lukkari-urkurin palkkaus olisi ollut 15 000 mk jos palkkausperuste olisi ollut seurakunnan väkiluku. Maarian kirkonkokouksen asettaman valiokunnan kokousptk 19.2.1923 1§, Ms Ca4 TKSA.

¹⁹⁰ Maarian kirkkovaltuuston asettaman valiokunnan kokousptk 19.2.1923 1§, Maarian kirkkovaltuuston kokousptk 17.3.1923 1§, Ms Ca4 TKSA.

¹⁹¹ Koivuniemi 1994, 87.

esikaupunki myös tulee siirtymään Turun kaupunkiin lähi aikoina, niin ehrottaa lautakunta kirkkovaltuustolle, että valtuusto ryhtyisi toimenpiteisiin että kappalaisvirka seurakunnalle lakkautettaisiin..”¹⁹²

Syyksi esityksen tekijät – kirkkovaltuuston jäsenet kirkonisännöitsijä Isotalo ja ratamestari Heinonen – sanoivat, että jos virkaa ei lakkautettaisi, se olisi esteenä esikaupunkiliitokselle. Kappalaisvirkaa ei kuitenkaan lakkautettu, eikä esikaupunkia liitetty vielä 15 vuoteen Turkuun.¹⁹³

Vuoden 1931 alussa saatiin Suomessa aikaan vihdoon lakimuutos¹⁹⁴, jonka turvin noin 2 000 Raunistulan asukasta siirtyi Turun seurakunnasta Maarian seurakunnan jäseniksi. Rovasti Tallgren otti asian puheeksi kirkonkokouksessa elokuussa 1931 ja vaati lisäkorvausta kirkonkirjojen uusimisesta. Näin saatiin Maarian seurakunnan kirkonkirjat vihdoon totuudenmukaisiksi. Viimeisen kerran pappispalkkaukseen ja Hirvensalon¹⁹⁵ liitokseen puututtiin vuonna 1936, kun kirkkoherra Tallgren oli jo kuollut. Paattinen erosi ensin omaksi seurakunnakseen vuonna 1937 ja tällöin 1 200 henkeä vaihtoi seurakuntaa. Hirvensalon asukkaat liitettiin vuonna 1938 Kaksikerran kanssa samaan seurakuntaan. Yllättäen hirvensalolaiset tekivät asiasta valituksen valtioneuvostolle. He pyysivät päätöksen purkamista ainakin siihen asti, kunnes esikaupunkiliitos olisi selvä. Valitus ei tuottanut tulosta ja Kaksikerran kappeliseurakuntaan liitettiin n 1 000 henkeä Hirvensalon asukkaista.¹⁹⁶

Maarian seurakunnan kilvoittelu Raunistulasta loppui vuoden 1944 alussa, kun esikaupunki yhdistettiin Turun kaupunkiin. Seurakunta jatkoi toimintaansa, sillä ”vanha historiallinen seurakunta on edelleenkin säilytettävä itsenäisenä seurakuntana”¹⁹⁷. Raunistulan asukkaat kirjautuivat Turun kaupunkiin ja Maaria jatkoi itsenäisenä seurakuntana esikaupunkilaisten kuuluessa siihen. Maariasta oli vuosikymmenten aikana erotettu niin Paattinen, Hirvensalo kuin nyt viimeiseksi

---

¹⁹²Maarian seurakunnan kirkonkokous ptk 22.1.1928 4§, Ms Ca4 TKSA.

¹⁹³Maarian seurakunnan kirkonkokous ptk 22.1.1928 4§, Ms Ca4 TKSA; Laakso 1980, 30.

¹⁹⁴Kyseinen ns. muuttokirja-asetus velvoitti asuinkunnasta muuttavan henkilön ilmoittamaan viimeistään kahden kuukauden kuluessa muutostaan rekisteriviranomaisille. Tokila 2002, 40.

¹⁹⁵Maarian seurakunnan kirkkoneuvoston pöytäkirjassa mainitaan helmikuussa 1936 ensimmäisen kerran Hirvensalo Hirvenluodon sijaan. Maarian seurakunnan kirkonkokous ptk 27.2.1936 1§, Ms Ca4 TKSA.

¹⁹⁶Maarian kirkkoneuvoston kokousptk 6.8.1931 3§, Ms Cb3, Maarian kirkonkokous ptk 27.2.1936 1§, 1.3.1936 2§, 24.8.1936 2§, Ms Ca4 TKSA.

¹⁹⁷Maarian kirkonkokous ptk 3.9.1944, Ms Ca4 TKSA.

Raunistulakin. Mutta tässä kohdin ei seurakunta muuttunut asukkailta, vaan Maaria jäi edelleen omaksi kotiseurakunnaksi Raunistulan asukkaille.

Kuten edellä esitetystä tulee ilmi, seurakuntien pappispalkkaus oli monimuotoinen prosessi. Esikaupunkikunnissa se tuotti erityistä vaikeutta, koska väestökirjanpito ei ollut ajantasaista ennen 1930-lukua. Maarian papistolla oli hengellinen tehtävä esikaupungin alueella ja sitä toteutettiin olemassa olevilla voimavaroilla. Tähän avuksi tulivat 1900-luvun alussa niin esikaupunkipappi kuin Raunistulan rukoushuoneyhdistyksenkin toiminta. Esikaupunkipappi ei verottanut Maarian seurakunnan kassaa, koska hänen toimesta oli vastuussa Turun seurakunta. Pappispalkkauksella oli varmasti vaikutusta suhtautumisessa Raunistulaan, koska kyse oli rahasta. On kuitenkin huomioitava, että koko tutkimusajanjaksosta rovasti Tallgren oli Maarian kirkkoherrana vuosina 1887-1936, joten palkkaus pysyi samana tuon ajan, ja muutokset tulivat voimaan vasta hänen kuoltuaan. Koko yhteiskuntaa koskevia johtopäätöksiä Maarian seurakunnan pappispalkkauksesta suhteessa Raunistulaan ei voida siis vetää. Pappispalkkauksen vaikutus esikaupunkiseurakuntiin on kuitenkin mielenkiintoinen teema, ja sillä on todennäköisesti ollut enemmän vaikutusta muissa esikaupunkikunnissa.

4. Hätäaputoita järjestetään jos suinkin pystytään”, kunnan suhtautuminen esikaupunkiin

4.1 Kuntien tehtävät ja lainsäädännöt

Pitäjänsäntöjä oli järjestetty jo vuosisatoja, mutta olojen kehittäminen riippui siitä, miten valveutunut puheenjohtajana toiminut kirkkoherra pitäjässä oli. Suomen liittyessä Venäjään vuonna 1809, käyttöön jäivät Ruotsin aikaiset lait. Lainsäädäntö maassa tyrehtyi ensin vuosikymmeniksi, sillä valtiopäiviä ei kutsuttu koolle pitkään aikaan. Uusia vaikutteita yhteiskunnalliseen elämään saatiin jo maanviljelyskokouksista, joita pidettiin vuodesta 1847. Vuonna 1852 maahan saatiin uusi vaivaishoitoasetus. Se taas vaikutti omalta osaltaan kuntien verotuskehitykseen, sillä asetuksessa määritettiin tarkkaan verotettavat henkilöt. Vuonna 1858 tehtiin muutoksia pitäjänkokousten pöytäkirjojen kieliasuun. Kun kokouspöytäkirjat oli ennen kirjoitettu ruotsiksi, oli ne nyt mahdollista kirjoittaa seurakunnan omalla kielellä.¹⁹⁸

Valtiopäivät kutsuttiin koolle pitkän hiljaiselon jälkeen vuonna 1863. Tämän jälkeen alkoivat kunnallishallinnon uudistukset toden teolla. Vuonna 1865 maahan saatiin kunnallislaki, ja tällöin erotettiin kunnat seurakunnista. Tarkoitus oli muodostaa kunnista seurakuntaa vastaava maallinen yhteisö. Kuntakokous perustettiin entisen pitäjänkokouksen tilalle. Kokouksia määrättiin pidettäväksi kolme kertaa vuodessa. Asetuksen mukaan kunnallishallinto piti panna toimeen kolmen vuoden kuluessa lain voimaantulosta, mutta viimeistään 6. helmikuuta 1868. Tämän lisäksi perustettavan kunnan taloudellisesta tilasta riippuen voitiin hakea lykkäystä jopa kymmenen vuotta. Näin ollen viimeiset perustettavat kunnallishallitukset perustettiin vuoden 1875 aikana. Maariassakin asiaan haettiin lykkäystä, mutta kuvernööri hylkäsi lykkäysanomuksen vuonna 1866. Niinpä anomus uudistettiin seuraavana vuonna ja nyt senaatti myönsi lisävuoden siirtymäajalle. Maarian kunnan perustamisvuodeksi tuli siten 1868. Maaria ei kuitenkaan ollut mikään poikkeus eikä ainoa kunta joka haki lykkäystä kunnallishallinnon asettamiseen, sillä esimerkiksi monessa Varsinais-Suomen perustettavissa kunnissa oltiin tyytymättömiä uudistukseen. Ainona Suomen kuntana vuoden 1865 aikana kunnallishallinnon asettikin vain Elimäki.¹⁹⁹

---

¹⁹⁸ Huovinen 1987,58,62; Junkkaala 1986, 20-21; Kaukovalta 1940, 32; Soikkanen 1966, 98-101, 230.

¹⁹⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 7-8 11; Soikkanen 1966, 116, 159, 177-178, 185, 235, 248-249, 252.

Kuntiin tuli perustaa kunnallislautakunta, josta muodostettiin kuntakokousten päätösten toimeenpaneva elin. Lisäksi kunnallislautakunnassa tuli valmistella kuntakokouksille esitettävät asiat. Muita tehtäviä lautakunnalla olivat kunnan omaisuuden ja varojen hoito, köyhäinhoito, järjestyksenvalvonta, verojen koonti sekä terveyslautakuntana toimiminen. Kunnallislautakunnan puheenjohtajalta vaadittiin paljon, sillä hänen tuli ilman eri korvausta pitää kokouksista pöytäkirjaa, hoitaa kirjeenvaihtoa ja vastata tilikirjoista. Useimmiten Maariassakin esimiehet vaihtuivat pakollisen kolmen vuoden toimikauden välein. Alussa esimiesten oppimattomuudesta tuli rasite, sillä tarpeeksi osaavia ja oppineita miehiä ei vielä löytynyt kuntien toimiin 1800-luvun puolivälin jälkeen. Vaikka säätyläiset innostuivat ajan uusista virtauksista ja maailmantalouden muuttuminen vaikutti suotuisasti Suomenkin oloihin, talonpoikaisväestön koulusivistys ei vielä pitkään aikaan noussut. Asetus kansakoulutoimen järjestämisestä tuli voimaan vuonna 1866, mutta sen vaikutus alkoi näkyä seuraavien sukupolvien aloittaessa koulunsa. Koulutus saavutti talolliset, mutta kesti silti lähemmäs 50 vuotta ennen kuin suurin osa kansalaisista pääsi mukaan opintielle.²⁰⁰

Talonpoikaisväestöstä vain maanomistajilla oli ollut ennen kuntalakia oikeus osallistua yleisten asioiden hoitoon. Uuden lain mukaan äänioikeus annettiin nyt jokaiselle hyvämaineiselle Suomen kansalaiselle, mutta palkollislain alaisille palvelijoille tai joutolaisille tätä oikeutta ei vielä myönnetty. Kuntakokouksen keskusteluihin sen sijaan saivat ottaa osaa kaikki kunnallisveron suorittajat. Äänivalta kokouksissa määräytyi edelleen sen mukaan, miten paljon maata kunnassa omisti. Maariassa torppareita ja itsellisiä saapui paljon kuntakokoukseen jo vuonna 1868, mutta aktiivisuus väheni nopeasti vaikutusmahdollisuuksien jäädessä olemattomiksi äänestettäessä. Tämä johti jopa siihen tilanteeseen, että Maariassa oli osanottajien puutteen takia peruttava kolme kokousta 1880-luvulla.²⁰¹

Vuonna 1898 tuli voimaan uudistettu kunnallisasetus, mutta tällöinkin ääniolot pysytettiin ennallaan. Palvelijoilla ei edelleenkään ollut äänivaltaa, vaikka he olivat velvollisia suorittamaan vaivaiskassaan henkilöveroa. Puolue-elämä alkoi uuden vuosisadan kynnyksellä lisääntyä ja samalla se jakoi kansalaisia eri ryhmiin.

---

²⁰⁰ Kaukovalta 1940, 165- 167, 171; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 16,18; Soikkanen 1966, 262, 264, 328.

²⁰¹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 11-13; Soikkanen 1966, 245.

Työväenliike levisi maahan ja Kaukovallan sanoin:” Maariassakin siihen liittyi monta etevää ja huomattavaa miestä, jotka innolla olisivat osallistuneet kunnalliseen toimintaan haluten toteuttaa aatteitaan”²⁰². Tähän heille avautuikin mahdollisuus uuden kunnallisetuksen kautta. Asetus nimittäin helpotti valtuustojen asettamista kuntiin, vaikka ääniolot pysyivät entisellään. Niinpä Maariassa aloitti kunnanvaltuusto toimintansa vuoden 1902 alusta.²⁰³

Suomi itsenäistyi 1917 ja tällöin tehtiin maahan uutta kuntalakia. Kansalaissota mutkisti lain voimaantuloa ja sitä piti uudistaa heti sodan jälkeen. Uusi kuntalaki astui voimaan siten vuoden 1919 alusta. Nyt kuntakokoukset määrättiin lakkautettaviksi ja valta siirrettiin kokonaan valtuustoille. Kun maahamme oli saatu yleinen äänioikeus valtiollisissa vaaleissa jo vuonna 1906, äänioikeus laajeni valtuustojen valintaan. Valtuuston edustaja ei enää edustanutkaan vain itseään kuten kuntakokouksen osanottajana aiemmin, vaan tästä lähin myös valitsijoitaan. Valtuustokausi kesti kolme vuotta, mutta joka vuosi piti 1/3 edustajista erota ja suorittaa uudet vaalit. Tähän saatiin vuonna 1925 lakimuutos, kun vaalit päätettiin järjestää kolmen vuoden välein ja samalla koko valtuusto uusiutui.²⁰⁴

Pakollinen siirtyminen kuntakokouksista valtuustoihin oli käytännölliseltä kannalta kunnallisuudistuksista merkittävin. Näin saatiin kaikki kunnat vihdoin samaan asemaan kunnanvaltuustojen suhteen. Kun vuoden 1898 kunnallisetuksessa oli annettu kunnille mahdollisuus perustaa valtuusto, sen olivat perustaneet vuoteen 1905 mennessä Maaria, Huittinen, Viipurin maalaiskunta ja Lappee. Pääosa valtuustoista perustettiin vasta 1910-luvun jälkeen. Lisäksi yleinen kunnallinen äänioikeus siirsi Suomen kansanvaltaiseen yhteiskuntaan, jossa niin työmies kuin maanviljelijä olivat tasavertaisessa asemassa. Laki määräsi myös, että kunnan toimihenkilöille oli maksettava työstään määrätty palkka, joten tämäkin puhui tasavertaisuuden puolesta. Enää kuntien toimihenkilöt eivät olleetkaan pelkästään varakkaita tai hyvin toimeentulevia tilanomistajia, jotka itse saattoivat määrätä ajastaan. Nyt myös vähävaraisen työläisen oli mahdollista osallistua kunnan toimintaan ilman, että työajan

---

²⁰² Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 91.

²⁰³ Kaukovalta 1940, 302-303; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 93-94; Soikkanen 1966, 438-439, 457-458.

²⁰⁴ Maarian kunnallisvaalien keskuslautakunta 1918, MKA Ca1/Ba1 TKA; Kaukovalta 1940, 379, 382-383; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 180-185; Soikkanen 1966, 483, 488, 593, 492-494.

Maariassa valtuuston kokoonpano muuttui koko Suomen tavoin sosialistienemmistöiseksi. Ks. Liite 6, Taulukko 6.

menetys olisi vaikuttanut omaan toimeentuloon. Valtuuston päätösten toimeenpano ja varsinainen kunnan hallinto oli vastedes kunnallislautakunnan asia.²⁰⁵

Vuonna 1921 astui voimaan laki oppivelvollisuudesta ja vuonna 1922 säädettiin uudistettu köyhäinhuitolaki. Oppivelvollisuus tehtiin lain kautta kaikille lapsille pakolliseksi. Samalla kuntien vastuuta koulujen rakentamiseen lisättiin. Köyhäinhuitolaki laajensi kuntien vastuuta ja velvollisuutta hankkia hoitoa niille, jotka eivät muuten tulleet toimeen. Tämän lain tullessa voimaan vanha asetus kunnallislautakunnan toimimisesta köyhäinhuitolautakuntana kumottiin ja jokaiseen kuntaan oli perustettava köyhäinhuitolautakunta. Kunnille nämä lait tuottivat lisääntyviä talousvaikeuksia, sillä kun oppivelvollisuuslaki velvoitti rakentamaan uusia kouluja, niin köyhäinhuitolaissa määriteltiin kunnalliskotien rakentaminen jokaiseen kuntaan. Lisäksi maahan levisi valtaisa työttömyyskausi vuoden 1929 lopulla ja se jatkui aina loppuvuoteen 1936. Kunnilla oli rakennuskustannusten lisäksi velvollisuus hoitaa työttömyyttäkin, sillä varsinaista työttömyyslainsäädäntöä ei ollut.²⁰⁶

Monet kunnat joutuivatkin pahoihin taloudellisiin vaikeuksiin tuona aikana. Niinpä vuonna 1932 asetettiin valtion taholta neuvottelukunta ehdinkoon joutuneiden kuntien auttamiseksi. Kesäkuussa 1933 annettiin väliaikainen laki kunnanhallinnon lisäystä valvonnasta, ja se oli voimassa vuoden 1936 loppuun. Ehdinkoon olivat joutuneet kaikkiaan 109 kuntaa. Yleensä vaikeuksissa olivat Pohjois- ja Itä-Suomessa sijainneet kunnat, joissa oli työttömyyttä ja oppivelvollisuuslain edellyttämät koulujen rakentamiset olivat viivästyneet. Poikkeuksina listassa olivat kolme esikaupunkikuntaa: Kaarina, Maaria ja Viipurin maalaiskunta. Näiden kuntien taloudelliset vaikeudet johtuivat pelkästään esikaupunkimenoista. Maarian kunta asetettiin valtion taholta tarkkailuun, jossa se oli vuosien 1934 ja -35 ajan. Vuoden 1936 alusta maahan saatiin laki kunnallisista huoltolautakunnista sekä lastensuojelulaki. Nyt entiset köyhäinhuitolautakunnat muutettiin huoltolautakunniksi. Työttömyyslaki sen sijaan saatiin Suomessa voimaan vasta 1950-luvulla.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Kaukovalta 1940, 385; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 180-184; Soikkanen 1966, 458-459, 462, 492-495.

²⁰⁶ Kaukovalta 1940, 390, 428, 441; Soikkanen 1966, 518-519, 521, 525, 554; Teräs 1995, 389.

²⁰⁷ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 3.2.1934 1§, MKA Cc10, Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 25.1.1936 27§, MKA Cc12 TKA; Kaukovalta 1940 447, 449, 470-471, 473, Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 218-220; Soikkanen 1966, 569-572.

4.2 Maarian tilallisilla valta kuntakokouksissa, esikaupunkilaisillakin halu vaikuttaa

Kun Maarian kunta oli perustettu vuoden 1868 keväällä, kuntakokouksen esimieheksi valittiin valtiopäivämiehenäkin toiminut kirkkoherra F. W. G. Hjelt. Puheenjohtajaa lukuun ottamatta muut kokouksen jäsenet olivat Maarian vanhojen tilojen isäntiä. Kunta-asoiden hoito oli aluksi hankalaa niin Maariassa kuin muissa kunnissa. Kunnallisasetus tuotti uutuudessaan hankaluuksia, eikä sitä osattu vielä käyttää. Oli vaikeaa erottaa kunnan ja seurakunnan asiat toisistaan, ja Maariassakin kuntakokous käsitteli ensimmäisinä vuosina kunta-asoiden ohella seurakunnan asioita. Lisäksi talonpoikien oppimattomuus tuotti omat vaikeutensa. Maariassa kunnallislautakunnan esimieheksi valittu Kärämäen kylän Marttilan tilan omistaja, K. F. Johnson-Marttilakaan ei osannut kirjoittaa. Niinpä varaesimieheksi valittu Saramäen Vähämoision tilan omistaja K. V. Granströmistä tuli ”protokollan kirjoittaja”.²⁰⁸

Vaikkei kunnan ja seurakunnan asioiden erottaminen käyntykään helposti, Raunistulan kylän kasvuun ja järjestyksenpitoon otettiin kantaa jo varsin varhain. Turku-Toijala rata oli saatu valmiiksi vuonna 1876, ja jo seuraavana vuonna kuntakokous valitsi esikaupungiksi muodostuvan alueen asukkaista kylään järjestyksenvalvojat. Järjestyksenvalvojiksi valittiin tilojen omistajat Frans Heikinpoika Ali- Lonttinen ja Gustaf Yli-Konsa, sekä pitäjän räätäli Lindström ja suutari Simolin. Valittujen henkilöiden tuli valvoa alueen järjestystä ja raportoida rikkomukset, sekä asukkaiden neuvominen ja auttaminen. Uudet järjestysmiehet valittiin kolmen vuoden välein. Vuonna 1886 valvojat valittiin lisäksi kasvunsa aloittaneissa Ruohonpäässä ja Kähärissä.²⁰⁹

Maarian kunnan toiminta oli 1870- ja 1880-luvuilla talollisten käsissä, eikä esikaupungiksi muodostuvan Raunistulan asukkailla ollut vielä sanavaltaa asioiden hoidossa. Toimeliaat ja varakkaat isäntämiehet, joiden esi-isät olivat viljelleet samoja tiloja vuosisatojen ajan, johtivat Maarian kunnan toimintaa. Toisin kuin seurakunnan taholla, esikaupungin lisääntyvä asutus nähtiin jopa uhkana koko yhteisölle. Vuonna 1881 lähetettiin anomus kuvernöörille, että Maarian kunnan velvollisuus ei ole kustantaa köyhäinhoitoa Maarian puolelle asettuneille työläisille, jotka kävivät Turussa

---

²⁰⁸ Maarian kuntakokous ptk 23.9.1868, 27.3.1869, MKA Ea1 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 10-11, 14, 18.

²⁰⁹ Maarian kuntakokous ptk 13.2.1877, 16.12.1886, MKA Ea1 TKA.

töissä. Asiaan ei saatu myönteistä ratkaisua, eikä vuonna 1884 kuntakokouksen asettama komiteakaan saanut asiaan muutosta. Koska esikaupunkialue jatkoi kasvuun, yritettiin vuonna 1887 saada aikaan väestöluetteloa alueen asukkaista ja vuoden 1888 lopulla tehtiin päätös torppien numeroinnista. Numerointi selkeytti hieman villinä rehottavaa rakentamista.²¹⁰ Rakentuvien esikaupunkien tilanne ei ollut hallinnassa edes maan lainsäädännön tasolla, joten se aiheutti ilman muuta kuntatasolla vaikeuksia. Alkulähtökohta seurakuntaan verrattuna olikin erilainen. Seurakuntaahan rohkaistiin tuomiokapitulin taholta ottamaan mukaan esikaupungin asukkaat toimintaan mukaan. Kunnan asioita hoitaneet eivät sen sijaan saaneet asiaan neuvoja tai apua ylemmältä taholta, vaan joutuivat yksin painimaan syntyvien ongelmien kanssa. Toisaalta kyse oli erilaisista lähtökohdista. Seurakunnan tavoite oli jakaa hengellistä sanaa ja avustaa ihmisiä kiinnittymään uuteen asuinseutuun, kunnan puolella taas uudisasutus nähtiin kunnan rahojen hupenemisena. Asiaa ei helpottanut sekään, että monen taajaväkisen veromarkat menivät kaupungin puolelle. Näin kunnan asioita hoitaneilla perimaarialaisilla tilallisilla oli vaikea suhtautua ristiriitaiseen tilanteeseen, eikä apua tähän saatu Turun suunnaltakaan.

Turun virkamiehet kielsivät Raunistulan lapsilta koulunkäynnin kaupungin kouluissa 1890-luvun alussa. Maarian ensimmäinen kunnallinen kansakoulu oli rakennettu Kärämäen kylään vuonna 1881, koska se oli jo tuolloin tiheään asuttua ja kunnan päättäjäistä oli luonnollista rakentaa sinne koulu. Mutta kuten Kaukovalta asian on ilmaissut: ”Raunistulan tarpeita ei otettu huomioon, sillä tähän aikaan vain maaseudun talolliset kouluttivat lapsiaan, eivätkä hekään kaikki”²¹¹. Syksyllä 1892 oltiin tilanteessa, että kaikkiaan 40 esikaupungin oppilasta jäi ilman oppilaspaikkaa Kärämäen koulussa. Lasten vanhemmat kokoontuivat kokoukseen VPK:n talolle valitsemaan toimikuntaa kouluasiaa ajamaan. Niin kuntakokous päätti seuraavassa kokouksessa, että Kärämäen kouluun palkattaisiin apuopettaja lisäoppilaita varten. Näin saatiin esikaupungin kouluasia ratkaistua tällä kertaa, mutta jo seuraavana vuonna kuntakokouksessa keskusteltiin kansakoulun perustamisesta itse Raunistulaan. Asiasta kysyttiin Turun virkamiehienkin kantaa, mutta kaupungista ei saatu toivottua apua rakennuskustannuksiin.²¹²

---

²¹⁰ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 37-38.

²¹¹ Kaukovalta & kaukovalta-Kaila 1950, 55.

²¹² Maarian kuntakokous ptk 11.12.1896, 4§, MKA Ca3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 55, 57.

Kuntakokous valitsi komitean kouluasiaa valmistelemaan. Komitea koostui neljästä tilallisesta, jotka asuivat esikaupunkialueella sekä paikallisesta hatuntekijästä, kirjansitojasta ja muurarista. Komiteassa jäsenet eivät siis enää olleetkaan pelkästään talollisia, vaan mukana oli valveutuneita esikaupunkilaisia. Vuoden 1899 aikana koulu vihdoinkin saatiin rakennettua. Ongelmaksi osoittautui se, että Raunistulan kouluun mahtui vain 100 lasta ja kuten kuntakokouksen lausunnossakin sanottiin: ”... Mihin riittää nämä koulut? Ennen kuin kaikki lapset näistä kylistä voi saada tilaa kouluissa, tarvitaan vielä viisi samanlaista koulurakennusta..”²¹³ Kahdella koululla järjestettiin esikaupungin lasten koulunkäynti vuoteen 1909, jolloin myös Kähäriin rakennettiin oma koulu.²¹⁴

Kuilu uudenlaisen asutuksen ja maaseudun välillä oli vielä 1800-luvun loppupuolella valtava, sillä Maarian kuntaa luotsaavat isäntämiehet olivat kyllä tottuneet hoitamaan maalaiskunnan asioita, mutta olivat sen sijaan hieman ihmeissään esikaupungin uudisasukkaista. Alueen tilalliset osasivat hyötyä syntyneestä tilanteesta, koska he saivat vuokrattua pelloksi kelpaamattomia maita muuttajille asuntotonteiksi.²¹⁵ Näin ne isäntämiehet, jotka omistivat esikaupungiksi muuttuvan kylän alueelta maita, eivät tietenkään voineet asettua uudisasukkaita vastaan. Sen sijaan kauempaa Raunistulasta sijainneet tilalliset varmasti vastustivat enemmän etukaupungiksi muuttuvaa seutua. Eniten närää aiheutti köyhäinhoidon lisääntyminen ja pelko esikaupunkilaisten tuomasta kustannusten noususta. Muuttajista kaikki eivät suinkaan olleet Maarian kunnan köyhäinavun varassa, sillä heistä suuri osa oli veronsa maksavia kansalaisia.²¹⁶ Maaria ei myöskään kuulunut 1890-luvulla niiden Turun ja Porin läänin kuntien kärkipäähän, joissa avunsaajia oli eniten. Esimerkiksi vuonna 1893 Maaria oli 20. ja vuonna 1898 17. tällä listalla. Raunistulalaisista yritettiin silti päästä kunnassa eroon jopa lainvastaisin keinoin. Vuoden 1894 lopulla ilmoitettiin kuvernöörille, että tilanomistajien piti vastata kaikkien torpparien ja itsellisten

---

²¹³ Maarian kuntakokous ptk 23.9.1899, MKA Ca3 TKA. Esikaupungin lasten asiat olivat kuitenkin paremmin kuin esimerkiksi Paimalan haja-asutusalueella, jossa toimi vain yksi kiertokoulu. Vasta 1904 kylään rakennettiin kansakoulu, joka oli Maarian kunnan neljäs kansakoulu. Ks, esim. Siivonen 2004, 6-8.

²¹⁴ Maarian kuntakokous ptk 15.6.1906 1§, MKA Ca4 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 57, 131-133.

²¹⁵ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 36-37, 40-41; Perälä 1951, 49,51, 53.

²¹⁶ Liite 5, Taulukot 3 ja 4.

maksuista.²¹⁷ Rönsyilevä asutus ja väenpaljous olisivat tuoneet hämmennystä mille tahansa kunnalle. Tämän aineiston pohjalta esikaupungin asukkaat jakautuivat kahtia perimaarialaisten silmissä. Heitä jotka asuivat Raunistulassa mutta maksoivat veronsa Turkuun, oli vaikeampi ottaa kunnan asukkaiksi. Kunnan asioita hoitaneet olisivat varmasti antaneetkin heidät kaupungin puolelle. Sen sijaan Maariaan veronsa maksaneet olivat kiinnittyneet kuntaan eri tavalla, joten he saivat perimaarialaisten hyväksynnän.

Mitä pidemmälle 1800-luvun lopulla mentiin, sitä valveutuneemmaksi esikaupungin väestö muuttui. Tähän toki vaikuttivat osaltaan myös vasta perustettu VPK ja muut yhdistykset. Niinpä varakkaimmat Raunistulan käsityöläiset ja torpanomistajat alkoivat käydä kuntakokouksissa 1890-luvulla.²¹⁸ Tähän esikaupunkilaisten kokousaktiivisuuteen vaikutti myös niiden järjestämispaikka. Kuntakokouksia pidettiin aluksi Maarian kirkossa, mutta se ei kuitenkaan ollut annettujen asetusten mukaista. Niinpä ne siirrettiin vuonna 1875 Virusmäen taloon ja vuodesta 1879 vuoteen 1882 kokoukset pidettiin Ali-Lonttisten talossa. Kuntakokousten puheenjohtajaksi oli valittu tilanomistaja- tehtailija ja Kärsämäen kartanon omistaja J. W. Marjalin vuodesta 1878, ja hänen päämääränsä oli keskittää kunnan asioiden hoito – siihen aikaan taajamaksi muodostuneeseen – Kärsämäen kylään. Tilanomistajalla ei myöskään ollut maita Raunistulan puolella, joten hänellä ei ollut maanvuokrausta esikaupungin asukkaille. Puheenjohtaja Marjalinin toiveissa oli pitää Maaria maatalouspitäjänä, eikä hän nähnyt esikaupungin kasvua positiivisena asiana. Kuntakokousten pitopaikka vaihtui Raunistulasta pois vuonna 1894, kun siirryttiin Röntämäkeen ”kunnan huoneeseen”, Raimän puustelliin vuodeksi. Tämän jälkeen muutettiin Kaerlan Mulliin pariaksi vuodeksi, kunnes Prusin kautta päädyttiin Kärsämäen kouluun vuonna 1900. Näillä kuntakokousten pitopaikoilla oli oma vaikutuksensa siihen, miten Raunistulassa asuvat pystyivät osallistumaan kunnankokouksiin. Vaikeuksia tuotti sekin, että kokoukset pidettiin arkipäivisin. Tällaiset järjestelyt saattoivat viedä esikaupungin ansiotyötyöläiseltä päivän palkan, koska kokous kävelymatkoineen kesti aamusta iltaan. Tässä asiassa talollisilla olikin etulyöntiasema, sillä heidän taloudellinen asemansa ei horjunut kokouksiin osallistumisesta, eivätkä matkat olleet hevoskyydillä pitkiä edes Paimalasta Kärsämäkeen.²¹⁹

---

²¹⁷ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 39-40.

²¹⁸ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 13, 39-42.

²¹⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 14-15, 91, 98.

Vuoden 1898 laki taajaväkisestä yhdyskunnasta otettiin Maariassakin ilolla ja jännityksellä vastaan, sillä oltiinhan esikaupungin asioista oltu huolissaan jo pitkään. Seuraavan vuoden syksyllä lähetettiin senaattiin esikaupunkikomitean mietintö. Näin anomus lähti kierrokselle usean vuoden ajaksi, kunnes senaatti vuoden 1905 toukokuussa julisti alueen taajaväkiseksi yhdyskunnaksi. Siirtyminen uudelle vuosisadalle oli tuonut muutoksia Maarian kunnan asioiden hoitoon, sillä samana vuonna kuin asetus taajaväkisestä yhdyskunnasta annettiin, tuli voimaan uusi kunnallisasetus. Sen mukaan Maariaan perustettiin maan ensimmäinen vuoden 1898 kunnallisasetuksen mukainen kunnanvaltuusto²²⁰ vuonna 1902. Kuntakokous oli edelleen kunnan johtoelin, mutta valtuustosta käsin pääsi myös vaikuttamaan kunnan asioiden hoitoon. Muutosta tapahtui kokousten pitopaikassakin. Puheenjohtaja Marjalin sairastui kesällä 1906, joten nyt tuli mahdolliseksi vaihtaa kokouspaikka Kärämäen koululta VPK:n talolle Raunistulaan. Siellä järjestettiin syksystä lähtien kaikki kunnan kokoukset. Marjalin jätti kuntakokouksen puheenjohtajan paikan samana vuonna, joten kuntakokouksia ryhtyi johtamaan nyt raunistulalainen ratavartija Valentin Annala. Annala oli vahvasti kiinni sosialidemokraattisessa puolueessa, sillä hänet valittiin sosialidemokraattisen puolueen piirijärjestön puheenjohtajaksi vuosiksi 1907-1918. Lisäksi hänet valittiin kansanedustajaksi vuosiksi 1909-1917. Kansalaissodan jälkeen ratavartija Annala tuomittiin kuritushuoneeseen, mutta hän palasi uudelleen kansanedustajaksi vuonna 1924.²²¹

Sen jälkeen kun Annala oli valittu kuntakokousten johtoon, yhä useampi esikaupunkilainen pääsi mukaan hoitamaan kunnan asioita. Toimikuntiin ja komiteoihin valittiin Raunistulasta niin kauppiaita, käsityöläisiä kuin työmiehiä. Isotuloiset ja talolliset sanelivat vielä päätökset tärkeissä asioissa, koska äänestettäessä taajaväkisillä ei vielä ollut tarpeeksi äänivaltaa. Tähän oli tulossa muutos vuoden 1919 kuntalain astuessa voimaan.²²² Muutosta esikaupunkilaisiin suhtautumisessa näyttää kuitenkin tapahtuneen vuosisadan vaihteen kummallakin puolella. Esikaupungin synnystä oli kulunut jo muutama vuosikymmen. Ensimmäinen esikaupunkisukupolvi oli kasvanut aikuisiksi, joten heidän elämänsä oli juurtunut Raunistulaan. Sitä mukaa kun kunnassa perustettiin uusia yhdistyksiä, väki oppi tuntemaan toisensa. Tällöin niin perimaarilaiset kuin esikaupungin väestö alkoivat toimia yhdessä paremman

---

²²⁰ Maarian kunnanvaltuustosta enemmän tämän tutkimuksen sivulla 71.

²²¹ Maarian kuntakokous ptk 28.12.1905 4§, 5§, MKA Ca4 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 91-94, 100, 103-104; Soikkanen 1966, 260-261, 438-439; Westerlund 2001, 405, 420-421.

²²² Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 92, 98.

tulevaisuuden puolesta. Mutta edelleen esikaupungin väki jakautui kahtia. Ongelmia ei aiheuttanut esikaupunkiin juurtunut väestö, sillä heillä oli halu parantaa elämisen ehtoja. Sen sijaan juurettomat, paikkaansa hakevat ja liikkuva väestö olivat niitä, jotka aiheuttivat huolta niin seurakunnalle kuin kunnan asioita hoitaneille. Toisaalta kunnan asiat eivät 1900-luvulle tultaessa enää olleet pelkästään perimaarialaisten hoidossa, vaan mukana oli valveutuneita esikaupungin asukkaita. Näille taajaväkisille juureton väestö oli yhtä lailla ongelma, kuin muille kunnan asukkaille. Paikkansa lunastaneet esikaupunkilaiset otettiin kunnan täysivaltaisiksi jäseniksi, mutta samalla esikaupungin ongelmat muuttuivat heidänkin ongelmikseen.

Kunnallisverotus oli yksi hankalimmista asioista Maarian esikaupunkikunnassa. Veronsa maksoivat tunnollisesti tilalliset, käsityöläiset ja ne työläiset, jotka olivat vakinaisissa töissä. Mutta kunnan vähävaraisimmat, väliaikaisissa töissä olevat ja lähes vuosittain paikasta toiseen liikkuvat asukkaat kerryttivät kunnan verorästejä varsinkin 1880-luvun lopulta lähtien. Esikaupungin alueelle levisi lisäksi käsitys siitä, että veroja ei tarvinnut maksaa jälkikäteenkään. Tämä johtui siitä, että Turun kaupungin maistraatti eli ulosottomiehet eivät perineet Maarian verorästejä, vaan jättivät ne keräämättä. Syytä tähän ei ole tiedossa, mutta mahdollisesti tämä johtui siitä, että kyseiset verorästit olivat niin pieniä summiltaan, joten niiden takia ei vaivauduttu. Oli syy mikä tahansa, asialla oli omat seurauksensa kunnan veronkeräykseen. Koska vähävaraisimmilla ei ollut pysyvää työpaikkaa tai kiinteää omaisuutta, jotka olisivat velvoittaneet paikalleen asettumisen, tavarat oli helppo kerätä nyyttiin ja vaihtaa asuinkuntaa. Vaikka rästit näillä paikkakunnan ja työn vaihtajilla olivatkin pieniä, olivat ne varsin kiusallisia muita kunnan asukkaita kohtaan. Näiden vapaamatkustajien maksut kun siirtyivät muiden maksettaviksi.²²³

Vuoden 1898 lopussa kuvernööriltä tuli päätös verovalituksesta, jonka tekijöinä oli tavallisia esikaupungin työssäkäyviä asukkaita. Kuvernöörin päätöksen mukaan valituksen tehneet vapautettiin maksamasta Maariaan kunnallisveroa. Syy vapautukseen oli se, että hakijat olivat ansiotyössä Turussa. Kuntakokouksessa tilanne koettiin mahdottomaksi, sillä asuihan esikaupungissa sadoittain Turussa työssäkäyviä ihmisiä. Asiasta valitettiin kunnan toimesta kuvernöörille. Vuonna 1908 kuntakokouksessa käytiin keskustelu, mitä tehdään niille Turun kaupungin ajureille, jotka asuivat Raunistulassa ja nauttivat Maarian kunnan etuja, mutta maksoivat veronsa Turkuun. Myös tässä asiassa käännyttiin kuvernöörin puoleen. Parin vuoden kuluttua

---

²²³ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 29-31.

saatiin päätös, jossa kuvernööri oli vapauttanut kolmelta ajurilta ja yhdeltä kuorma-ajurilta verojen maksun Maariaan. Kuntakokouksessa asia jätettiin sillä kertaa sikseen. Mutta taas vuoden 1912 helmikuussa pika-ajuri Frans Kasvinen valitti verotustaan, koska häntä jo verotettiin Turussa. Kunnanvaltuusto huomautti, että keisarillisen asetuksen mukaan kunnan veroa tulee maksaa jokaisen, jolla on kunnassa asunto ja kotipaikka. Saman vuoden heinäkuussa kuntakokous sai käsiteltäväkseen vielä 18 ajurin valitukset, jotka oli lähetetty kuvernöörille. Maarian kunta voitti näissä valituksissa, sillä nyt jokaisen tuli maksaa veronsa siihen kuntaan, jossa myös asui.²²⁴

Kuntana toimiminen oli maarialaisille samanlaista opettelua kuin muillekin Suomen kuntien edustajille. Sen sijaan esikaupunki toi mukanaan paljon sellaisia asioita, mitä tavallisessa maalaiskunnassa ei tarvinnut miettiä. Verojen keräyksessä tämä vaikeus tulee hyvin esille. Veroa oli totuttu jo maksamaan, mutta esikaupunkiin asettuneiden irtolaisten kautta opittiin tekemään verovalituksia. Kun vielä kuvernööri asiaan sen enempää perehtymättä antoi verovalittajille myöntäviä päätöksiä, aiheutti tämä todellista päänvaivaa päättäjille. Myöhemmin niin lainmuutokset kuin käytäntö opettivat kuntien viranomaisia tekemään oikeudenmukaisia päätöksiä ja ymmärtämään tilanteen haasteellisuuden. Esikaupungin kasvua katsottiin kunta-asioita hoitaneiden näkökulmasta aluksi hämmentyneinä, mutta ajan kuluessa ja koulutuksen lisääntyessä esikaupungin asukkaat lunastivat oman paikkansa. Samalla kun perimaarialaiset oppivat tuntemaan esikaupunkilaisia, suhtautuminen heihin muuttui myönteisemmäksi ja se innosti taajaväkisiä mukaan kunnan toimintaan.

4.3 Kunnan asioiden hoito laajenee, vapaaehtoiseen valtuustoon mukaan taajaväkisiä

Kun maahan astui voimaan kunnallisasetus vuonna 1865, oli sen puitteissa mahdollista perustaa kuntaan kunnankokouksen lisäksi kunnanvaltuusto. Valtuustojen perustamista ei kuitenkaan säädetty pakolliseksi, joten asia jäi käsittelemättä useissa kunnissa. Olihan seurakunnan ja kunnan erottaminen sekä kunnanhallituksen muodostaminen jo yksin suuri mullistus jokaisessa perustettavassa kunnassa. Kun vielä valtuuston edustajiksi piti asettaa sekä talollisia, torppareita että itsellisiä tai käsityöläistä, jarrutti tämä osaltaan toisen kuntaelimen muodostamista talonpoikaiseen elämään tottuneissa

---

²²⁴ Maarian kuntakokous ptk 28.3.1908 3§, MKA Ca5, Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 9.7.1910 3§, 4§ 16.2.1912, 1.7.1912 2§, 3§, MKA Cc2 TKA.

maalaiskunnissa. Kymmenkunta kuntaa päätyi valtuuston valintaan. Toisissa kunnissa valtuuston toiminnasta ei ole tietoa perustamisen jälkeen, toisissa taas toimintaa kesti muutamia vuosia. Näistä todella toimineista valtuustoista viisi seitsemästä perustettiin Karjalaan. Tähän Suomen kunnallishallintoa tutkinut Hannu Soikkanen esittää syyksi mahdollisesti sen, että Itä-Suomessa oli 1800-luvulla vahva halu ja myönteinen suhtautuminen kunnallisiin uudistuksiin.²²⁵

Uusi kunnallisasetus annettiin vuonna 1898, ja valtuustojen asettaminen helpottui. Vanhan asetuksen mukaan valtuuston perustamispäätös tuli tehdä siten, että vähintään puolet kunnan äänimäärästä oli kuntakokouksessa edustettuna. Toisena ehtona oli, että 2/3 kokouksessa mukana olevasta ääniluvusta oli valtuustoehdotuksen takana. Uuden asetuksen mukaan riitti, että valtuuston perustamisesta päätettiin kahdessa perättäisessä kuntakokouksessa. Vaikka perustaminen helpottuikin, se ei edelleenkään ollut pakollista. Maassamme ei ollut yhtään valtuustoa toiminnassa 1900-luvun alussa. Muutos tähän tuli, kun Maariassa ja Huittisissa tehtiin perustamispäätökset vuoden 1901 aikana. Maariassa valtuustomalli saatiin Turusta, ja asia otettiin kuntakokouksen käsittelyyn toukokuussa. Valtuuston perustamista vastaan olivat pastori Hauvonen, opettaja Vuori, kauppias Tamminen ja seppä Svanberg. Sen sijaan puolesta olivat esimerkiksi herrat Gauffin ja Backström, opettajat Lehtonen ja Hänninen sekä poliisimestari Wiitamäki. Toisen kerran asiaa käsiteltiin saman vuoden syyskuussa. Tällöin valittiin kuntakokouksen kokoonpano ja päätettiin valtuuston toiminnan aloittamisesta vuoden 1902 alusta.²²⁶

Kunnanvaltuusto aloitti Maariassa 2. päivä tammikuuta 1902 ja se oli ensimmäinen vuoden 1898 kunnallislain jälkeen Suomessa perustettu valtuusto. Puheenjohtajaksi valittiin opettaja Taavi Hänninen ja varapuheenjohtajaksi pastori J. Hauvonen – vaikka hän oli kuntakokouksessa ollut vastustajien joukossa – . Muista 24:sta jäsenestä olivat Wilhelm Eskola, O. Gauffin, J. Backström, K. Virusmäki, A. Konsa, W. Frantsi, Alitalo ja A. Syvälahti talollisia. Virkamiehinä mukana olivat pastori Hauvosen ja opettaja Hännisen lisäksi kanttori V. Marjanen sekä opettajat H. lehtonen ja J. Vuori. Hän oli ollut myös vastustajien joukossa kuntakokouksessa. Ammattimiehiä valtuustossa oli kuusi: leipuri O. Jakobsson, muurari Lundelin, vääpeli Kollisto, makkaratehtailija J. Kummer, kauppias Leinonen ja maalari Appelpen.

---

²²⁵ Soikkanen 1966, 256-261.

²²⁶ Maarian kunnankokous ptk 24.5.1901 8§, 24.9.1901 11§, MKA Ca3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 93-94; Soikkanen 1960, 438-439, 458.

Tehtailijana mukaan tuli Wilhelm Appelgren ja työmiehinä torppari Rask ja salvumiehet W. Sivén, A. Andersson ja J. Henriksson.²²⁷

Tilalliset olivat 1/3 uuden kuntaelimen kokoonpanosta. Ammattimiehet yhdessä torppari/salvumiesten kanssa olivat vajaa puolet edustuksesta kymmenellä hengellä. Näin Maariassa siirryttiin 1900-luvun alussa täysin uuteen kuntapolitiikkaan. Kunnan edustajat näyttävät olleen hyvin valveutuneita uudistuksissa ja he halusivat ottaa mukaan toimintaan maanviljelijöiden lisäksi muita henkilöitä. Suurin osa kunnan nuorista isännistä oli saanut käydä kansakoulun ja he ymmärsivät edellistä sukupolvea paremmin, että kunnalla oli aineellisten etujen lisäksi muitakin päämääriä. Kun vielä huomioi, että vuoden 1903 kesällä järjestetyssä sosialidemokraattisen puolueen järjestäytymiskokouksessa Forssassa vasta keskusteltiin kunnallishallinnon uudistamisesta Suomessa,²²⁸ oli Maariassa jo siirrytty edellisenä vuonna kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa yhteisten asioiden hoitamisessa.

Valtuuston merkitys Maariassa oli suuri, sillä se oli arvovaltainen elin tekemässä aloitteita. Lisäksi esikaupungin työläisillä oli nyt mahdollisuus tuoda esille työväestön näkökohtia. Kuntakokous oli toki edelleen kunnan päättävä ja ratkaiseva elin vuoteen 1919 saakka. Maarian kunnanvaltuusto sen sijaan asetti etualalle sivistystoiminnan ja ryhtyi kehittämään kunnan kansakoululaitosta. Tämän ohella myös Raunistulan oloja pyrittiin kohentamaan.²²⁹ Tämä vapaaehtoinen valtuuston perustaminen on ollut Maariassa varsin mullistava asia, eikä sitä ole aiemmissä tutkimuksissa huomioitu. Valtuustojen perustaminen ei ollut pakollista, eikä Kaarinan esikaupunkikunnassakaan sitä perustettu ennen vuotta 1919²³⁰. Maarian kunnan edustajat halusivat ottaa kunta-asioita hoitamaan myös esikaupungin asukkaita. Olihan selvää, että vain taajaväkisillä itsellään oli tarvittavaa tietoa ja kokemusta esikaupungin olojen parantamiseksi.

Uuden kuntaelimen toimikausi oli kolme vuotta ja tämä edesauttoi sitä, että valtuuston jäsen todella perehtyi kunnan asioihin. Kuntalakiuudistuksen tarkoituksena oli ollut se, että pitkäjänteisemmän kuntapolitiikan teko kunnissa mahdollistuisi.²³¹ Kun valtuuston edustajapohja Maariassa oli laaja, asioiden hoitaminen helpottui. Paljon vartijaksi valtuusto myöhemmin joutuikin, sillä tulevina vuosina kuntaa koeteltiin

---

²²⁷ Maarian kunnankokous ptk 24.9.1901 11§, MKA Ca3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 93.

²²⁸ Soikkanen 1966, 440.

²²⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 94.

²³⁰ Innamaa 1957, 217.

²³¹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 94-95.

useaan otteeseen työttömyydellä. Tositoimiin päästiin vuoden 1904 toukokuussa, kun kokouksessa esitettiin Raunistulan työttömien komitean anomus hätäaputoista. Työttömiä oli esikaupungin alueella anojien mukaan noin 500.²³²

Valtuustossa käytiin nyt melkoinen keskustelu asian tiimoilta ja loppulausumassa työttömien määrää sanottiin liioitellun. Lisäksi tuotiin selvästi esille se, että kunnan asia ei ole hankkia työtä työttömille. Jokainen työtä vailla oleva velvoitettiin kysymään talollisilta ja mahdollisilta muilta työnantajilta vapaana olevia työpaikkoja. Valtuuston keskustelussa esitettiin myös, että koska työttöminä olivat monet Turussa työssä käyneet, ei asia kuulunut Maarian kunnan hoidettavaksi. Myönnettiin kuitenkin, että kunta oli velvollinen auttamaan ja antamaan töitä todellisessa hädässä oleville. Asiassa ei ryhdytty mihinkään toimenpiteisiin, eikä työttömien asioita – ainakaan jäljellä olevien pöytäkirjojen mukaan – selvitelty valtuustossa ennen vuotta 1914.²³³ Vuoden 1904 valtuusto koostui niistä jäsenistä, jotka siinä toimivat vuodesta 1902 alkaen. Näistä jäsenistähän 18 edusti muita kuin talonpoikia ja osa heitä asui esikaupungin alueelta. Silti suhtautuminen työttömien asemaan oli kielteinen. Toisaalta työttömyyden hoitoon ei ollut vielä koko yhteiskunnassakaan mallia, sillä vasta vuosien 1907-1914 valtiopäivillä kehiteltiin ajatuksia sen hoitoon.²³⁴ Valtuuston kielteinen suhtautuminen oli aikakauteensa nähden rohkeaa, sillä esikaupungin elämä oli muuttunut selvästi rauhattommaksi 1900-luvun alussa. Suomen yhteiskunnallinen tilanne kätki sisälleen hiljaista kiehunaa ja työväen järjestäytyminen oli alkamassa.

Vuoden 1905 Toukokuussa kunta sai senaatin vahvistuksen taajaväkisestä yhdyskunnasta ja esikaupunkiin piti nyt laatia poliisi-, rakennus-, palo- ja terveydenhoitosääntöjen ehdotukset. Valtuusto sai käsitelläkseen asian ja sitä valmistelemaan valittiin komitea. Yllättävää kyllä, Maarian kuntakokous muutti valtuuston päätöstä ja valitsi komiteaan vain raunistulalaisia. Tämä komitea ryhtyi ripeästi toimimaan saadakseen sääntöehdotukset valmiiksi. Tehdyt säännöt astuivat voimaan vuonna 1914, kun Raunistulan taajaväkinen yhdyskunta sai lain voiman ja kuntakokous myönsi Raunistulan taajaväkiselle yhdyskunnalle päätösvalan. Tämä päätösvalta perustui maahan vuonna 1898 saatuun asetukseen taajaväkisistä yhdyskunnista. Kesti siis viisitoista vuotta ennen kuin Raunistula voitiin julistaa

---

²³² Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 5.5.1904 1§, MKA Cc1 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 120.

²³³ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 5.5.1904 1§, MKA Cc1 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 120.

²³⁴ Kalela 1989, 21.

omaksi yhdyskunnaksi, vaikka Maariassa toimittiin heti asetuksen voimaan tultua ja samalla aloitettiin lausuntokierros yhdyskunnan aikaan saamiseksi.²³⁵

Vuoden 1914 elokuussa Venäjä joutui mukaan ensimmäiseen maailmansotaan. Suomi ajautui Venäjän ohella sotatilaan, samalla kauppa länteen katkesi Ruotsia lukuun ottamatta. Raunistulan työttömät olivat ensimmäisen kerran tulleet pyytämään apua valtuustolta vuonna 1904. Maailmansodan alussa työttömyys alkoi taas lisääntyä esikaupungissa. Toisin kuin kymmenen vuotta sitten, Maarian kunnanvaltuusto oli tällä kertaa ajan tasalla ja valmis aloittamaan työttömyyden torjunnan. Heti elokuussa 1914 valtuusto päätti lähettää anomuksen Suomen rautatiehallitukselle. Pyyntöinä olivat rautatien ylikäytäväsillat Jäkärään ja Raunistulaan. Kirjelmässä pyydettiin: ”..että tämmöisiin töihin otettaisiin jo mainittu esikaupungin työväestö”²³⁶. Alfian tehtaan vieressä olevan mäen tasoitusta taas pyydettiin Turun kaupunginvaltuustolta. Tähän työhön haluttiin Maariassa asuvia Turun kaupungissa työssä olleita työttömiä.²³⁷

Syyskuussa esikaupungissa oli työttöminä kunnallislautakunnan laskelman mukaan 191 miestä ja 30 naista. Samaan aikaan Kaarinan esikaupungissa työttömiä oli 247 henkeä. Häätäputöinä Maariassa alettiin hakkauttaa sepeliä sekä rakennuskiviä, ja sodan ajaksi kuntaan asetettiin työnvälitystä varten toimikunta. Valtuustolle oli lähetetty pyyntö esikaupungin asukkailta, että Raunistulaan rakennettaisiin jalkakäytävä Turku-Tamperetien varteen työttömyystöinä. Valtuustosta lähetettiin kysely kustannuksiin osallistumisesta juuri perustetulle Raunistulan taajaväkiselle yhdyskunnalle, koska jalkakäytävästä olisi suurin hyöty juuri esikaupunkilaisille. Tällä eleellä oli tarkoitus saada vasta perustettu yhdyskunta toimimaan niin kuin oli tarkoitettu. Yhdyskunnan nimissä asiasta pidettiin kokous VPK:n talolla. Lokakuussa Raunistulan yhdyskunta anoi kunnan maantie- ja siltakassasta avustusta rakenteilla olevan käytävän kustannuksiin. Kunta maksoi tämän hätäaputyönä tehdyn jalkakäytävän, joka saatiin valmiiksi Aninkaisten tullista rautatielle saakka.²³⁸

Näin kunnan pyrkimys yhdyskunnan omillaan toimimisesta jäi heti puoli tiehen. Kunnan varoista maksettu jalkakäytävä oli merkki yhdyskunnalle siitä, että kunta oli

---

²³⁵ Maarian kuntakokous ptk 28.12.1905 4§, 5§, MKA Ca4 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 100-102, 104-106.

²³⁶ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 25.8. 1914 3§, MKA Cc3 TKA.

²³⁷ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 25.8.1914 3§, MKA Cc3, TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 120.

²³⁸ Maarian hätäaputoimikunta 1914, MKA/T Ca1/Ba1 TKA; Maarian kuntakokous ptk 19.9.1914 2§, 10.10. 1914 1§, 4§, 5§, MKA Ca6 TKA; Taajaväkisen yhdyskunnan kokousptk 14.11.1914, MKA/T H1 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 120-121.

edelleen vastuussa esikaupungin kehittämisestä. Yhdyskunnan puitteissa olisi halutessa voitu hoitaa paljon esikaupungin asioita ennen vaaleilla valittua valtuustoa vuosien 1914-1918 aikana. Ongelma oli kuitenkin siinä, että kun yhdyskunta oli perustettu, sen olisi pitänyt toimiakseen maksaa kunnanverojen lisäksi yhdyskunnan omat verot.²³⁹ Lisäksi kaikki mitä esikaupunkiin olisi rakennettu tai parannettu, olisi tullut yhdyskunnan maksettavaksi. Yhdyskunnan toimintaa ei edes yritetty elvyttää jalkakäytävän rakentamisen jälkeen ainakaan pöytäkirjamerkintöjen perusteella. Ari Höyssä toteaa omassa tutkimuksessaan, että koska taajaväkisen yhdyskunnan aikaan saamiseksi kului lähes 15 vuotta, oli suurin into laantunut alun innostuksesta.²⁴⁰ Tämä varmaan pitääkin paikkaansa. Asiaan vaikutti osaltaan ilmeisesti myös se, että Maariassa oli perustettu kunnanvaltuusto vuonna 1902 ja sen jäseninä oli esikaupungin asukkaita. Niinpä yhdyskunnan perustaminen vuonna 1914 tuli auttamatta liian myöhään, koska raunistulalaiset valtuuston edustajat olivat hoitaneet esikaupungin asioita kunnassa jo yli kymmenen vuotta.

Vielä joulukuun 1914 lopussa työttömiä oli yli kahdensadan ja työttömyystoimikunta sopi yhdessä kunnallislautakunnan kanssa uusista varatoista. Nyt päätettiin kunnan hätäaputoina teettää puuastioita ja pärekoreja sepelin, nupusokkeli- ja reunakivien lisäksi, sekä ohjata työttömänä olevat naiset tekemään sukkia, lapasia, kantokasseja ja kalanpyydyksiä myytäväksi kunnan järjestämään myymälään. Myymälästä saadut varat ohjattiin työttömyyden torjuntaan. Töihin otettiin vain heitä, joilla oli kunnallislautakunnan jäseneltä saatu lupalippu. Kevättä kohden tilanne työllisyydessä parani, ja samalla alkoivat venäläisten vallitus - eli patterityöt, joihin esikaupungin väkeäkin pääsi töihin. Työllisyystilanne esikaupungissa pysyi varsin hyvänä maailmansodan alun jälkeen ja Venäjältä tulvi tilauksia niin tekstiili- kuin muille tehtaille.²⁴¹

Esikaupungin työllisyys väheni uudelleen maaliskuun vallankumouksen jälkeen vuonna 1917. Elämä koko Suomessa vaikeutui, sillä raaka-aineen puutteen vuoksi tehtaiden oli supistettava tuotantoaan, vallityöt lopetettiin ja Venäjän väliaikainen hallitus vähensi tilauksiaan Suomesta. Kuluttajahinnat nousivat ja kulutusta jouduttiin säännöstelemään. Tällä kaikella oli vaikutuksensa Raunistulan esikaupungin elämään ja työttömyys alkoi kasvaa. Heinäkuun kuntakokouksessa valittiin kymmenhenkinen

---

²³⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 107.

²⁴⁰ Höyssä 2001, 76-77.

²⁴¹ Maarian hätäaputoimikunta 1914, MKA/T Ca1/Ba1 TKA; Kaukovalta & kaukovalta-Kaila 1950, 121; Teräs 1995, 219-221.

työttömyystoimikunta tekemään ehdotusta työttömien auttamiseksi ja tämä toimikunta koostui sekä taajaväkisistä että maanviljelijöistä. Työväenyhdistys Tarmolle aika oli nousun kautta jäsenmäärän lisääntyessä. Syyskuun valtuustonkokoukseen saapui Raunistulan työttömien lähetystö, joka esitti uusien hätäaputöiden teettämistä. Valtuustossa keskusteltiin vaikeaksi muuttuneesta työttömyydestä ja keskustelussa painotettiin sitä, että Maarian kunnan oli mahdotonta järjestää kaikille kunnan puolella asuville Turun kaupungin työläisille töitä. Niitä työttömiä, jotka olivat tottuneet maatöihin, pyydettiin kysymään töitä kunnan maanviljelijöiltä. Kunnan töihin päätettiin ottaa ainoastaan niitä, jotka olivat maksaneet kunnallisveronsa joko vuonna 1915 tai 1916. Tällä toimella tehtiin selvä jako siitä, ketkä kuuluivat kunnan työllistettäviin henkilöihin. Hätäaputöinä päätettiin jatkaa jalkakäytävien rakentamista Raunistulassa Kansakoulukadulta rautatien ylikäytävälle asti.²⁴²

Lokakuun valtuustonkokouksessa jatkettiin työttömyyden käsittelyä ja järjestettiin työnvälitystoimisto Raunistulaan räätäli T. Lindströmin luo, joka samalla lupautui toimiston hoitajaksi. Kunnan töihin pääsi näyttämällä työnvälityksestä saatua todistusta. Marraskuussa työttömyystoimikunta päätti hakkauttaa sokkeli-, reuna- ja nupukiviä ja kiviä, joita saatiin ottaa maanviljelijä Piipanojan omistamien Marttilan ja Hiisin talojen mailta ilmaiseksi. Lisäksi voitiin hakkauttaa sepeliä Ruohonpään Keskitalon maalla olevasta mäestä. Kaikki päätökset todettiin kiireellisiksi. Kun hätäaputyöt olivat loppumassa, käännyttiin vielä senaatin puoleen. Tällöin pyydettiin, että kunnan työttömiä sijoitettaisiin muille paikkakunnille valtion töihin. Joulukuussa hätäaputöitä varten varatut rahat olivat lopussa. Nyt valtuustossa päätettiin ottaa pankkilainaa ja anottiin hallitukselta valtionavustusta.²⁴³

Vuoden lopulla hätäaputöissä oli jo 200 esikaupungin miestä ja heitä pidettiin töissä kunnan hankkiman pankkilainan turvin. Tammikuussa 1918 hätäaputyötä järjestettiin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön esittämällä tavalla: työttömille naisille hankittiin esikaupunkiin työhuone, jossa he tekivät käsitöitä ja miehillä teetettiin edelleen kivitöitä. Rautatiehallitukselta saatiin tammikuun lopussa myönteinen vastaus rautatiesillan rakentamisavustukseen. Avustuksen edellytyksenä oli, että siltaa rakentamaan otettiin ainoastaan Maarian työttömiä ja työhön oli ryhdyttävä heti. Helmikuussa saatiin valtionavustusta hätäaputöihin 50 000 mk. Anu

---

²⁴² Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 18.7.1917 8§, 29.9.1917 2§, MKA Cc3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 121-122.

²⁴³ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 20.10.1917 2§, 4§, 10.11 1917 2§, 3.§,4§, 20.12.1917 9§, 10§, MKA Cc3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 121-122.

Hakala on kirjoittanut omassa pro gradu- työssään, että naisia pidettiin viranomaisten silmissä vähempiarvoisina työllisyystöiden osalta. Maariassa sekä vuoden 1914 että vuosien 1917-1918 työttömyyskausien aikana työttömyystoimikunnat halusivat järjestää töitä myös työttömille naisille ja sitä varten hankittiin tarveaineita käsitöihin. Enemmän kyse oli kai siitä, että kunnan hätäaputyöt olivat yleensä rakennus- ja kivitöitä, jotka eivät ehkä naisille sopineet.²⁴⁴

Huhtikuussa 1918 päätettiin, että hätäaputyöitä ei tehdä ennen kuin kunnan työmailla oli tehty inventaario. Raunistulassa sijainneeseen työnvälitystoimistoon ilmoittautuneet ohjattiin siitä lähtien maanviljelijöiden ja muiden työnantajien luo. Kunnan suorittamat hätäaputyöt lopetettiin, sillä kesää kohti työttömille oli tulossa satunnaisia työpaikkoja. Kunnan työhuoneesta annettiin kangas- ja vaatevarat köyhäntaloon ja lastenkotiin. Kivityöt jätettiin toistaiseksi varastoon ja niitä myytiin kysynnän mukaan. Työnvälitystoimistoa kansalaissodan aikana johtanut Y. Heimovaara pidätettiin ja vietiin sodan loppuessa vankilaan. Työttömiä oli vielä huhtikuussa merkitty 150, joista 30 naista ja toukokuussa hyväksyttiin kunnallislautakunnan ehdotus hädänalaisten esikaupungin perheiden avustamisesta. Kesäksi kunnan hallussa olleilla Yljoen ja Eskolan kruununvirkatiloilla sekä Jäkärän tilalla järjestettiin naisille ja työhön kykeneville lapsille metsän perkausta ja Raunistulaan keittola, josta esikaupungin lapsille jaettiin ruokaa. Lisäksi työnvälitystoimisto perustettiin uudelleen, sillä Turku-Uudenkaupungin radan rakennusta oli tarjolla Raisiossa ja Naantalissa.²⁴⁵

Valtuuston perustaminen vuonna 1902 Maariaan oli Raunistulan kannalta tärkeää, sillä esikaupungin edustus kunnan toimissa lisääntyi. Valtuuston perustamisesta voidaan ajatella perimaarialaisten ottaneen yhteiskunnan uudistukset mielellään vastaan. Samalla he halusivat hoitaa kuntaa yhdessä raunistulalaisten kanssa. Tämä on merkittävää myös yhteiskunnallisesti, sillä toisin kuin Maariassa, monissa Suomen kunnissa valtuustojen perustamista vastustettiin. Valtuustolla on täytynyt olla vaikutuksensa Raunistulan taajaväkisen yhdyskunnan toimimattomuuteen ja samalla se teki yhdyskunnan tarpeettomaksi. Esikaupunkilaisiin suhtautuminen ei silti ollut ongelmallista, koska osa asukkaista maksoi edelleen veronsa Turkuun. Työttömyyskaudet ja Raunistulasta johtuvat muut menot verottivat sen sijaan kunnan

---

²⁴⁴ Maarian kunnanvaltuuston kokouspöytäkirjat 12.1.1918 5§, 20.2.1918 5§, MKA Cc3 TKA; Kalela 1989, 43; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 121-122; Hakala 2004, 81-82.

²⁴⁵ Maarian kunnanvaltuuston kokouspöytäkirjat 17.4.1918 1§, 3§, 23.4.1918 3§, 4§, 6§, 25.5.1918, 11§, 28.6.1918 12§, 9.8.1918 7§, MKA Cc3 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 121-122.

kassaa. Häätäputöiden antaminen niille taajaväkisille, jotka olivat maksaneet veroa Maariaan, selkeytti tätä avustuskäytäntöä. Mutta ottamalla lainaa esikaupungin työttömyyden hoitoon, kunnan hallinnossa tehtiin päätös, jolla oli kauaskantoiset seuraukset tuleville vuosikymmenille.

4.4 Raunistulalaisten osallistuminen kunnan päätöksentekoon tulee tavaksi toimia

4.4.1 Työttömyys uhkana koko kunnalle

Heinäkuussa 1917 Suomeen hyväksyttiin uudet kunnallislait, mutta nämä lait jäivät vahvistamatta, koska Venäjän väliaikainen hallitus hajotti eduskunnan. Lait saatiin vahvistettua marraskuun lopulla, mutta seuraavana vuonna alkanut kansalaissota sotki niiden voimaantulon. Heti sodan jälkeen vaadittiin valmiiksi saatuihin kunnallislakeihin uudistuksia, sillä sosialidemokraattien vaikutus lakeihin koettiin liiallisena. Parin vuoden viivytyksellä uudet lait lopulta astuivat voimaan Suomessa vuonna 1919. Utta oli nyt se, että kuntakokoukset lakkautettiin kokonaan ja valtuustoista tuli kuntien päätöksentekijöitä. Tämä tarkoitti myös sitä, että ne kunnat joissa ei vielä ollut kunnanvaltuustoa, joutuivat sen nyt perustamaan.²⁴⁶

Äänioikeus annettiin jokaiselle 21 vuotta täyttäneelle Suomen kansalaiselle. Valtuutetuille, joita valittiin kunnan väkiluvusta riippuen 12-42, maksettiin uuden lain mukaan palkkio ja valtuustokausi kesti kolme vuotta. Jäsenistä 1/3 vaihtui jokavuotisilla kunnallisvaaleilla vuoteen 1924. Tähän saatiin toivottu lakimuutos vuonna 1925, sillä vuosittain järjestetyt vaalit johtivat tarpeettomaan vaalitaistoon, nielivät kuntien varoja ja äänestysinto laski ensimmäisten vaalien jälkeen. Vuodesta 1925 alkaen vaalit tuli suorittaa kolmen vuoden välein, jolloin valtuusto valittiin uudella kokoonpanolla.²⁴⁷

Valtuuston edustajat valittiin tästä lähin yleisillä vaaleilla, joten vastuuntunne asioiden hoitoon lisääntyi. Edustihan valtuutettu itsensä lisäksi nyt äänestäjiään. Suomessa siirryttiin vihdoinkin todelliseen kansanvaltaiseen yhteiskuntaan ja viimeistään nyt maata aiemmin hallinnut talonpoikaisluokka sai vierelleen muita valveutuneita ja yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneita kansalaisia. Tämä merkitsi myös sitä, että yhä enemmän raunistulalaisia valittiin mukaan kunnan päätöksentekijöiksi. Vaaleilla

---

²⁴⁶ Kaukovalta 1940, 372-373; Soikkanen 1966, 460-463, 491-492.

²⁴⁷ Kaukovalta 1940, 374; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 180-181.

valitussa valtuustossa maanviljelijöiden osuus laski entisestään. Edustajia oli aluksi 29 ja maanviljelijöitä heistä oli ¼. Jäseninä oli opettajia, esikaupungin kauppiaita, ammattimiehiä ja käsityöläisiä, joten suurta muutosta aiempaan ammattijakaumaan ei tullut. Sen sijaan muutosta oli se, että Maarian valtuustossa oli nyt mukana viisi naista. Näistä Helmi Laitinen toimi Paimalan koulun opettajana²⁴⁸ ja muut neljä oli merkitty rouviksi. Puheenjohtajana aloitti pastori J. Ellilä.²⁴⁹

Kokoukset pidettiin esikaupungissa useassa eri paikassa, ennen kuin siirryttiin Raunistulan kansakouluun. Heti vuoden 1919 alussa kunnanvaltuuston edustajat kävivät Helsingissä valtiovarain- ja sosiaaliministerin puheilla hakemassa lainaa, sillä kunta oli velkaantunut Raunistulan takia kansalaissodan aikana.²⁵⁰ Helmikuun kokouksessa maanviljelijä Tammi esitti välikysymyksenä, kuka oli sodan aikana purkanut Raunistulan kansakoulun ulkokuonerakennuksen ja alkanut kaivaa perustusta uudelle koululle. Huhtikuun kokoukseen saatiin lausunto, jonka mukaan Maarian työväen edustajat olivat yhdessä työttömyyskomitean kanssa päättäneet rakentaa koululle lisärakennuksen, jota koulun silloinen johtokunta oli pyytänyt. Tällä tavoin he olivat yrittäneet vauhdittaa aiemmin valtuuston käsittelyssä ollutta kouluasiaa. Raunistulan koulussa oli sen valmistumisen jälkeen ollut tilanahtautta, mutta lisärakennukseen ei ollut varoja.²⁵¹

Maariassa kahtia jakautuneen yhteiskunnan yhdistäminen oli ehkä hieman helpompaa – jos kansalaissodasta puhuttaessa helposta voi puhua –, kuin niissä kunnissa, joissa valtuusto perustettiin vasta sodan jälkeen. Tosin sodan päätyttyä etenkin esikaupungissa oli paljon sotaorpoja. Kunta sai valtiolta avustusta lastenhoidontarkastajan tehtävän perustamiseen. Sosiaalihallitukselta taas tuli sodan jälkeen kuntaan kirjelmä, jossa kehoitettiin järjestämään yhteistä työnvälitystoimistoa niiden kaupunkien ja kuntien välillä, joiden alueille oli syntynyt esikaupunkiasutusta. Maarian esikaupungin alueella ei ollut havaittavissa sodan jälkeen työttömyyttä, joten työnvälitystoimistoa ei perustettu.²⁵²

---

²⁴⁸ Ks. Paimalan koulusta ja Helmi Laitisesta, Siivonen 2004, 9.

²⁴⁹ Maarian kunnallisvaalien keskuslautakunta 1918, MKA Ca1 TKA; Kaukovalta 1940, 378-379, 385; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 182-184.

²⁵⁰ Ks.Liite 6, Taulukko 5.

²⁵¹ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 26.2.1919 2§, 10§, 16.4. 1919 7§, Tietoja Maarian kunnan taloudellisesta asemasta ym. vuosina 1914-1918, MKA Cc4 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 185.

²⁵² Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 27.11.1919 23 §, 31.3.1920 13§. MKA Cc4 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 184-185, 192.

Vuoden 1920 lopulla valtuusto päätti, että Maarian kunnan kansakouluissa käyvistä vieraskuntalaisten lapsista tuli kantaa seuraavana vuonna lukukausimaksua 100 mk/lukukausi. Tämä maksu oli suunnattu esikaupungissa sijaitseville kouluille ja maksua oli yritetty jo aiemmin vuonna 1913. Lukukausimaksujen perimisessä oli koulujen johtajilla ongelmia sillä kaikkia vanhempia ei saatu maksamaan kunnan päätöksestä huolimatta. Tämä taas aiheutti närää niissä, jotka maksun suorittivat.²⁵³ Kunnassa yritettiin parhaan mukaan tehdä oikeudenmukainen ratkaisu asettamalla lukukausimaksu. Mutta tässä, kuten jo aiemmin esitetystä verotusasiassakin vaikeuksia aiheuttivat ne henkilöt, joiden asuminen kunnassa oli väliaikaista ja suhtautuminen välinpitämätöntä. On täysin ymmärrettävää, että ne esikaupunkilaiset jotka lukukausimaksun suorittivat, tunsivat eriarvoisuutta ja olivat syystäkin harmissaan tilanteen sekavuudesta.

Maarian seuraavan vuoden tulo- ja menoarvio esittelyssä edustaja Vanne esitti, että työttömiä varten lisättäisiin oma määräraha, sillä työttömyyden kasvusta oli taas näkyvissä merkkejä. Asiasta äänestettiin, mutta määrärahaa ei kuitenkaan lisätty, sillä se olisi tiennyt kuntaveron nostoa. Veroäyriä pidettiin jo nyt kovana, joten sen nosto olisi tiennyt vaikeuksia erityisesti vähävaraisille esikaupunkilaisille. Seppä Vuorisalo jätti asiasta eriävän mielipiteensä kirjatuksi pöytäkirjaan.²⁵⁴ Vaikka kunnassa ei suostuttu lisäämään työttömyysmäärärahaa, katsottiin asiaa vähävaraisten kannalta. Tämä tapaus on esimerkkinä Maarian kunnanvaltuustoon huolesta esikaupungin huono-osaisia kohtaan, vaikka kunnan taloudellinen tilanne oli edelleen vaikea ja se oli syntynyt esikaupungista johtuvista menoista.

Seuraavan vuoden alussa esiteltiin valtuustonkokouksessa pöytäkirjanote Maarian sosialidemokraattien kunnallisjärjestön kokouksesta. Kunnallisjärjestössä ennakoitiin tulevaa esikaupungin työttömyyttä ja tiedusteltiin mitä voitaisiin tehdä. Kunnalla ei vaikean taloudellisen tilanteen takia ollut tarvittavia rahavaroja käytössä, eikä myöskään tietoa minkä verran työttömyys olisi kasvussa. Ryhdyttiin siis keräämään nopeasti tilastoa. Maaliskuussa työttömyyskysymys tuli jälleen esille. Kerätyn tilaston mukaan työttöminä oli ollut helmikuussa 199 ja laskelman mukaan todellisessa työnpuutteessa nyt 130-140 henkilöä. Kunnalla ei luoton puutteen takia ollut

---

²⁵³ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 9.8.1913 5 §, MKA Cc3, Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 30.12.1920 14 §, MKA Cc4 TKA.

²⁵⁴ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 30.12.1920 14§, Vuoden 1921 tulo- ja menoarvio sekä siihen liittyvä A.Vuorisalon vastalause, MKA Cc4 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 205-206.

mahdollista saada lainaa eikä hätäaputoita voitu teettää. Jotain piti silti tehdä, joten ryhdyttiin kiireesti järjestämään keittola Raunistulaan, josta päivittäin jaettiin lämmintä ruokaa pahimmin puutteessa oleville. Tämän lisäksi pyydettiin valtiolta avustusta kunnan talouden vakauttamiseen. Eduskunta kun oli osoittanut kuluneena vuonna määrärahoja niille kunnille, joissa oli esikaupungeista johtuvaa taloudellista ahdinkoa. Käännyttiin myös Turun ja Porin läänin maaherran puoleen, että maaherra velvoittaisi Turun kaupunkia osallistumaan Raunistulan tuleviin ja jo aiempiin menoihin. Esikaupungin työttömistä ryhdyttiin keräämään viikoittain tietoja, ja sitä varten perustettiin avustustoimikunta. Huhtikuussa alkoi ruokatavaroiden jako. Leipää ja kauraryynejä jaettiin niin pitkään, kunnes juhannuksena toimikunta oli suorittanut tehtävänsä tällä kertaa loppuun.²⁵⁵

Kesän mentyä syyskuussa valtuuston käsiteltävänä oli Raunistulan työttömyyskomitean kirje, jossa oli ehdotus hätäaputoista. Listalla olivat salaojan kaivaminen Raunistulaan ja jalkakäytävän teettäminen Turku-Pori maantien varrelle Sikilän kauppatalolta esikaupungin rajalle. Asiasta keskusteltaessa katsottiin, että kunta ei ollut velvollinen kustantamaan esitettyjä töitä, vaan työt kuuluivat Raunistulan yhdyskunnalle.²⁵⁶ Tässä kohtaa valtuustossa siis heräteltiin henkiin taajaväkistä yhdistystä, joka ei ollut toiminut kuuteen vuoteen. Syy miksi vastuuta haluttiin siirtää, oli kunnan taloudellinen ahdinko. Mutta tällä ehkä viestittiin myös esikaupungin työttömyyskomitealle, että esitetyt työt parantaisivat vain Raunistulan oloja ja muu kunta jäisi paitsioon. Yhtä mieltä oltiin kuitenkin siitä, että kunnan oli kamppailtava esikaupungin työttömyyttä vastaan ja yritettävä hankkia hätäaputoita. Päätökseksi tuli kartoittaa mahdolliset kunnan työt. Käännyttiin myös valtion metsänhoitoviranomaisten puoleen pyynnöllä saada Ylijoen ja Eskolan kruununvirkatalojen metsiin töihin Maarian kunnan työttömiä.²⁵⁷

Työttömyys jatkoi kasvuaan ja oli käymässä esikaupungissa sietämättömäksi. Taas perustettiin kunnan työttömyystoimikunta ja mukaan siihen otettiin yksi Raunistulan työtön. Toimikunnan päätös oli tilata ruokajakelua varten heti avustuskortteja ja jakaa ruokatarpeita kaikille todella avuntarpeessa oleville

---

²⁵⁵ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 20.1.1921 4 §, 12.3.1921 1 §, 2 §, 3 §, 30.4.1921 1 §, MKA Cc4, Maarian hätäaputoimikunta 21.3.1921, 4.4.1921, 24.4.1921, 2.5.1921, 9.5.1921, 20.6.1921, MKA/T Ca1/Ba1 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 206.

²⁵⁶ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 7.9.1921 12 §, MKA Cc4 TKA.

²⁵⁷ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 7.9.1921 12 §, MKA Cc4 TKA.

esikaupunkilaisille. Ohessa perustettiin toinen komitea ajamaan Raunistulan liittämistä kaikin keinoin Turun kaupunkiin ”sellaisilla ehdoilla, että ne tyydyttävät kunnan eri yhteiskuntaluokkia ja laitoksia.” Vuoden 1922 tammikuussa valtuustoon saatiin Raunistulan työttömien esitys. Nyt päätettiin järjestää töitä mikäli sekä rahaa että töitä löytyy. Samalla oltiin yhtä mieltä työttömien kanssa tilanteen vakavuudesta. Päätettiin myös, että ulosotossa olevia kunnallisveroja ei peritä työttömyyden aikana esikaupungin huonoimmassa asemassa olevilta. Työttömyystoimikunnan ruoka-avustusrahat olivat lopussa tammikuun lopulla, joten helmikuussa kunnasta pyydettiin valtionavustusta. Lainaa kunnalla ei ollut mahdollista saada yksityisiltä pankkilaitoksilta suuren velkataakkansa vuoksi, eikä ehdinkoon myönnetty valtionavustustakaan.²⁵⁸

Työttömyys esikaupungissa oli korkeimmillaan tammi-helmikuussa, jolloin avustettavia oli noin 300. Vaikeimmin puutteessa olevien perheille jaettiin avustukset edelleen ruokatavaroina. Maaliskuussa työttömyystoimikunnan asema kärjistyi niin, että se oli valmis pyytämään vapautusta tehtävästään. Avustusvarat olivat loppu, eikä kunnallislautakunta suostunut lisävaroihin. Ainoa vaihtoehto oli kääntyä valtuuston puoleen.²⁵⁹ Valtuustosta lähetettiin anomus tällä kertaa Maarian sosialidemokraattien kunnallistoimikuntaan:

”...koska Maarian kunta kuntana ei voi työttömien taloudellista ehdinkoa pienentää, käännyttään Maarian sosialidemokraattisen kunnallistoimikunnan puoleen, että se järjestäisi vapaaehtoisen keräyksen puutteessa olevien perheiden hyväksi”.²⁶⁰

Kunnan avustuksena jatkuivat leipien, ryynien ja rasvan jakelu äärimmässä hädässä oleville raunistulalaisille ja vihdoinkin huhtikuussa Turun Työväen Osuuskaupalta saatiin avustusta Turun, Maarian ja Kaarinan järjestäytyneille työttömille.²⁶¹

Seuraavan kuukauden aikana työttömien ilmoittautuminen loppui lähes kokonaan, joten työttömyystoimikunta lakkautui. Tälläkin kertaa kausityöttömyydestä selvittiin,

---

²⁵⁸ Maarian hätäaputoimikunta 28.11.1921, 24.1.1922, MKA/T Ca1/Ba1; Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 19.11.1921 9 §, 6 §, MKA Cc4; Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 28.1.1922 1§, MKA Ce5 TKA.

²⁵⁹ Maarian hätäaputoimikunta 3.3.1922, 10.3.1922, 25.4.1922, MKA/T Ca1/Ba1; Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 25.2.1922, 18.3.1922, MKA Cc5 TKA.

²⁶⁰ Maarian hätäaputoimikunta 10.3.1922, MKA/T Ca1/Ba1 TKA.

²⁶¹ Maarian hätäaputoimikunta 25.4.1922, MKA/T Ca1/Ba1, TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 207.

vaikka hätäaputoita kunnalla ei ollut mahdollista järjestää. Esikaupungin asukkaita pyrittiin kuitenkin auttamaan mitä pystyttiin, vaikka kunta oli suurissa vaikeuksissa. Hädänalaisille esikaupunkilaisille tarjottiin ruokatarvikkeita, ja niiden jako suoritettiin paikallisten kauppioiden kautta. Maahan saatiin vuonna 1922 uusi köyhäinhuoltolaki, mutta työttömyys nähtiin siinä edelleen köyhäinhoidollisena ongelmana, jossa hätäaputoiden teettäminen oli ratkaisu.²⁶² Maariassa työttömyyteen vastattiin kunnan resurssien mukaan. Esikaupungin asukkaista haluttiin huolehtia, tästä kertovat hätäaputoimikunnan pöytäkirjat. Työttömyyden lisäksi Raunistulassa oli samaan aikaan asuntopula, eikä kunnalla ollut varoja rakentaa uusia asuntoja. Valtiolle lähetettiin anomus, jossa Kärsämäen käyttämättöminä olleita reservikasarmeja pyydettiin vähävaraisten käyttöön. Lisäksi kansakouluihin asutettiin ja niitä käytettiin huonekalujen säilytyspaikkoina kesäaikana.²⁶³

Vuonna 1920 tehtyyn anomukseen esikaupunkikustannuksista saatiin vastaus muutaman vuoden viiveellä helmikuussa 1923. Sisäasiainministeriön lausunnon mukaan valtiolla ei ollut syytä myöntää avustusta Maarian kunnalle. Koska avustusta ei saatu, pyydettiin valtiolta taloudellisiin vaikeuksiin lainaa, mutta sitäkään ei myönnetty. Muutaman helpomman työllisyysvuoden jälkeen työttömyys alkoi jälleen uhata vuoden 1925 alussa. Yleisten töiden ministeriöön ja rautatiehallitukselle tehtiin anomukset, että esikaupungissa rautatien yli tehtävää maantiesiltaa alettaisiin rakentaa niin pian kuin mahdollista. Lisäksi anottiin uuden maantien rakentamista Ylijoen lastenkodille ja toivomuksena esitettiin, että töihin otettaisiin esikaupungin työttömiä. Työttömyystoimikunta aloitti taas toimintansa. Helmikuussa 1925 työttöminä oli 184 henkeä ja nyt hyväksyttiin toimikunnan ehdotukset rakentaa Ylijoen lastenkodin uusi tie ja Raunistulan kansakoulun tontin tasoitustyöt. Valtiolta pyydettiin avustusta esikaupungin työttömyyden lieventämiseksi. Maarian, ja erityisesti esikaupungin, oma kansanedustaja Annala sai valtuutuksen hankkia lisätietoja. Loppuvuodesta syntyi vielä päätös hakkauttaa sepeliä hätäaputoina. Joulukuussa Raunistulan työttömien valtuuskunnalta saatiin esitys, jossa valtuuston päätöksiä kiirehdyttiin. Työttömien ilmoittautumisia vastaanotettiin esikaupungissa sijainneissa kunnallistoimistossa

---

²⁶² Maarian hätäaputoimikunta 9.5.1922, MKA/T Ca1/Ba1 TKA; Kalela 1989, 84-85.

²⁶³ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 189.

päivisin parin tunnin ajan. Paimalan koulun lisärakennusta lykättiin kahdella vuodella, sillä esikaupunki nostettiin ykkösasiaksi.²⁶⁴

Työttömyys esikaupungissa ei kuitenkaan hellittänyt, sillä vuonna 1927 työttöminä oli lähes 200 henkeä. Taas kuntaan asetettiin työttömyystoimikunta ja pyydettiin jälleen kerran valtiolta avustusta. Hätäaputoissa oli noin 50 miestä, jotka edelleen tekivät kunnalle kivitöitä. Vuoden 1928 helmikuussa käytiin Helsingissä tekemässä anomus sosiaaliministeriölle. Samalla uudistettiin valtioneuvostolle anomus esikaupungin liittämistä Turkuun. Kesällä Raunistulan työttömyys oli edelleen kasvussa, joten apua pyydettiin tie- ja vesirakennushallitukselta. Seuraavana talvena työttömyysmäärärahaa lisättiin. Kesän jälkeen syyskuussa hätäaputoina tehtiin viemäritöitä Kärsämäen koulun ja Tarmon talon kohdalla. Nyt uudistettiin anomus esikaupunkiolojen rasituksesta valtioneuvostolle. Lisäksi vierailtiin suoraan eri ministerien puheilla. Marraskuussa 1929 valtuustonkokoukseen saapui 40 esikaupungin työtöntä. Nyt tehtiin päätös, jonka perusteella työttömyystoimikunta ryhtyi järjestämään kunnallislautakunnan hyväksymiä hätäaputoita. Kansakoulua käyville lapsille, joiden huoltaja oli työttömänä tai perhe muuten puutteessa, jaettiin Raunistulan keittolasta ruokaa. Miesten lisäksi työttöminä oleville esikaupungin naisille järjestettiin sopivia töitä. Valtioneuvostolta anottiin jälleen kerran avustusta ja tällä kertaa sitä haettiin Raunistulaan aiottuihin viemäritöihin.²⁶⁵

Lama-aika levisi maailmalta Suomeen 1920-luvun lopulla ja se tiesi lisääntyvää työttömyyttä Raunistulassakin. Vuoden 1930 alussa työttömiä oli jo yli 300. Vuoden lopulla saatiin vihdoinkin apua valtiovallan suunnalta, kun kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö myönsi avustuksen Raunistulaan katu numero 2:n rakentamista varten. Tämän lisäksi Turun ratapihan laajennus- ja tasoitustöihin myönnettiin niin ikään avustus ja työhön tuli ottaa yksinomaan Maarian kunnan työttöminä olevia perheellisiä työläisiä. Osa esikaupungin nuorista työttömistä taas pääsi Perniön Ylikylän tien leventämistyöhön. Maarian kirkkosiltaakin ryhdyttiin korjaamaan, kun Turun kaupungilta saatiin 250 000 markan avustus. Kirkkosillan olivat punaiset räjäyttäneet vuoden 1918 kansalaissodan aikana, ja se oli korjattu ajokuntoon sodan jälkeen talkootöinä.²⁶⁶

---

²⁶⁴ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 17.2.1923 19§, 23.3.1923 2§, MKA Cc5; Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 27.1.1925 13§, 14§, 28.2.1925 2§, 13§, 3.10.1925 2§, 12.12.1925 5§, 6§, 30.12.1925 1§, MKA Cc6 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 207-208.

²⁶⁵ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 3.3.1928 1§, 2.6.1928 12§, 16.2.1929 18§, 28.9.1929 8§, 9§, 20.11.1929 1§, MKA Cc7 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 208-209.

²⁶⁶ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 27.11.1919 12§, MKA Cc4; Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 14.1.1930 7 §, 14.2.1930 1 §, 14.5.1930 1§, 26.7.1930 2§, 6.11.1930 6§, MKA Cc8 TKA.

Toukokuussa 1931 valtuuston puheenjohtaja Ellilä sekä edustajat Saarinen ja Munter kävivät Helsingissä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriössä sekä rautatiehallituksessa. Tuliaisina käynnistä oli, että Maarian vaikea asema esikaupunkikuntana oli tiedostettu. Ministeriöstä kehoitettiin tekemään läänin maaherran kautta anomus valtion varatöistä. Pulakauden jatkuessa kunta pyrki mahdollisuuksien mukaan teettämään lisää varatöitä. Helpotusta tähän saatiin marraskuussa, kun rautatiehallitus myönsi määrärahan Jäkärän rautatiepysäkin parantamiseksi.²⁶⁷

Vuoden 1932 aluksi valtuuston puheenjohtaja Ellilä kävi yhdessä muiden edustajien kanssa Turun kaupunginjohtajan puheilla avustuksen saamiseksi Raunistulan kustannuksiin. Matkoja tehtiin lisäksi Helsinkiin eri ministeriöihin ja sosiaaliministeriöön lähetettiin anomus. Turku ei halunnut osallistua maksuihin, vaikka Maarian edustajat olivat kunnallislakiin vedoten toivoneet yhteistoimintaa. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö oli evännyt samana talvikautena Turun kaupungin satamalta rahtitasoituksen. Tällä taas oli vaikutuksensa niin kaupungin kuin Maarian kunnankin talouteen. Esikaupunkialueella nimittäin asui paljon satamassa työskenteleviä, joten vaikutus näkyi heti työttömyydessä. Nyt Maariasta päätettiin kääntyä uudelleen sosiaaliministeriön puoleen esityksellä, että Turun kaupungin satamalle suotaisiin tasoitus.²⁶⁸

Maaliskuussa kunta sai lainaa Raunistulan uutta koulua varten. Sitä oli pyydetty Turun kaupungin päättäjiltä, mutta suostumusta ei saatu suoraan. Kaupungin edustajat sen sijaan ehdottivat omavelkaista takausta sillä ehdolla, että koulu siirtyisi Turun kaupungille varoineen ja velkoineen esikaupunkiliitoksen tullessa voimaan. Vuoden lopulla kolmihenkinen Raunistulan työttömien lähetystö saapui taas valtuuston kokoukseen. Lähetystö ehdotti monia uusia varatöitä, mutta vain kunnantalon rakentaminen otettiin mietintään. Vielä saman vuoden lopulla kunnan edustajat kävivät Helsingissä selvittämässä taloudellista tilaa eri ministereille ja muille valtion viranomaisille. Samalla jätettiin anomus yleisten töiden ministeriölle uusien töiden saamiseksi.²⁶⁹

---

²⁶⁷ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 26.9.1931 1§, 28.11.1931 1§, MKA Cc8 TKA

²⁶⁸ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 31.12.1931 3§, 5§, 9.1.1931 8§, 23.1.1932 2 §, 3 §, MKA Cc8 TKA.

²⁶⁹ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 23.1.1932 4§, 18.3.1932 2§, 16.4.1932 2§, 26.11.1932 1§, 29.12.1932 12§, MKA Cc9 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 210.

Vaikkeimmat pulavuodet Suomessa koettiin vuosina 1930-1934 ja Raunistulan tilanne vaikeutui entisestään vielä vuoden 1933 aikana, joten taas anottiin lainaa valtioneuvostolta. Helmikuussa pidettiin Paimalan koululla kansalaiskokous esikaupunkiliitosasiasta. Kokouksen tuloksena pyydettiin esikaupunkikomiteaan edustusta myös Sydän-Maariasta. Valtuusto tuli keskustelussa päätelmään, että koska selvitysmies Passinen oli jo saanut valmiiksi ehdotuksen alueiden liittämistä ja ehdotus oli lähetetty valtioneuvostolle, ei esikaupunkikomitealla enää ollut sille aiemmin annettua tehtävää. Asiasta äänestettiin tuloksella 17 vastaan 7 puolesta, joten uusia jäseniä ei valittu (4 pidättyi äänestämästä).²⁷⁰

Toukokuussa saatiin valtionavustus Raunistulan katutöihin²⁷¹ ja lokakuussa valtuustossa käsiteltiin Raunistulan työttömien allekirjoittama kirjelmä:

”...työläiset äärimmilleen ponnistelleet, päästäkseen omin avuin yli tämän vaikean ja raskaan ajan... eivät kuntamme vähävaraiset sadat palkkatyöläiset nyt enää jaksaa tilannetta kestää, ilman kunnan ja valtiovallan taholta tapahtuvaa riittävää huolenpitoa ja avustusta...”²⁷²

Työttöminä oli lähes 450 esikaupunkilaista, joten kunnan oli järjestettävä uusia hätäaputoita. Vuoden 1934 alussa valtiovarainministeriö vihdoinkin myönsi Maarialle 100 000 markan avustuksen työttömyyden torjuntaan. Samalla ministeriöstä pyydettiin vähentämään osa kunnan tulo- ja menoarvion työttömyyteen varatusta summasta pois.²⁷³ Valtiovarainministeriöön vastattiin kirjelmällä jossa selitettiin:

”...Se että kunta ei ole onnistunut saamaan talousarviota tasapainoon, ei johdu kunnan viranomaisten laiminlyönneistä tai hutiloimisesta kunnan asiain hoidossa, vaan syy on etsittävä kokonaan muualta. Vaikuttavimpana on esikaupunkikysymys mikä on aiheuttanut kunnalle ylivoimaisia raskautuksia työttömyys- ja köyhäinhuoltomenoissa. Painavana syynä on myös kunnan nurja palkkapolitiikka, mikä on saanut aikaan sellaisen yleisen köyhtymisen,

---

²⁷⁰ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 14.1.1933 9§, 18.3.1933 4§, 8.4.1933 2§, MKA Cc9 TKA; Kalela 1989 91-92; Teräs 1995, 389-391.

²⁷¹ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 6.5.1933 3§, TMA Cc9 TKA.

²⁷² Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 21.10.1933 22§, MKA Cc9 TKA.

²⁷³ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 30.12.1933 1§, MKA Cc9; Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 13.1.1934 10§, 3.2.1934 1§, MKA Cc10 TKA.

että työssä olevilta saatavien verotulojen asemasta kunnan on ollut pakko jo vuosikausia avustaa valtion varatoissa olevien perheitä...”²⁷⁴

Työttömyysvaroista ei Maariassa nyt suostuttu tinkimään, vaikka valtiovallan taholta asiassa uhkailtiin. Valtion avustusten antoehdot kuntien työllisyyden hoitoon olivat olleet 1930-luvulla tiukat, samoin kuin halu kontrolloida työttömiä.²⁷⁵ Maarian kunnassa oltiin varmasti kyllästytty odottamaan avustuksia, joita haettiin toinen toisensa perään ilman tuntuvia saavutuksia. Kun nyt ministeriö vaati vielä tulo- ja menoarvioon muutosta, täytyi tämän tuntua kunnan asioita hoitaneissa todella turhautavalta.

Valtiovarainministeriö asetti Maarian kunnan huhtikuussa lisättyyn valvontaan ja valvojaksi määrättiin asutustarkastaja Eino Airisto. Airisto pyysi kunnalta uutta talousarviota, mutta tähänkään ei suostuttu. Samaan aikaan valtion anomuksiin alkoi tulla myönteisiä päätöksiä, sillä toukokuussa saatiin 200 000 mk avustus valtiovarainministeriöltä köyhäinhoitoon ja työttömyyteen sekä 700 000 mk lyhytaikainen laina. Vaatimus uudesta talousarviosta uudistettiin valtion taholta²⁷⁶ ja Maariassa pyrittiin vauhdittamaan esikaupunkiliitosta kaikin mahdollisin keinoin, mutta ”... Turun taholta keksitään ja esitetään kaikennäköisiä verukkeita liitoksen viivästyttämiseksi, niin ettei Turku joutuisi vastaanottamaan sen Maarialle aiheuttamia huoltorasituksia”.²⁷⁷ Työttömyys esikaupungissa alkoi onneksi helpottaa vuoden 1935 aikana ja valtion varatöitä oli käynnissä jopa niin paljon, että kaikille halukkaille pystyttiin järjestämään hätäaputöitä. Lisäksi nuorisotyöttömyyden ehkäisemiseksi järjestettiin nupukivikurssit esikaupungin 15 pojalle, ja 105 naista osallistui talouskursseille. Vuoden 1936 aikana kunta luopui varatyöjärjestelmästä ja valtiovarainministeriö poisti kaksi vuotta kestäneen valvonnan kunnasta, jota valtuusto oli anonut jo edellisen vuoden lopulla. Nyt valtioneuvosto velvoitti, että työttömät oli otettava töihin huoltolautakunnan välityksellä. Maariassa asia kuitenkin järjestettiin niin, että Turussa toimivan työnvälitystoimiston kautta välitettiin töitä myös

---

²⁷⁴ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 3.2.1934 1§, MKA Cc10, TKA.

²⁷⁵ Kalela 1989, 90-91.

²⁷⁶ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 7.4.1934 16§, 19.5.1934 1§, 17 §, 18§, MKA Cc10 TKA.

²⁷⁷ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 24.11.1934 13§, MKA Cc10 TKA.

esikaupungin työttömille. Näin oli tehty jo aiemmin, joten hyväksi havaittu järjestelmä sai kunnanvaltuuston suostumuksen.²⁷⁸

Kun Maariassa vihdoinkin oli päästy eroon raskaista lamavuosista, kulkulaitosministeriö myönsi vielä vuoden 1938 aikana Turku-Tamperetien parannustöihin 225 000 markkaa ja Raunistulan työttömiä otettiin töihin Raisio-Naantalitien parannustöihin. Seuraavana vuonna syttyi toinen maailmansota ja työttömyys kunnassa oli ohitettu.²⁷⁹ Maarian kunnasta haettiin vuosien 1919-1932 välisenä aikana lähes 20 kertaa avustusta taloudellisen tilanteen vuoksi valtiolta. Osassa tapauksissa käytiin paikan päällä Helsingissä, osa anomuksia lähetettiin postin kautta. Avustuksia saatiin vuosien 1928-1938 välillä yhteensä kuusi ja näistäkin osa takautuvasti. Kunnan taloudellinen tilanne oli vaikeutunut jo kansalaissodan aikana, eivätkä parannusta tuoneet väliin jääneet helpommat esikaupungin työllisyysvuodet. Raunistulan työttömyyttä pyrittiin hoitamaan niin hyvin kuin se olosuhteisiin nähden oli mahdollista. Haluun auttaa vaikutti osaltaan varmasti se, että valtuuston jäsenistä yhä suurempi osa oli esikaupunkilaisia ja Raunistulasta oli vuosien varrella kehittynyt kunnan keskus. Valtion suhtautuminen avustuksien jakoon oli nihkeää ennen vuotta 1928, joten kunnassa oli toimittava hyvin pienin resurssein. Silti Maarian esikaupungista johtuvat köyhäinhuollomenot olivat puolet pienemmät kuin Kaarinan esikaupunkikunnan saman ajan menot, jotka olivat esimerkiksi vuonna 1931 334 markkaa henkeä kohti.²⁸⁰

Raunistula ja sen valveutuneimmat asukkaat olivat lunastaneet paikkansa vuosikymmenten kuluessa Maarian kunnassa. On kuitenkin mahdollista, että samalla kun työttömyys lisääntyi esikaupungissa, perimaarialaisten edustajien suhtautuminen Raunistulaan muuttui. Esikaupungista johtuvia menoja valitettiin jo ennen tasavallan aikaa, ja tällöin kunnalle otettiin lainaa. Tämä lainan takaisin maksaminen yhdessä esikaupungin kausityöttömyyden kanssa olivat kunnan edustajille raskasta aikaa, joten esikaupunkiliitosta alettiin ajaa yhä pontevammin. Ilman vaikeita työttömyyskausia suhtautuminen Raunistulaan olisi ehkä ollut toisenlaista. Näyttää siltä, että vuosisadan alun positiiviseksi kääntynyt kehitys muuttui vaikeiden työttömyysvuosien aikana. Raunistulan asukkaat olivat toki lunastaneet paikkansa niin kunnan edustajina kuin

---

²⁷⁸ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 25.1.1936 27§, 21.3.1936 26§, 28.11.1936 12§, MKA Cc12 TKA; Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 213-214.

²⁷⁹ Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 214-215.

²⁸⁰ Soikkanen 1966, 590-591.

kuntalaisina, mutta kunnan rahavarojen huvetessa esikaupungin pelastamiseen, alkoi perimaarialaisten suhtautuminen muuttua. Tästä kielii sekin, että sydän-maarialaiset perustivat kunnan toisessa päässä oman pitäjänkomitean vauhdittamaan liitosta Turkuun.

4.4.2 Raunistulan valaistuksesta

Raunistulan valaistuksesta syntyi syksyllä 1919 useita vuosia kestänyt – humoristisiakin piirteitä saanut – kiista Maarian kunnan, Turun kaupungin ja sen poliisilaitoksen sekä Turun ja Porin maaherran välillä. Esitän tässä tämän episodin ja samalla se valaisee kunnan edustajien suhtautumista Raunistulaan. On kuitenkin syytä huomioda, että kunnalla oli jo vuonna 1919 taloudellisia rasitteita kansalais sodan aikana aiheutuneista työttömyysmenoista, eikä sähkövalokaan vielä ollut itsestään selvyys.

Maarian kunnantoimistoon tuli syksyn 1919 aikana useita ilmoituksia siitä, että Raunistulan poliisit eivät hoitaneet ulkolappujen sytyttämistä ja sammuttamista Raisiontien ja Tampereentien vieressä niin kuin aiemmin oli sovittu. Poliisivoimat oli siirretty Maariasta vuoden 1918 alusta Turun poliisilaitoksen alaisuuteen. Nyt Turun poliisilaitoksen johdon mukaan Raunistulan poliiseilta oli kielletty näiden lamppujen sytytys ja sammutus. Maarian kunnanvaltuustosta annettiin kunnallislautakunnan tehtäväksi tehdä kustannuslaskelma lamppujen hoitamisesta yhdestä paikasta ja joulukuussa päätettiin harkita valaisun lyhentämistä öisin. Asia jäi kunnallislautakunnan valmisteltavaksi. Vuoden 1920 helmikuussa Turun ja Porin läänin maaherralta saatiin asiasta välipäätös, koska Turun kaupungin poliisimestari oli valittanut asiasta. Kirjelmässä pyydettiin toimenpiteitä ulkovalaistuksen järjestämiseen Raunistulassa ja erityisesti I linjalle. Koska Maariassa oli samaan aikaan ajankohtaisena esikaupunkiliitoskysymys, valtuusto ei ryhtynyt mihinkään asian valmistelussa. Sen sijaan hyväksyttiin kunnallislautakunnan ehdotus esikaupungin valaistuksen osittaisesta lyhentämisestä. Elokuun kokouksessa palattiin maaherran uuteen päätökseen. Nyt kunnanvaltuustolta perättiin uutta selitystä I linjan ulkovalaistukseen.²⁸¹ Valtuustossa pysyttiin edelleen aikaisemmassa kannassa ja

---

²⁸¹ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 18.9.1919 19§, 19.2.1920 8§, 28.8.1920 8§, MKA Cc4 TKA.

lisättiin vielä lausunto, että Turun kaupunki voitaisiin velvoittaa asentamaan kyllin voimakas lamppu kaupungin puolella olevaan pylvääseen.

”...Tämä lamppu valaisisi kyllä hyvän matkaa I linjaa ja tyydyttäisi tällä vilkasliikkeisellä kohdalla – kun lamppu tarkoituksenmukaisesti asetetaan – ainakin kipeimmän valon tarpeen, jos kaupunki ei olisi halukas jatkamaan koko I linjan mittaa.”²⁸²

Samalla lähetettiin kaupungin poliisimestarille pyyntö, että passipoliisit sytyttäisivät ja sammuttaisivat Raision maantien varrella ja kauppiaiden seinissä olevat lamput. Lisäykseksi laitettiin vielä huomautus, että mikäli poliisilaitokselta ei suostuta, tehtävään kysytään joku muu.²⁸³

Turun ja Porin läänin maaherra velvoitti vuoden 1923 toukokuussa, että kunnan tulisi asentaa kolme uutta sähkölamppua Raunistulassa sijainneiden kauppojen seiniin. Vieläkään valtuusto ei alistunut maaherran päätökseen, vaan nyt päätettiin kannella asiasta oikeuskanslerille. Syyksi kanteluun kirjattiin se, että valtuuston mielestä maaherra oli asiaa päättäessään ylittänyt toimivaltansa. Kauaa ei tällä kertaa jouduttu odottamaan oikeuskanslerin vastausta, sillä se saatiin jo heti seuraavana vuonna. Oikeuskansleri oli hylännyt kunnan kanteen ja yhtynyt maaherran päätökseen, joka oli sen mielestä oikeudenmukainen. Lisäksi sisäasiainministeriöltä tuli Turun poliisimestarille kirjelmä, jossa kuntaa velvoitettiin asentamaan ja ylläpitämään yhteensä 22 uutta sähkölamppua Raunistulaan.²⁸⁴ Tähän valtuusto kuitenkin vastasi:

”...Vaikka poliisimestarin esitys onkin Raunistulan yleisen järjestyksen ja liikenteen kannalta tarpeellinen, niin tuskin Maarian kunta on kuitenkaan velvollinen tätä ulkovalaistusta asettamaan ja ylläpitämään, vaan sen tehtävä kuuluu Raunistulan taajaväkiselle yhdyskunnalle.”²⁸⁵

Tässä kohtaa valtuusto siis päätti kutsuttaa koolle Raunistulan taajaväkisen yhdyskunnan, josta ei ollut kuulunut mitään elonmerkkejä lähes kymmeneen vuoteen.

---

²⁸² Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 28.8.1920 8§, MKA Cc4 TKA.

²⁸³ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 28.2.1920 9§, MKA Cc4 TKA.

²⁸⁴ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 11.11.1922 6§, 29.9.1923 10§, 11§, 14.5.1924 3§, MKA Cc5 TKA.

²⁸⁵ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 14.5.1924 3§, MKA Cc5 TKA.

Mitään merkintöjä yhdyskunnan kokouksesta ei pöytäkirjoista löydy, joten ilmeisesti sitä ei kutsuttu koolle. Kunnasta lähetettiin lisäksi Turun viranomaisille kirje, jossa kaupunkia velvoitettiin osallistumaan ulkovalojen asentamis- ja ylläpitokustannuksiin ainakin 50 %.²⁸⁶

Elokuussa 1924 maaherranvirastolta tuli uusi kysely valojen asentamisesta ja samalla päätös ryhtyä 16 lampun asentamiseen. Asiaan pyydettiin lykkäystä ja tehtiin Turun kaupunginvaltuustolle esitys, että kaupunki ryhtyisi Maarian kanssa yhteistyöhön ja ottaisi osaa 75 % ulkovalaistuksen järjestämisestä. Samalla asiasta valitettiin vielä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Marraskuussa 1925 saatiin vastaus hallinto-oikeudelta. Kunnan valitus ei mennyt läpi, joten nyt oltiin pakotettuja asentamaan uusia lamppuja esikaupunkiin.²⁸⁷ Tämä Raunistulan ulkovalojen asentaminen oli siis ollut käsittelyssä vuoden 1919 syksystä ja Maarian kunnassa tehtiin kaikki mahdollinen, ettei jouduttaisi asentamaan uusia lamppuja esikaupungin alueelle.

Asennettavien lamppujen määrä vaihteli 3- 22 välillä, riippuen siitä kuka niiden asentamista oli pyytämässä. Valoasiain riepotteluun vaikutti Maarian kunnan osalta useitakin syitä. Ensinnäkin kunta oli kansalaissodan jälkeen ollut koko ajan taloudellisessa ahdingossa. Esikaupungin työttömyyttä oli yritetty torjua ruokajakeluna, kun kunnalla ei ollut varaa hätäaputoihin. Apua ei myöskään saatu valtion taholta, vaikka esikaupungista koituihin kustannuksiin oli annettu avustuksia joissakin kunnissa. Kun kunnalla ei myöskään ollut mahdollista saada luottoa yksityisiltä pankkilaitoksilta, oltiin varsin heikossa tilanteessa. Lisäksi vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki velvoitti Raunistulaan alakansakoulun rakentamista. Niinpä uusien lamppujen asentaminen ja kustannukset tuskin olivat ensimmäisinä kunnan työlistalla. Vuoden 1920 aikana oli tehty anomus esikaupunkiliitoksesta ja enemmistö valtuuston edustajista oli jopa sillä kannalla, että koko kunta voitaisiin liittää Turun kaupunkiin. Tämänkään takia ei haluttu alistua edes oikeuskanslerin päätökseen valoasiassa, vaan asia vietiin ylimpään oikeusasteeseen. Kunta kuitenkin velvoitettiin asentamaan uusia lamppuja Raunistulaan, mutta vielä tämän jälkeen – vuonna 1933 – Turun poliisimestarilta saapui kirjelmä, jossa esikaupungin puutteelliseen ulkovalaistukseen vaadittiin uutta suunnitelmaa. Tällä kertaa suunnitelman toteuttaminen ei sietänyt ”vitkastelua”.²⁸⁸

---

²⁸⁶ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 14.5.1924 3§, MKA Cc5 TKA.

²⁸⁷ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 21.11.1925 2§, MKA Cc6 TKA.

²⁸⁸ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 26.1.1933 4§, MKA Cc9 TKA.

4.4.3 Pitäjänkomitea turvaamaan Sydän-Maariaa

Vuonna 1929 Suomessa astui voimaan laki, jonka perusteella valtioneuvoston välityksellä oli mahdollista saada esikaupunkiliitos. Valtioneuvosto asetti Maarian kunnan välitysmieheksi Jaakko Passisen ja liitosasia pääsi vauhtiin. Tästä syystä helmikuun 21. päivä vuonna 1932 kunnan toisessa päässä – Paimalassa – pidettiin kansalaiskokous, johon osallistui 25 kunnan maanviljelijää sekä viisi työmiestä. Lisäksi kunnan virkailijoina paikalla olivat kirjuri Nurmi sekä ulosottomies Saarinen. Tässä kokouksessa valittiin viisihenkinen toimikunta ajamaan liitosasiaa ja valvomaan kunnassa olevaa jaotusta. Toimikuntaan kuuluivat maanviljelijät V. Eskola, K. Rantala, O. Setälä ja A. Tamminen sekä työmies I. Järvinen.²⁸⁹

Seuraava kokoontuminen pidettiin Myllyojalla²⁹⁰ parin viikon päästä. Nimeksi valittiin Maarian pitäjänkomitea. Tämä siksi, että kunnassa toimi jo valtuuston valitsema esikaupunkikomitea, joka nimensä mukaan koostui esikaupungin asukkaista. Maarian pitäjänkomitean tarkoituksena oli valvoa maaseuduksi jäävää kunnan osaa. Kokouksessa keskusteltiin siitä, miten esikaupungin erottamista voitaisiin nopeuttaa. Kokouksessa päätettiin kääntyä valtioneuvoston valitseman välitysmiehen puoleen. Yhteinen toive oli, että lääninsihteeri tekisi kuluvan vuoden aikana ratkaisun esikaupunkiliitos-asiassa. Samalla kokous valitsi kolmimiehisen komitean ja tähän komiteaan tulivat valituksi maanviljelijät K. Rantala, O. Setälä ja A. Tamminen.²⁹¹

Uusi kokous pidettiin Myllyojalla maaliskuun puolivälissä. Komitea oli käynyt lääninsihteeri Passisen luona ja oli käynyt selväksi. Viivytys esikaupunkiliitosasiassa johtui siitä, että Maarian kunnan viranomaiset eivät olleet lähettäneet heiltä pyydettyjä tilastoja. Käännyttiin Maarian kunnanvaltuuston puoleen ja vaadittiin kunnan virkailijoita antamaan heiltä pyydetty tilastot. Lisäksi käännyttiin Ruskon kunnanvaltuuston puoleen, sillä haluttiin tietää olisiko Rusko halukas ottamaan Maariaan jäävän osan osaksi Ruskon kuntaa. Niinpä maanviljelijät O. Setälä, A. Tamminen ja K. Virusmäki velvoitettiin neuvotteluihin Ruskon kunnanvaltuutettujen ja

---

²⁸⁹ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 30.9.1920 1§, MKA Cc4 TKA; Maarian pitäjänkomitean ptk 21.2.1932, 1§, 3§, 4§, 5§, MKA/T Cg1; Maarian pitäjänkomitean vuosikertomus 1932, MKA/T Cg1 TKA.

²⁹⁰ Maanviljelijä Eskolan kotitila Paimalan kylässä. Maanviljelijä Vilhelm Eskola (1869-1940) oli erittäin valveutunut yhteiskunnallisesti ja toimi monissa Maarian kunnan toimissa ja yhdistyksissä. Näistä esim. kunnallislautakunnan esimiehenä ja kunnanvaltuuston jäsenenä vuosina 1902-1921. Hän oli mukana myös seurakunnan toiminnassa vuosina 1906-1921 kirkkoneuvostossa ja vuosina 1919-1921 kirkkovaltuustossa. Lisäksi Eskola toimi monissa yhdistyksissä ja johtokunnissa. M-L Haapa-ahon arkisto.

²⁹¹ Maarian pitäjänkomitean ptk 24.2.1932 2§, 4§, MKA/T Cg4 TKA.

virkamiesten kanssa. Asia ei kuitenkaan edennyt esitetyllä tavalla, eikä neuvotteluja Ruskon kanssa jatkettu.²⁹²

Vielä vuoden lopulla pidettiin kokous. Tällöin valittiin alakomitea tiedustelemaan taas lääninsihteeri Passiselta esikaupunkisuunnitelmasta. Heti seuraavan vuoden alussa pidettiin kokous Paimalan koulussa pitäjänkomitean vuosipäivän johdosta. Kokouksesta ilmoitettiin niin puhelimitse kuin tolppailmoituksilla, ja siihen otti osaa 70-80 maarialaista. Nyt anottiin Maarian kunnanvaltuustoa valitsemaan esikaupunkikomiteaan kolme jäsentä Sydän-Maariasta. Kokouksen jälkeen käytiin vielä valtioneuvostossa vauhdittamassa omaa asiaa.²⁹³

Kun Maarian kunnanvaltuusto kokoontui 18. maaliskuuta 1933, oli yhtenä asiana pitäjänkomitean kirjelmä, jossa esikaupunkikomiteaan pyydettiin ottamaan mukaan kolme lisäjäsentä Sydän-Maariasta.²⁹⁴ Kirjelmän mukaan:

”...Tällöin tulisi komiteassa edustetuksi myös jällelle jäävä osa kuntaa, jolla ei ole ollut tähän asti edustusta sanotussa komiteassa. Tämä olisi tarpeellista erinäisten asioiden käsittelyssä, etenkin juuri talousarviota laadittaessa tulevaa kuntaa varten...”²⁹⁵

Kunnanvaltuusto hylkäsi tämän esityksen äänestyksen jälkeen. Toukokuun kokouksessa pitäjänvaltuusto päätti lähteä jälleen itse vauhdittamaan esikaupunkiliitosta valtioneuvostoon ja esittämään supistetun kunnan toiveita. Myös lääninsihteeri Passisen luo tehtiin vierailu, jonka tarkoituksena oli tiedustella hänen lopullista ehdotustaan. Sama lähetystö sai valtuudet kysyä Kaarinan kunnan liitostoimikunnalta, mitä he olivat saaneet aikaan käydessään sisäministerin luona. Turun ja Porin maaherran luona käytiin marraskuun kokouksen jälkeen. Seuraava lähetystö valittiin vuoden 1934 maaliskuussa, kun lähdettiin sisäasiainministeriöön kiirehtimään liitosasiaa ja tuomaan esille ns. supistetun kunnan asukkaiden toivomukset. Kun komitea seuraavan kerran kokoontui alkuvuodesta 1936, liitoskysymys oli edelleen ratkaisematta. Tälläkin kertaa tehtiin vierailu maaherran ja lääninsihteerin luo. Marraskuuhun mennessä oli selvää, että Kaarinan

---

²⁹² Maarian pitäjänvaltuuston ptk 11.3.1932, 2§, 3§, 4§, 24.7.1932 2§, 3§, MKA/T Cg4 TKA.

²⁹³ Maarian pitäjänvaltuuston ptk 27.12.1932 2§, 5.3.1933, MKA/T Cg4, TKA.

²⁹⁴ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 18.3.1933 4§, MKA/T Cc9 TKA.

²⁹⁵ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 18.3.1933 4 §, MKA/T Cc9, TKA.

esikaupunkialueet tulitisiin liittämään ensin Turkuun ja Maarian alueiden liitos tulisi siirtymään ainakin viidellä vuodella.²⁹⁶

Maarian pitäjänkomitea piti vuosien 1932–1936 aikana yhteensä 9 kokousta ja kävi useissa eri paikoissa kiirehtimässä esikaupunkiliitosasiaa. Vuosikertomusten mukaan Turku koetti viivyttää asiaa alusta lähtien. Komitea kritisoi sitä, että kaupungin taholta oli kiinteistöjen ja laitosten hintaa laskettu ja esimerkkinä Sydän-Maariaan jäävän Paimalan koulun velat oli esitetty todellista suuremmiksi. Pitäjänkomitean vieraillessa valtioneuvostossa vuoden 1934 aikana, kuultiin että esikaupunkiliitosta ei voida ratkaista sen vuoden aikana. Syynä tähän oli esikaupunkialueiden torpanomistajien tonttien lunastuskysymys, jolle haluttiin saada ensin ratkaisu. Näytti siis siltä, että liitosasia venyisi niin pitkälle kuin Turku oli esittänyt, eli vuoden 1937 alkuun.²⁹⁷

Maarian kunnanvaltuustossa oli ollut vahva esikaupunkiedustus jo vuosikausia. Kun kuntaan asetettiin valtion taholta selvitysmies, Sydän-Maarian tilalliset kokoontuivat puolustamaan oikeuksiaan ja valvomaan etujaan. Muodostettu pitäjänkomitea jopa pyysi kunnanvaltuustolta, että he saisivat edustajat kunnan asettamaan esikaupunkitoimikuntaan. Raunistula oli osana kuntaa Sydän-Maariassakin, mutta Paimalan seudun maanviljelijät halusivat tahollaan kiirehtiä liitosprosessin aikaan saamista. Tähän innokkuuteen varmasti vaikutti se, että esikaupunki oli jo vuosia vienyt suuren osan kunnan varoista. Nyt nähtiin parhaana vaihtoehtona niin jäävän kunnan kuin esikaupungin kannalta se, että Raunistulan liitos saataisiin aikaiseksi mahdollisimman nopeasti. Liitoksella haluttiin varmistaa Maarian kunnan ja maanviljelijöiden oman toimeentulon henkiin jääminen. Sydän-Maariassa perustetun pitäjänvaltuuston asiana oli siis Maarian kunnan tulevaisuuden turvaaminen. Samalla komiteassa nähtiin, että esikaupunkiliitoksen kautta myös Raunistula tulisi saamaan parhaimman hyödyn liittymällä Turkuun.

---

²⁹⁶ Maarian kunnanvaltuuston kokousptk 18.3.1933 4 §, MKA Cc9; Maarian pitäjänkomitean ptk 5.3.1933 4§, 5§, 23.11.1933 2§, 3§, 5.3.1934 2§, 3§, 2.2.1936 1§, MKA/T Cg1 TKA.

²⁹⁷ Maarian pitäjänkomitean toimintakertomus ajalta 21.2.1932-12.2.1933, 12.2.1933-6.12.1936, Maarian pitäjänkomitean ptk 21.5.1933 3§, MKA/T Cg1 TKA.

5. Raunistulasta yhdyskunta emäpitäjänsä helmaan

5.1 Maarian seurakunnasta ja kunnan muodostuksesta taajaväkiseen yhdyskuntaan

Maarialaisten suhtautuminen Raunistulaan ja sen asukkaihin eri aikakausina on ollut monitasoinen prosessi ja siihen ovat vaikuttaneet useat eri syyt. Mikrohistoriallisesti katsottuna Maarian kunnan kehitys ja kunnan asioita hoitaneet henkilöt sekä heidän taustansa ovat osa tätä vyyhtiä. Osa syistä taas painottuu seurakunnan eriytymiseen ja osa mukana tulleeseen lainsäädäntöön. Makrohistoriallisesti tarkasteltuna valveutuneen ja vapaamman yhteiskunnan synty ei suinkaan tapahtunut hetkessä, vaan kehittyvänä prosessina muuttuen aikakauden olosuhteiden ja säädettävien lakien mukaan. Tällä kaikella on ollut vaikutusta niin kunta-asioita hoitaviin kuin seurakunnassa toimiviin henkilöihin. Aineistosta nousseet teemat muuttuivat selvästi vuosisadan vaihteen jälkeen. Siksi teen yhteenvedon siten, että käsittelen tutkimukseni kahdessa osassa. Aloitan ensin 1800-luvun tapahtumista ja sen jälkeen siirryn 1900-luvulle.

Maarian kunta oli ollut toiminnassa lähes 10 vuotta tutkimuskauden alkaessa. Kaikki kuntakokouksen jäsenet olivat talollisväestöä vuodesta 1878 lähtien. Kansakouluja ei ollut, mutta mummon- ja kiertokoulujen avulla opittiin jonkin verran luku- ja kirjoitustaitoa. Sen sijaan Maarian ensimmäinen kunnallinen kansakoulu perustettiin vuonna 1881 Kärsämäkeen. Talollisten koulusivistys oli aluksi huonompi kuin tahto luotsata kuntaa eteenpäin, samalla irrottautuminen seurakunnasta otti voimille. Jo pelkästään nämä, sekä uudenlainen syntyvä tilanne loivat hämmennystä kunnan asioiden hoitoon. Maariassa jouduttiin tahtomatta esikaupunkikunnan asemaan, kun Raunistula alkoi kasvaa lakien vapauttaessa liikkuvuuden. Oman jännitteensä toi lisäksi se seikka, että osalla talollisista oli mahdollisuus hyötyä syntyneestä tilanteesta. Ne jotka omistivat kallioisia mäkiä – pelloiksi kelpaamattomia maita – kaupungin vierestä, saattoivat vuokrata tonttipalstoja halukkaille uudisasukkaille. Mutta esimerkiksi Halisten tai Paimalan kallioiset maat jäivät vuokraamatta, koska siellä oltiin kauempana kaupungista. Esikaupunkialueet kaikkialla Suomessa kasvoivat, mutta vahvaa valtion otetta alueihin saatiin odottaa pitkälle 1900-luvun puolelle. Raunistulan muodostama välitila kaupungin ja maalaiskunnan välissä ei ollut aluksi helppoa hyväksyä emäkuntana toimineessa Maariassa. Esikaupungin kasvusta oltiin huolissaan, sillä alueen järjestystä ylläpitämään valitut miehet aloittivat toimintansa samana vuonna kuin tehtailija Marjalin aloitti kuntakokouksen esimiehenä, eli vuonna 1878.

Seurakunnallisestikin Raunistulasta alkoi muodostua välitila, jota papiston oli vaikea hoitaa. Paikallisille asukkaille Maarian kirkko oli tuttu paikka. Toisin oli asia muualta maaseudulta muuttaneilla esikaupunkilaisilla, jotka muuton yhteydessä menettivät kosketuksen vanhan kotikuntansa kirkkoon. Olihan kirkko ollut yhteisön keskipiste ja maamerkki, mutta uudelle paikkakunnalle muutettaessa menetettiin tämä yhteys. Kirkonkirjoihin merkitsemisenkään ei enää muuttaessa ollut pakollista, joten yhteys seurakuntaan saattoi jäädä tämänkin takia etäiseksi. Koska luterilaisen kirkon ote seurakuntalaisiin heikkeni sitä mukaa, kun vapaamieliset ajattelutavat saavuttivat ihmisten mielet, seurakunnan keinot yhteisöön vaikuttamiseen ja sen vakauttamiseen olivat vähissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että esikaupunkilaisia ei olisi huomioitu Maariassa. Pyrkimystä Maarian seurakunnan taholta löytyi. Alueen vaikea tilanne tuli esille arvovaltaisella tavalla, kun Turun arkkipiispan sijaisena toiminut silloinen tuomiorovasti Renvall puuttui esikaupungin oloihin jo vuonna 1878 piispantarkastuksen yhteydessä. Auttamishalusta kielii sekin, että Raunistulaan perustettiin kaksi kiertokoulua ennen 1900-lukua ja myöhemmin koulut muutettiin pysyviksi alakouluiksi.

Kun siirrytään pidemmälle 1880-luvulla, talolliset olivat edelleen kunnan johdossa. He pyrkivät jopa lainvastaisin keinoin saamaan Raunistulaan asettuneita pois kunnasta, sillä kunnan asioita hoitaneilla oli pelko köyhäinlaitokulujen kasvusta. Syväälle Maarian maahan juurtuneilla isäntämiehillä oli omasta mielestään oikeus ja velvollisuus ”puhdistaa” kuntaa, eivätkä kaikki raunistulalaisetkaan olisi halunneet asua maalaiskunnassa, vaan Turun puolella. Yhteiskunnassa alkoi kehittyä samaan aikaan yhä suurempaa oppineisuutta ja valveutumista, joka hiljalleen ulottui kaikkien kansankerrosten pariin. Halveksunta juoppoutta vastaan yleistyi, eikä esikaupungin elämää tässä kohdin katsottu hyvällä. Kun sitten kunnan silloisessa keskuksessa, Kärsämäessä, perustettiin Räntämäen raittiusseura vuonna 1886, avautui sen kautta esikaupunkilaisillekin vaikutusmahdollisuus. Muutama vuosi tämän jälkeen perustettiin Maarian VPK, jonka pääpaikaksi tuli Kärsämäen sijaan Raunistula.

Maarian seurakunta sai erittäin pätevän ja viisaan kirkonmiehen vuonna 1887, kun kirkkoherraksi valittiin Ivar Markus Tallgren. Kirkkoherra Tallgren toimi myös uudisasukkaiden puolestapuhujana. Hänen ansiotaan oli se, että Maarian kirkon piirissä Raunistulan asukkaat nähtiin osana rakentuvaan yhteiskuntaan, ja heillä oli paikkansa Maarian seurakunnassa. Toisaalta esikaupungin väestöllä oli oma osuutensa pappispalkkaukseen Maarian seurakunnassa, joten rahan vaikutus ylettyi myös seurakuntaan. Seurakunnan toimintaa esikaupungissa vaikeutti se, että siellä ei ollut

uudelle väestölle omaa kokoontumispaikkaa. Evankelisluterilaisella kirkolla kun ei vielä ollut taitoa ja mahdollisuuksia hoitaa kasvukeskusten asioita, vaikka tahtoa olisi löytynyt paikallisseurakuntien tasolta. Kun Maarian kirkkoneuvosto sitten lähetti Turun tuomiokapituliin kirjelmän suutari Randellin nuhtelemisesta vuonna 1888, pyrittiin tällä saamaan esikaupunkilaisten huomio siveelliseen elämään. Raittiusaate oli voimistumassa ja kirkon taholta asiaan otettiin näin kantaa. Lisää toimintaa Raunistulaan tuli, kun nuorisoseura ehti aloittaa toimintansa hieman ennen työväenyhdistystä. Työväenyhdistys sai liikkeelle lisää väkeä, samalla kun halu muuttaa omia työ- ja asuinoloja oli suuri. Kun varakkaimmat raunistulalaiset käsityöläiset ja torpanomistajat alkoivat käydä Maarian kuntakokouksissa 1890-luvulla, oltiin askeleen lähempänä kansalaisyhteiskunnan syntyä. Sillä jos aiemmin raunistulalaisia oli väheksytty ja yritetty pois kunnasta, oltiin nyt tilanteessa, jossa esikaupungin väestö oli hyväksyttävä kunnan asukkaiksi. Esikaupunkiasian esille ottanut Maarian kirkkoherra tiesi hyvin mistä puhui senaatissa vuonna 1894. Hänen tarkoituksensa oli havahduttaa senaatin jäsenet esikaupunkikuntien tilanteeseen, sekä saada niiden sääntelemättömyys valtion hallintaan. Valitettavasti asiaa valmistelemaan valitussa komiteassa rovestin huolta ei huomioitu oikein, koska laista ei tehty tarpeeksi vahvaa. Esikaupunkien asemaan oli kuitenkin nyt puututtu senaatissa, ja laki taajaväkisistä yhdyskunnista tuli voimaan vuonna 1898. Enää ei voitu sivuuttaa sitä seikkaa, että esikaupungit olivat tulleet jäädäkseen.

Kun Raunistulaan saatiin rakennettua oma koulu, olivat kunnan asioita hoitaneet myöntyneet jo pitkälle. Seuraavalla esikaupunkisukupolvella oli jo helpompi aloittaa elämänsä, kun pitkien koulumatkojen takia ei tarvinnut jäädä pois opetuksesta. Itse asiassa esikaupungin lapsilla asiat olivat paljon paremmin uuden vuosisadan kynnyksellä, kuin haja-asutusalueilla. Tästä voidaan päätellä se, että esikaupungin asukkaat todella olivat valveutuneita, edistyivät asioissaan ja saamassa perimarialaisten hyväksynnän puolelleen. Taajaväkisiä toimi monissa ammateissa, ja mitä pidemmälle ajassa mennään, sitä selvemmin elintaso nousi esikaupungissakin. Väestön sisällä syntyi myös ristiriitaa. Heikoimmin toimeentulevat saattoivat jättää maksamatta veronsa, joten he tahrasivat koko yhteisön mainetta. Tätä käytöstä kunnan asioita hoitaneet katsoivat syystäkin karsaasti, mutta siitä eivät olleet myöskään hyvillään ne esikaupungin asukkaat, jotka olivat kiinnittyneet yhteisöön ja halusivat elää ja asua rauhassa.

Esikaupunkialueesta kasvoi vuosien kuluessa yhä tärkeämpi osa Maarian kuntaa. Eikä vähiten siksi, että alueelle muodostui kunnan verotuksen kannalta tärkeitä

tuotantolaitoksia. Kunnan asioita hoitaneelle talonpoikaisväestölle työväestön muutto alueelle oli ollut aluksi vaikea hyväksyä juuri siitä syystä, että esikaupunkia ja sen asukkaita pelättiin ”rahareikänä”. Tätä ei helpottanut sekään, että Turun kaupunki osoitti välinpitämättömyytensä hoitaa asioita yhteistyössä. Maarian seurakunnalle esikaupungin synty ei myöskään ollut itsestäänselvyys, mutta toisesta syystä. Seurakunnan sisällä ei ole havaittavissa samanlaista vieroksuntaa Raunistulaa kohtaan kuin kunnan toimissa. Mutta resurssit sielunhoitoon olivat rajalliset, joten esikaupungin asioita ei voitu hoitaa sillä intensiteetillä kuin olisi haluttu. Rovasti Tallgrenista Maarian esikaupunkikunta sai parhaan puolestapuhujan ja Tallgrenin kautta tieto alueen tilanteesta kulki sekä tuomiokapituliin että senaattiin. Raunistulan valveutuneiden asukkaiden tarkoitus oli kehittää yhteisiä asioita, eikä vain asua kunnan alueella. Tähän heille avautuikin uusi mahdollisuus, kun uudistettu kunnallislaki astui voimaan 1898.

5.2 Valtuustoaikaan uudelle vuosisadalle

Kun siirrytään tutkimusajanjaksossa eteenpäin, Suomessa koettiin routavuodet 1900-luvun alussa. Yhdistystoiminta vilkastui esikaupungissa kaikesta huolimatta, ja kokoontumispaikkoja rakennettiin. Näistä ensimmäisenä ehtivät palokuntalaiset, sillä VPK:n talo saatiin valmiiksi vuonna 1900. Tämä palokunnantalon paikan valinta kertoo siitä, että Raunistula oli muuttumassa kunnan keskuksesi. Samalla esikaupungin asukkaat toimillaan hyväksyttiin osaksi kunnan asukkaita. Seuraavana vuonna valpastuttiin osuustoiminnasta heti osuustoimintalain tultua voimaan. Vähäväkisten kauppa oli vahva ja nopea näyttö esikaupungin väen ja perimaarialaisten yhteistoiminnasta. Saman vuoden aikana Maarian kuntakokouksessa päätettiin perustaa kunnanvaltuusto ja se aloitti toimintansa vuoden 1902 alusta. Nyt esikaupunkilaiset pääsivät mukaan yhteisten asioiden hoitoon toden teolla. Tämä oli merkinä koko kunnan asukkaille siitä, että esikaupunkilaisista löytyi varteenotettavia päättäjiä vastuullisiin asioihin. Toisaalta perimaarialaiset myös tarvitsivat raunistulalaisten asiantuntemusta mukaan päätöksentekoon. Vielä samana vuonna Raunistulan mäkitupalaiset perustivat Suomen ensimmäisen torpanomistajien yhdistyksen. Seuraavana vuonna saatiin talkootyönä rakennettua työväenyhdistys Tarmolle oma talo.

Samoihin aikoihin evankelisluterilaisen kirkon sisällä otettiin esikaupunkien asioihin kantaa varsin voimakkaalla tavalla, kun Heikki Renvall teki aloitteen

esikaupunkipapeista vuoden 1903 kirkolliskokouksessa. Renvallin esitys hyväksyttiin ja se lähetettiin senaattiin. Mutta Maarian seurakunnassakin tapahtui. Ensin perustettiin diakonaattiyhdistys vuonna 1904 ja samana vuonna aloitti Raunistulan Kristillissiveellinen yhdistys, jonka nimi myöhemmin muutettiin Raunistulan rukoushuoneyhdistykseksi. Tarvetta avustustyöhön oli, sillä kyseisenä vuonna esikaupungin työttömät marssivat ensimmäisen kerran Maarian valtuustoon pyytämään hätäaputoita. Työttömyyslakia ei ollut olemassa, joten käytäntö maassamme oli vielä jäsentymätön. Kun suuri osa työttömiksi jääneistä oli käynyt työssä Turun puolella, ei varatöitä haluttu järjestää.

Tekemisen tarve oli nuorisollakin, jota esikaupungin alueella asui paljon. Vapaa-aajan viettoon saatiin tarpeellinen ja toivottu muutos vuonna 1906, kun työväenyhdistys Tarmon talossa perustettiin urheiluseura Maarian Pyrkivä. Järjestäytynyt urheilutoiminta vakautti yhteisöä edelleen, samalla kun nuoret saivat hyväksynnän urheilun ja kulttuurin kautta. Senaatin käsittelyssä ollut esikaupunkipappien palkkaaminen eteni ja tuloksena olivat esikaupunkipapit niin Viipuriin, Tampereelle kuin Turkuun. Kun Turun seurakunnan palkkaama esikaupunkipappi aloitti Raunistulassa vuonna 1908, oli herätysliikkeiden voittokulku tavoittanut sen asukkaat. Hannula-herätyksen vaikutus tuntui Raunistulassa vahvana, kuten monessa muussakin Lounais-Suomen kunnassa. Rukoushuoneen valmistuttua vuonna 1909 alkoi vilkas yhdistystoiminta. Mukana kristillisyydestä puhumassa olivat myös Maarian papit. Seurakunnan siveellistämisen tarve tuli kirkonkokouksen edustajille vuonna 1912. Mukana tässä ekumenioinnissa olivat seurakunnan lisäksi kunnan poliisit, ja yritettiinpä kuntaan saada omat järjestyksenvalvontapiirit. Nämä tosin eivät toimineet.

Seuraavan kerran työllisyysasioihin otettiin kantaa ensimmäisen maailmansodan syttymisen jälkeen syksyllä 1914. Samana vuonna Raunistulaan oli vihdoinkin saatu perustettua taajaväkinen yhdistys. Raunistulalaisilla oli ollut edustus kunnanvaltuustossa jo yli kymmenen vuotta, joten esikaupungin asioita oli jo totuttu hoitamaan yhdessä muiden kunnan edustajien kanssa. Ei siis ihme, että yhdistyksen toiminta jäi torsoksi. Kaikesta tästä 1900-luvun alussa syntyneestä toiminnasta voidaan huomata, että esikaupunkilaiset olivat innokkaita järjestämään ja osallistumaan erilaisiin toimintoihin niin keskenään kuin yhdessä kunnan muiden asukkaiden kanssa.

Vuonna 1917 selkeytettiin kunnan käytäntöä siitä, kenelle hätäaputoita jatkossa annettiin. Samaa oli tehty jo aiemmin verojen suhteen. Ennen kansalaissotaa alkanut esikaupungin työttömyys sai maarialaiset ottamaan yksityiseltä pankkilaitokselta velkaa vuoden 1918 alussa. Lainan turvin teetettiin sillä kertaa hätäaputoita. Tällä

lainalla oli kauaskantoiset seuraukset. Velkataakka kasvoi entisestään takaisin maksun vaikeutessa, sillä tulevina vuosina vastassa olivat vielä suuremmat esikaupungin työttömyysluvut. Uudet kunnallislait astuivat Suomessa voimaan vuoden 1919 alusta, jolloin Maariaan, kuten muihin Suomen kuntiin, oli vastedes valittava yleisillä vaaleilla kunnanvaltuusto. Vaaleilla valittujen valtuustojen asettaminen muutti Suomen kansanvaltaiseksi, joten viimeistään nyt valta kuntien hallinnossa siirtyi pois maanviljelijäväestöltä.

Maariasta anottiin valtiolta esikaupunkiliitosta vuonna 1920, mutta liitos ei vielä silloin toteutunut. Perimaarialaisten suhtautuminen taajaväkisiin oli kuitenkin alkanut muuttua vuosisadan vaihteen vilkkaista yhdistystoimintavuosista. Työttömyydestä alkoi nousta rasite, joten halu päästä eroon esikaupungista voimistui. Työttömyys lisääntyi Maariassa vuosina 1921-1922, mutta kunnalla ei ollut mahdollista sillä kertaa teettää hätäaputoita. Yhteistyötä tehtiin kunnan sosialidemokraattisen järjestön kanssa, ja Raunistulan työttömien yhdistyksen ääntä kuunneltiin. Valta olikin kunnanvaltuustossa siirtynyt selvästi sosialisteille 1920-luvulla. Muutaman helpomman vuoden jälkeen siirryttiin vaikeisiin työttömyysvuosiin. Uskonnonvapauslaki tuli maassa voimaan vuoden 1923 alusta, mutta erotulvaa evankelisluterilaisesta kirkosta ei syntynyt. Sen sijaan esikaupungin väestön joukosta oli kasvanut ahkerimmat kirkossakävijät, kun taas tilallisväestö oli lakannut lähes kokonaan käymästä kotikirkossaan.

Valtio asetti Maariaan selvitysmiehen vuonna 1929, jotta esikaupunkiliitos voitiin toteuttaa. Saman aikaan kunnassa elettiin lähes yhtämittäisessä työttömyydessä vuosien 1925-1935 välisenä aikana. Apua pyydettiin valtiovallaltakin useaan otteeseen. Mutta koko Suomessa oli jouduttu 1920-luvun lopulla lamakauteen, joten avustettavia kuntia oli yli tarpeen. Useista yrityksistä huolimatta Maaria ei saanut montaakaan avustusta. Kunnassa taisteltiin lisääntyvien köyhäinhoito- ja työttömyysmenojen kanssa vuoteen 1935. Esikaupungista johtuvat suuret menot muuttivat nyt perimaarialaisten suhtautumista taajaväkisiin. Mantereen puolen maanviljelysalueilla havahduttiin siihen, että kunnan toiminta oli vuosien varrella siirtynyt esikaupunkilaisten haltuun. Vuonna 1932 perustettiin pitäjänkomitea turvaamaan ja kehittämään jäljelle jäävää kunnanosaa, sekä samalla vauhdittamaan tekeillä olevaa esikaupunkiliitosta. Huoli kunnasta ei ollut turha, sillä valtion taholta Maaria asetettiin vielä tarkkailuunkin vuonna 1934. Väliaikaisen lain turvin Suomessa joutui lähes 110 kuntaa valtion valvontaan. Maarian osalta tarkkailu päättyi vuoden 1936 alusta, esikaupunkiliitoksen ollessa edelleen toteutumatta. Saman vuoden alussa Maarian pitkäaikainen kirkkoherra rovasti Tallgren

kuoli 86-vuotiaana. Tämä tiesi muutoksia Maarian seurakunnan toimiin. Nyt toteutuivat jo aiemmin tehdyt päätökset niin Paattisten kuin Hirvensalon erkanemisesta Maarian seurakunnasta. Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen kasvun ja kukoistuksen vuodet oli koettu ennen lamaa ja yhdistyksen toimitilat ostettiin vuonna 1938 Maarian seurakunnalle.

Vuosien saatossa esikaupunkilaisista oli tullut täysivaltaisia Maarian kunnan jäseniä. Uusien esikaupunkisukupolvien oli helpompi toimia edellisten tasoittaessa tietä. Näin muukalaisista oli kasvanut koko yhteisön jäseniä. Perimaarialaisten suhtautuminen hedelmällisesti alkaneessa yhteistyössä koki selvän muutoksen sen jälkeen, kun kunta oli ottanut lainaa työttömyysmenojen kattamiseksi vuonna 1918. Tulossa kun oli monia epävarmoja vuosia ja lisääntyviä kuluja esikaupungin alueesta. Apua ei tuntunut löytyvän valtion tai Turun kaupunginkaan taholta. Niinpä ihmiset, joissa ajan kuluessa oli kasvanut kunnalle mahdollisuus, muuttuivat uudelleen uhaksi. Esikaupungista ja sen asukkaista haluttiin päästä eroon, jotta Maaria olisi saanut uuden elinmahdollisuuden.

5.3 Taajaväkiset Maariassa Ginzburgin teorian valossa

Lähtökohta tälle tutkimukselle oli se, että maalais- ja kaupunkiyhteisön väliin syntyi jotain uutta ja ennen kokematon. Tätä syntynyttä välitilaa aloin käydä läpi valitsemani aineiston avulla, Ginzburgin johtolankametodi mielessäni. Sen avulla minulle on selkiytynyt moni tämän tutkimuksen kokonaiskuvan kannalta tärkeä asia. Näistä ensimmäisenä asiana on esikaupungin yhdistysten kautta syntynyt oivallus siitä, miten valveutuneita ihmisiä Raunistulassa asui. Yhdistysten kautta olen saanut syvempää tietoa siitä, että Raunistulan väki halusi toimia yhteisönsä parhaaksi. Samalla perimaarialaiset oppivat tuntemaan näitä aktiiveja, joten tätä kautta heitä siirtyi kunnan päätöksentekijöiksi. Osaltaan tämä yhdistysaktiivisuus on saattanut vaikuttaa myös siihen, että Maariassa perustettiin niin varhain kunnanvaltuusto. Tällä tavalla perimaarialaiset ja taajaväkiset pyrkivät hoitamaan kunnan asioita, huolimatta toistensa taustoista.

Seurakunnan aineiston perusajatukseksi tuli se, että Maariassa haluttiin ottaa taajaväkiset seurakunnan jäseniksi heti alusta alkaen, eikä suhtautumiseen tullut muutosta vuosikymmenten aikana. Päinvastoin, Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen kautta suhtautuminen vahvistui ja voimistui. Näin seurakunnan vahvistuva side taajaväkisiin nosti myös seurakunnan omaa asemaa.

Tähän suhtautumiseen antoi uutta tietoa osaltaan aineistosta noussut pappispalkkaus. Ilman rahakysymystä seurakunnan suhtautuminen esikaupunkiin olisi näyttäytynyt pelkästään positiivisena asiana. Papiston palkkauksen kautta esille tuli nyt se, että syvemmällä tässä suhtautumisessa on ollut kyse myös rahasta. Maarian osalta asiaan tosin vaikutti se, että rovasti Tallgrenin pitkän toimikautensa aikana palkkauksiin ei puututtu. Yhteiskunnallisesti asia on joka tapauksessa mielenkiintoinen.

Kunnan asiakirjoista mukaan nousi työttömyyden hoito. Se, että taajaväkisiä pääsi mukaan Maarian kunnan toimintaan, oli suuri edistysaskel esikaupungin asukkaille. Tämä edistysaskel koki kovan kolauksen työttömyyden lisääntyessä esikaupungin alueella 1910-luvulta lähtien. Ginzburgin metodin kautta työttömyys nousi tärkeäksi johtolangaksi perimaarialaisten suhtautumisessa esikaupunkiin. Samalla kun suhtautuminen taajaväkisiin alkoi murentua, nousi aineistosta ymmärrys siihen, miksi Sydän-Maarian asukkaat ryhtyivät osaltaan vauhdittamaan liitosasiaa. Se kuilu, joka perimaarialaisten ja taajaväkisten väliltä oli 1800-luvun lopulla ja seuraavan vuosisadan alussa kuroutunut kiinni, oli revennyt uudelleen auki kasvavien työttömyys- ja köyhäinhoitomenojen vuoksi.

Esikaupungin valaistusasian kautta metodi taas toi esille selkeästi ne yhteiskunnan rakenteet, joiden varassa näissä yhteisöissä oltiin. Kyse oli Turun kaupungin halusta velvoittaa Maariaa hoitamaan esikaupungin kustannuksia yksin. Samalla siinä näkyy kaupungin virkamiesten yhteistyöhaluttomuus hoitaa esikaupunkia yhdessä Maarian kanssa. Yhteiskunnallisesti Maaria ja Raunistula taas kilvoittelivat niiden lakien ja velvoitteiden kanssa, joita maassa kulloinkin oli voimassa.

Kyseessä on kuitenkin teoria, jonka avulla löytyy paljon uutta ja tähän työhön käyttämätöntä materiaalia. Lisäkysymyksiä on jäänytkin monta omaan pohdintaan. Näistä esimerkiksi henkilökysymykset olisivat hyvin mielenkiintoisia tutkimuskohteita. Maarian kirkkoherra Tallgrenin persoona on erityisesti noussut esille aineistosta, sillä hänen kykynsä suhtautua esikaupunkilaisiin täysivaltaisina seurakunnan jäseninä huokuu asiakirjoista. Toinen merkittävä henkilö esikaupungin kannalta taas olisi yhteiskunnallisesti valveutunut Kärämäen koulun opettaja Vuori. Toisaalta jatkotutkimusta voisi ajatella muiden esikaupunkien yhdistysten ja toimintojen vertailulla, sillä tämän aineiston valossa Raunistula näyttää erittäin monipuolisena esikaupunkialueena. Miten eri kulttuurien sekoittuminen onkaan vaikuttanut tähän monipuolisuuteen? Vai oliko kaikki vain sattumien summa, jossa Raunistulaan muodostui valveutuneiden asukkaiden yhteisö? Kiehtovimmaksi kysymykseksi itselleni on noussut Hannula-herätys Raunistulassa. Sen kasvu ja

vaikutus taajaväkisiin ja yhteisöön ei ole ollut yhdentekevä, joten tämän tutkiminen olisi hedelmällistä ja raottaisi esikaupungin elämää toisenlaisesta suunnasta.

Tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ole ollut antaa vastauksia nousseisiin kysymyksiin. Tarkoitus on ollut nostaa näkökulmia esiin, sekä samalla herättää kiinnostus uusille tutkielmille.

Minulle Raunistula on avautunut erilaisten ihmisten muodostamana yhteisönä, johon ovat muuttaneet tuhannet ihmiset juurtuakseen uuteen asuinseutuun, ja saadakseen mahdollisesti paremman elämän. Vähä vähältä nämä sinnikkäät esikaupunkilaiset loivat yhteisön, jossa voitiin toimia yhteisten asioiden ja paremman yhteiskunnan puolesta. Aluksi perimaarialaiset kummeksuivat näitä uudisasukkaita ja maaltamuuttajia. Maalaispitäjässä oli ollut oma rauha ja vuodenkierto, johon tehtaiden pillit ja junien aika-taulut eivät olleet kuuluneet. Ajan kuluessa ja lainsäädäntöjen lisääntyessä esikaupungit hyväksyttiin osaksi yhteiskuntaa. Tutkielmani loppuun sopii hyvin Kärämäen kansakoulun opettajan, Röntämäen raittiusseuran perustajan ja kiihkeän raittiusaatteen puolestapuhujan, sekä monessa muussa Maarian toiminnassa mukana olleen Juho Vuoren kannanotto esikaupungin asukkaiden puolesta sanomalehti Uudessa Aurassa joulun alla 1912:

”...Totuuden nimissä ja ihmisten rauhoittamiseksi täytyy kuitenkin allekirjoittaneen yli kymmenvuotisen kokemuksen perusteella tunnustaa, ettei tila yleensä ole läheskään sellainen, miksi sen voisi saavutetun maineen ja sanomalehtikuvausten perusteella kuvitella, vaan ylimalkaan kunnolliset siivolla kulkevat ihmiset, tiellä vallitsevasta pimeydestäkin huolimatta, saavat vapaasti ja rauhassa liikkua. Suurimmalta osalta asukkaat ovat kunnan ihmisiä, jotka pyrkivät täyttämään kutsumuksensa ja kehittymään aineellisessa ja henkisessä suhteessa. Onpa huomattava harrastus ja osanotto hengellisiin pyrintöihin ja rakkauden palveluksiin, esim. diakonia- ja pyhäkoulutoimissa.”²⁹⁸

---

²⁹⁸ UA 22.12.1912

LÄHTEET:

Arkistolähteet

Turun maakunta-arkisto (TMA)

Turun tuomiokapitulin arkisto (Tta)

Piispantarkastus pöytäkirjat E4	1878-1892
Kertomukset seurakunnan tilasta E4	1878
Diakonaattiyhdistyksen vuosikertomukset E4	1907-1909
Raunistulan Kristillis-Siveellisen seuran vuosikertomus E4	1908
Raunistulan rukoushuoneyhdistyksen toimintakertomukset E4	1909-1937

Varsinais-Suomen Raittiuspiiritoimikunta

Räntämäen raittiusseuran pöytäkirjat Eab2	1905-1915
---	-----------

Turun kaupungin tietopalveluosasto (TKA)

Maarian kunnan arkisto (MKA)

Kuntakokousten pöytäkirjat Ca1-Ca7	1881-1918
Keskusvaalilautakunnan pöytäkirjat Ca1	1918
Kunnanvaltuuston pöytäkirjat Cc1-Cc15	1902-1939
Kunnalliskokousten protokollakirja Ea1	1868-1880

Toimikuntien asiakirjat (MKA/T)

Hätäaputoimikunta Ca1/Ba1	1914, 1921-1922
Pitäjänkomitean toimintakertomukset ja pöytäkirjat Cg1	1932-1936
Esikaupunkikomitea H1	1912-1915
Taajaväkisen yhdyskunnan pöytäkirjat ja pöytäkirjat H1	1914

Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto, arkisto

Karta öfver Åbo stad 1884, Turun kivipaino osakeyhtiö.

Kartta Raison, Maarian ja Kaarinan pitäjistä ynnä Turun kaupungista. Suunniteltuine laajennuksineen laadittu Turun Transito-Satama Oyn konttorissa vuosina 1921-1922. Turun kirjapaino ja sanomalehti osakeyhtiö Helsingfors 1922.

Jung, Bertel; Turun kaupungin asemakartta 1922. Turun kirjapaino ja sanomalehti Osakeyhtiö Helsingfors 1922.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän arkisto (TKSA)
Maarian seurakunta (Ms)

Kirkonkokousten pöytäkirjat Ca2-Ca5 1878-1944

Kirkkovaltuuston pöytäkirjat Ca4 - Ca5 1915-1944

Kirkkoneuvoston pöytäkirjat Cb1-Cb3 1873-1944

Kertomukset seurakunnan tilasta Dd1 1892, 1922-1951

Marja-Liisa Haapa-ahon arkisto, Turku

Sanoma- ja aikakauslehdet

Suomen Turku (ST) 2/1961, 5/1969, 1/1971

Uusi Aura (UA) 22.12.1912, 2.3.1917

Sähköinen aineisto

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Turun seurakuntien väkimäärät, www.turunrk.fi 5.4.2006.

Turun yliopisto, Suomen historia & poliittinen historia; Raunistulan sähköistäminen www.hum.utu.fi/historia/raunistula/yhteiskunta/toiseus

Teräs, Kari; Raunistula – toiseutta kaupungin laidalla 5.4.2006

Painetut alkuperäislähteet

Suomen Virallinen Tilasto (SVT)

Köyhäinhoito XXI A 1-7 1881-99, 8-13 1900-05, 14-19 1906-16

Vaalitilasto 8-14, 1917-1929

Väestötilasto VI 34-36, 1900-02

Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1901, 1911, 1921, 1931, 1941

Tutkimuskirjallisuus

Aaltonen, Aleksi & Fr.E.Sinisalo; *Turun työväenyhdistys 1887-1937*. Turku 1937.

Elomaa, Hanna; *Mikrohistoria johtolankojen jäljillä*. Teoksessa *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. Sivut 59-74. Toim. Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit. Hämeenlinna 2001.

Eskelinen, Heikki S; *Ihmisläheistä ja rakentavaa yhteistoimintaa 50 vuotta. Turun Seudun Osuuskassa, Turun Seudun Osuuspankki 1922-1972*. Turku 1972.

Grönros, Jarmo; *Vähä-Heikkilän Mäkitupalaisyhdistys ry. 85 vuotta edunvalvontatyötä Turun kaupungin esikaupunkialueella*. Turun maakuntamuseo. Turku 1994.

Haavio, Jaakko; *Vierähtävät vuodet I*. Kirjapaja Helsinki 1978.

Hakala, Anu; *Housukaartilaiset eivät tyytyneet: Maarian punakaartin naiskomppania Suomen sisällissodassa*. Suomen historian julkaisematon pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto 2004.

Heikkilä, Markku; *Yhdistysten järjestäytyminen kirkolliseen toimintaan*. Teoksessa *Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla*. Sivut 150-168. Toim. Heikkilä, Markku & Murtorinne, Eino. Kirjapaja Hämeenlinna 1977.

Heikkilä, Markku; *Linnan pastoraatista kaupunkiseurakunnaksi. Hämeenlinnan seurakunnan historia 1636-1989*. Hämeenlinnan seurakunta Hämeenlinna 1989.

Helanko, Rafael; *Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9-16-vuotiaiden poikien spontaanisista ryhmistä vuosina 1944-51*. Turun yliopisto 1953.

Honkasalo, Pentti & Laaksonen, Esko; *Urheileva nuoriso. Turun Pyrkivä 1906-1956*. Turun Pyrkivä ry Turku 1956.

Huovinen, Lauri; *Varsinais-Suomen seurakuntaelämä autonomian ajalla 1809-1917*. Varsinais-Suomen maakuntaliitto Laitila 1987.

Höyssä, Ari; *Turvallisuutta ja valvontaa Raunistulaan: järjestyksenpidon tavoitteet ja kehittäminen esikaupungissa vv. 1905-1918*. Suomen historian julkaisematon pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto 2001.

Innamaa, Kerttu; *Kaarinan pitäjän historia III osa. Aikakausi 1870-1939. Yhteiskunta- ja elinkeinoelämä seurakunta ja kirkko kunnalliselämä.* Kaarinan historiatoimikunta Turku 1957.

Junkkaala, Timo; *Hannulan herätys. Tutkimus Lounais-Suomen lähetysherätyksestä 1894-1914.* Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 136. Helsinki 1986.

Jutikkala, Eino; *Turun kaupungin historia 1856-1917.* Ensimmäinen nide. Turku 1957.

Juva, Mikko; *Kirkon parlamentti. Suomen kirkolliskokousten historia 1876-1976.* Kustannusosakeyhtiö Otava Helsinki 1976.

Kalela, Jorma; *Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa.* Helsinki 1989.

Kaukovalta, K.V; *Suomen maalaiskuntien kunnallisen itsehallinnon historia.* Maalaiskuntien liitto Helsinki 1940.

Kaukovalta, K.V. & Kaukovalta-Kaila, Eila; *Maarian pitäjän historia, 3. osa.* Maarian seurakunta ja kunta Turku 1950.

Kivistö, Markus; *Liikemies ja lahjoittaja. Hjalmar Karlström ja hänen säätiönsä.* Hjalmar Karlström säätiö Turku 2002.

Knuuttila, Seppo; *Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan.* SKS Helsinki 1994.

Koivuniemi, Jussi; *Elinkeinoelämän murros. 1. Teollisuus suunnannäyttäjäksi.* Teoksessa *Nokian ja Pirkkalan historia 1865-1993. Yhteinen Pirkkalan pitäjä 1865-1921 ja kuntien erilliset vaiheet 1990-luvulle.* Sivut 23-49. Toim. Kaarninen, Mervi & Kaarninen, Pekka & Koivuniemi, Jussi. Nokian kaupunki ja Pirkkalan kunta Nokia 1994.

Koivuniemi, Jussi; *Tehtaan pillin tahdissa. Nokian tehdasyhdyskunnan sosiaalinen järjestys 1870-1939.* Bibliotheca historica 64, SKS Helsinki 2000.

Kortekangas, Paavo; *Kirkko ja uskonnollinen elämä teollistuvassa yhteiskunnassa.* *Tutkimus Tampereesta 1855-1905.* WSOY Porvoo 1965.

Kortekangas, Paavo; *Kirkko murroksen vuosina 1899-1917. Tutkimus Hämeen maaseudusta 1899-1917.* WSOY Porvoo 1967.

Koskiaho, Briitta; *Elämänmuoto ja perusparantaminen. Esimerkki asumisesta vanhoilla asuinalueilla entisinä aikoina ja nyt.* Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia 78, Tampere 1986.

Kotimaisen teollisuuden albumi. Album öfrer den inhemska industrin. Helsingin kustannusosakeyhtiö Helsinki 1913.

Laakso, Veikko; *Turun kaupungin historia 1918-1970, 1. nide.* Turku 1980.

Leinonen, Kaarina & Talanterä, Esko toim; *Wechteristä Valvillan. Suomen tekstiiliteollisuus 250 vuotta*. Valvilla Turku 1987.

Lento, Reino; *Sellaista oli elämä vuosisadan vaihteen Turussa*. WSOY Porvoo Helsinki Juva 1979.

Malkavaara, Erkki; *Pispalan pyhäkkö. Pispalan Rukoushuoneyhdistyksen sata vuotta*. Tampereen Harjun seurakunta Tampere 1997.

Markkola, Pirjo; *Marginaali historian keskipisteessä*. Teoksessa *Kuokkavieraiden pidot*. Sivut 7-19. Toim. Markkola, Pirjo & Peltola, Jarmo. Tampere 1996.

Matinolli, Eero; *Turun tuomiokapitulin matrikkeli*. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli Turku 1976.

Mäkelä, Jaakko; *Tarmola. Turun Työväen Osuuskauppa 1902-1982*. Pori 1982.

Mäkelä, Pentti; *Kaarinan historia*. Kaarinan kaupunki Kaarina 1997.

Nikula, Oscar; *Turun verkatehdas 1874-1949*. Helsinki 1950.

Nyström, Per; *Paraisten kalkkivuori osakeyhtiö 1898-1948. Talonpoikaiskotiteollisuuden kehitys suurtuotannoksi*. Paraisten kalkkivuori Parainen 1951.

Oja, aulis & Tallgren, A. M; *Maarian pitäjän historia I*. Maarian seurakunta ja kunta Turku 1944.

Ollila, Anne; *Mitä mikrohistoria on ?* Teoksessa *Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan*. Sivut 7-14. Toim. Mäkinen, Katriina & Rossi, Leena. 2. uudistettu painos. Sivut 7-14. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:42 1995.

Paavola, Rauni; *Apukassoista miljardikerhoon. Turun Työväen Säästöpankki 1914-1989*. Turun Työväen Säästöpankki Turku 1990.

Peltonen, Matti; *Viinapästä kolerakauhuun, Kirjoituksia sosiaalhistoriasta*. Helsinki 1988.

Peltonen, Matti; *Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus*. Teoksessa Ginzburg, Carlo; *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Sivut 7-34. suom. Vuola, Annikki. Gaudeamus Helsinki 1996.

Peltonen, Matti; *Mikrohistoriasta*. Gaudeamus/Hanki ja jää Helsinki 1999.

Perälä, Tauno; *Helsingin maalaiskunnan historia 1865-1945*. Helsinki 1965.

Perälä, Tauno; *Turun esikaupungit ja niiden aiheuttamat probleemmat ensimmäiseen maailmansotaan mennessä*. Turun yliopisto 1951.

Perälä, Tauno; *Kaupunkien aluepolitiikka ja esikaupunkiliitokset 1875-1918*. Teoksessa *Suomen kaupunkilaitoksen historia 2. 1870-luvulta autonomian ajan loppuun*. Sivut 29-48. Tommila, Päiviö toim. Suomen kaupunkiliitto Helsinki 1983.

Perälä, Väinö; *Maarian pitäjän historia 2*. Maarian seurakunta ja kunta Turku 1967.

Pirinen, Kauko; *Turun tuomiokapituli 1276-1976*. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli Turku 1976.

Rahikainen, Marjatta; *N.R. af Ursin aatelismies Suomen työväenliikkeessä*. Historiallisia tutkimuksia 135. SHS Helsinki 1983.

Raittila, Anna-Maija; *Suomen kirkkohistoria*. 9. painos, Kirjayhtymä Helsinki 1972.

Rasila, Viljo; *Liberalismin aika*. Teoksessa *Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi*. Sivut 13-26. Toim. Ahvenainen, Jorma & Pihkala, Erkki & Rasila, Viljo. Tammi Helsinki 1982.

Rasila, Viljo; *Väestönkehitys ja sosiaaliset ongelmat*. Teoksessa *Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi*. Sivut 132-153. Toim. Ahvenainen, Jorma & Pihkala, Erkki & Rasila, Viljo. Tammi Helsinki 1982.

Rossi, Leena; *Vähäväkisten oma kauppa*. Teoksessa *Sata vuotta yhteistä matkaa 1901-2001. Vähäväkisten Osuusliike Turun Osuuskauppa TOK-yhtymä*. Sivut 11-63. Toim. Ahti, Tomi & Oinonen, Paavo & Rossi, Leena & Terho, Henri. TOK-yhtymä Turku 2001.

Santonen, Pirjo; *Kansallinen vuosisata. Kansallinen kirjakauppa 1899-1999*. Turun kansallinen kirjakauppa Oy Turku 1999.

Saarento, Heikki Ilmari; *Rinkelplummi Raunistulast. Turunmurteisia muistikuvia vuosisadan alun Turusta ja Maarian Raunistulasta ja vähän muualtakin ja muustakin*. Vammala 2000.

Saarto, Vesa; *Huhtamäki-Yhtymän historia*. Huhtamäki Helsinki 1980.

Siivonen, Kristiina toim; *Kukonmäeltä kolmen kartanon syliin. Paimalan koulun 100-vuotinen taival*. Paimalan koulu, Kaarina 2004

Soikkanen, Hannu; *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia*. Maalaiskuntien liitto Helsinki 1966.

Suomen teollisuus ja kauppa toinen osa. Finsk industri och handel andra delen. Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainon Oy Helsinki 1924.

Sulkunen, Irma; *Raittius kansalaisuskontona, Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Historiallisia tutkimuksia 134. SHS Helsinki 1986.

Suomen teollisuus ja kauppa neljäs osa. Finsk industri och handel fjärde delen. Oy Suomen ilmoituskeskus ja John Floman Helsinki 1929.

Suominen, Heikki; *Yhdessä eteenpäin – yhdistykset ja seurakunta kunnallisen sosiaalihuollon täydentäjinä Turussa 1875-1922*. Turun maakuntamuseon raportteja 17. Turku 1998.

Turkki, Osmo; *Seurakunnan rinnalle kunta*. Teoksesta *Somero ja Somerniemi 1449-1999. Someron ja Somerniemen seurakuntien historia*. Sivut 172-189. Toim. Helena Honka-Hallila. Someron ja Somerniemen seurakunnat Somero-Somerniemi 1999.

Teräs, Kari; *Paikallisten työmarkkinasuhteiden kausi. Ammattiyhdistykset ja työsuhteiden säätely Turussa 1880-luvulta 1950-luvulle*. Turku 1995.

Tokila, Heikki; *Se assuu toejoe rannal. Ulvilan Toejoen taajaväkinen yhdyskunta vuoteen 1941*. Pori 2002.

Valavaara, Veikko; *Maarian vapaaehtoinen palokunta ry 1889-1939*. Turku 1939.

Wahlsten, Ed; *Turun vapaaehtoinen palokunta 1838-1913*. Turku 1913.

Waris, Heikki; *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle*. 2. tarkistettu painos. Weilin + Göös Ab Helsinki 1973.

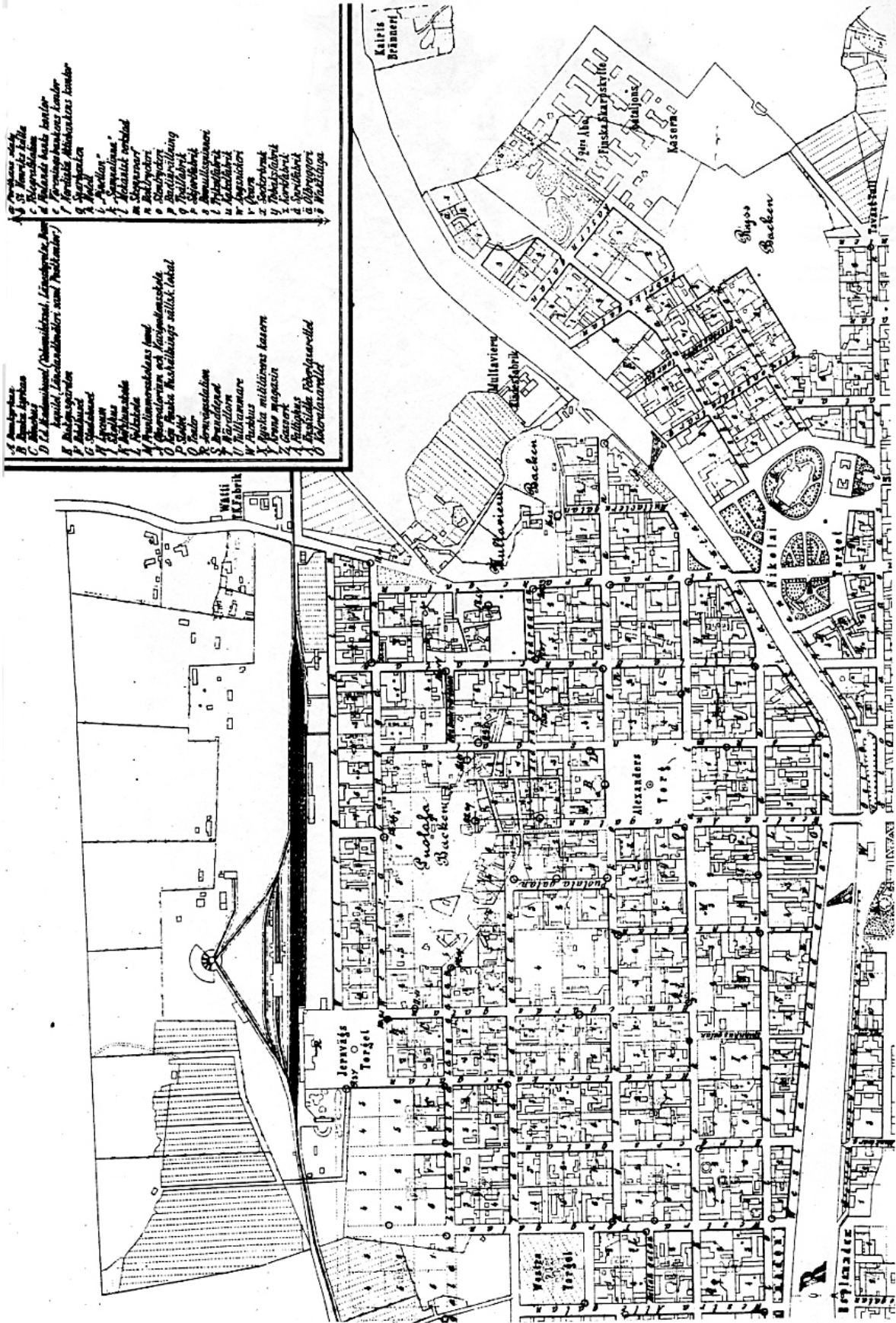
Westerlund, Lars; *Suomen portti, Poliitikka ja hallinto Varsinais-Suomessa vuosina 1809-1917*. Suom. Virrankoski, Hannes. Varsinais-Suomen liitto Turku 2001.

Viita, Lauri; *Moreeni*. WSOY Porvoo 1956.

Viljanti, Arvo; *Vähäväkisten osuusliike. Turun osuuskauppa 1901-1951*. Turku 1951.

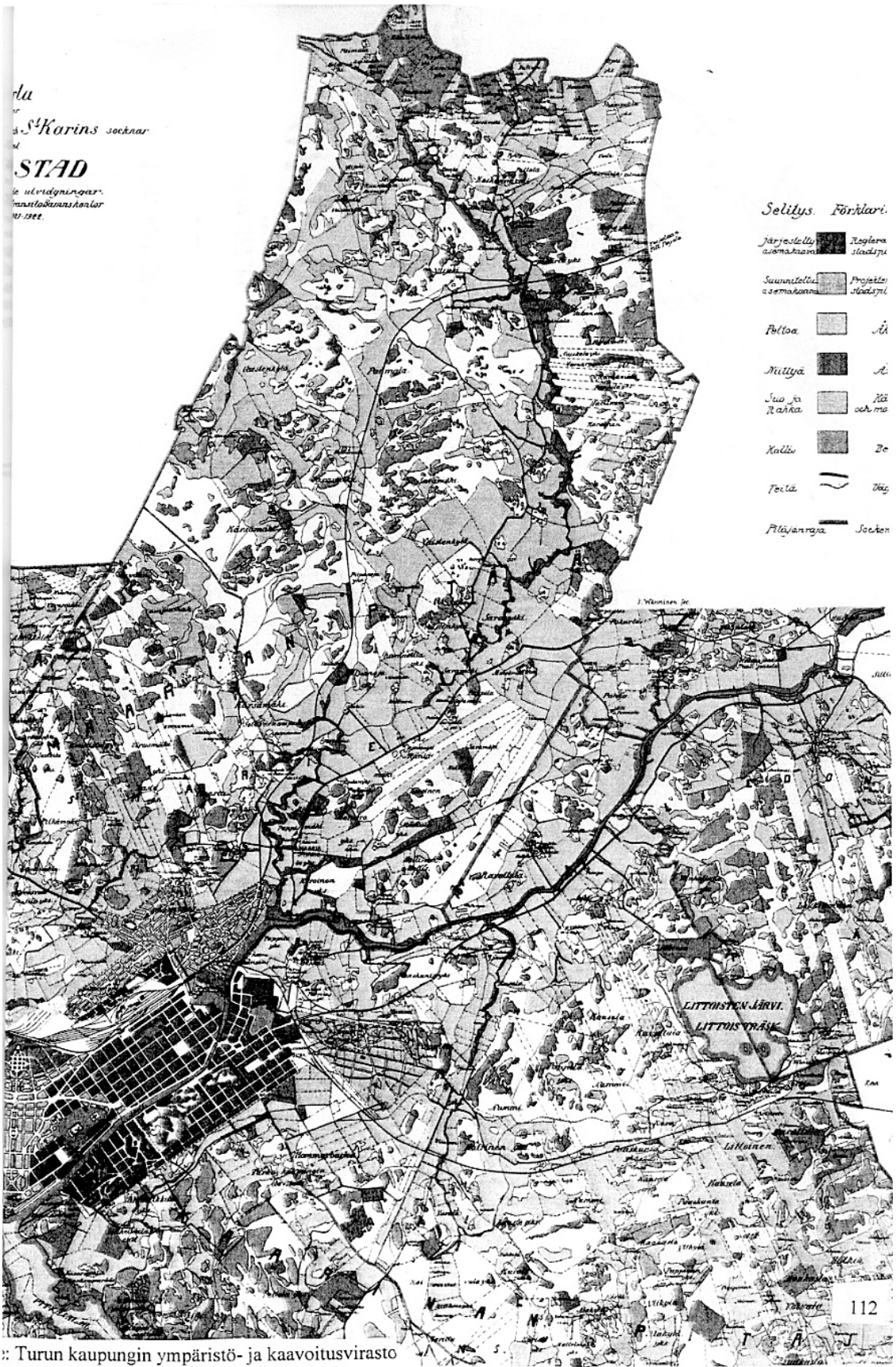
Muut julkaisut

Turun puhelinluettelo 1935-1936.

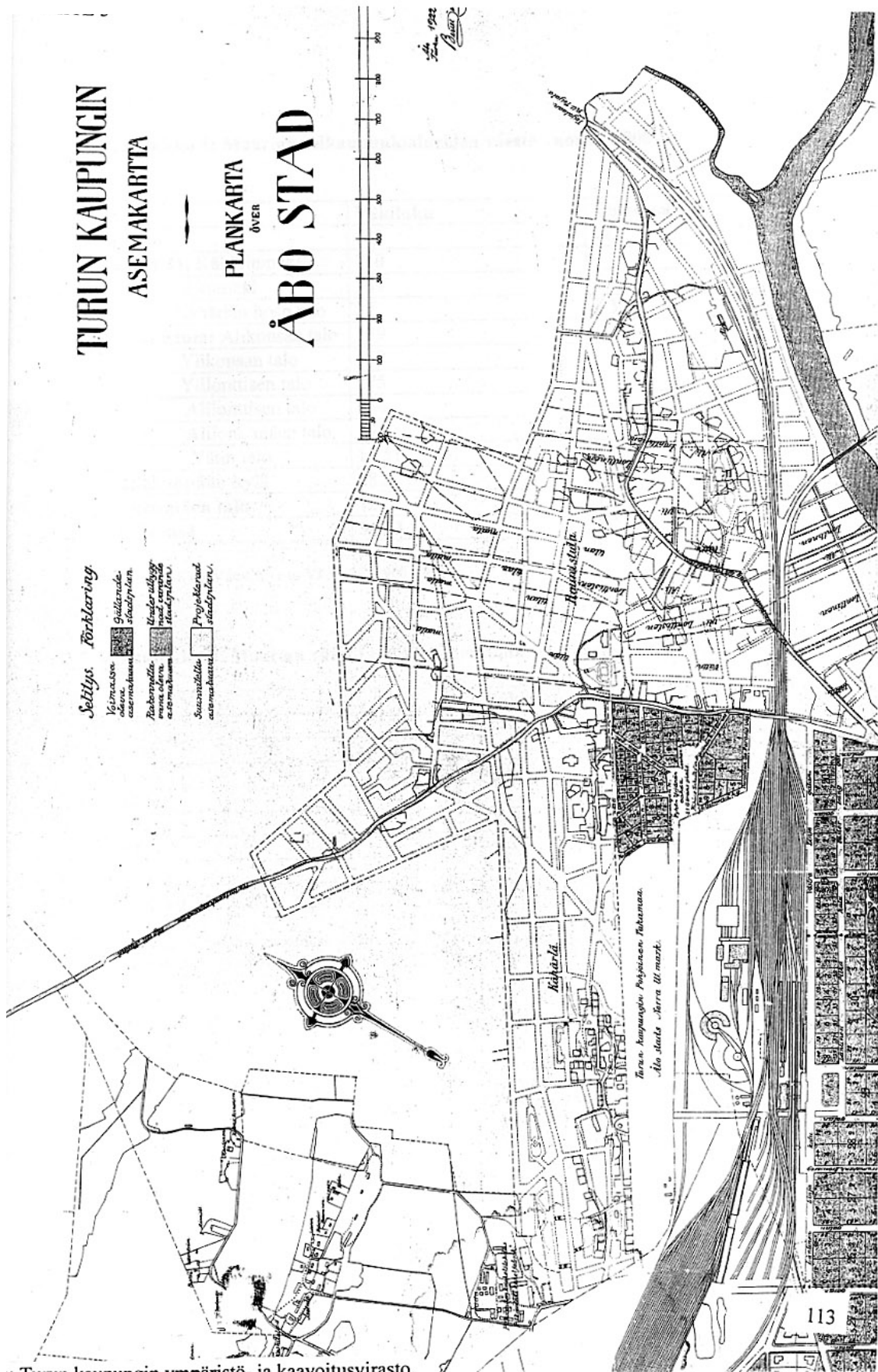
Lähde: Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto.

LIITE 2
 OSAKARTTA RAISION, MAARIAN JA KAARINAN PITÄJISTÄ YNNÄ
 TURUN KAUPUNGISTA VUOSINA 1921–1922

: Turun kaupungin ympäristö- ja kaavoitusvirasto

LIITE 3
TURUN KAUPUNGIN ASEMAKARTTA 1922

LIITE 4

Taulukko 1: Maarian esikaupunkialueiden väestö vuonna 1900

Alue	Väkiluku	Yhteensä
Kastu	443	443
Kähärlä: Kähärinmäki	710	-
Tikkumäki	584	-
Kähärlän hosp.talo	27	1 321
Raunistula: Alikonsan talo	179	-
Ylikonsan talo	550	-
Ylilonttisen talo	275	-
Alilonttisen talo	754	-
Alilont. mäen talo	151	-
Vätin talo	1 151	3 060
Ruohonpään kylä	282	282
Virusmäen talo	127	127
Yhteensä	5 233	5 233

Lähteet: SVT Väestötilasto VI 34-36, 1900–1902.

Taulukko 2: Maarian väestö seurakunnan mukaan vuosina 1875–1940

Vuosi	Väkiluku
1875	2 319
1880	2 887
1890	3 580
1900	5 512
1910	6 698
1920	7 063
1930	7 324
1940	8 055

Lähteet: Maarian seurakunnan tilasto, Kertomukset seurakunnan tilasta 1892, Ms Dd1, TKSA; Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1901, 1911, 1921, 1931, 1941.

LIITE 5

Taulukko 3: Köyhäinavunsaajat Maariassa vuosina 1881–1910

Vuosi	Väkiluku	Köyhäinavustusta saaneiden määrä	% väkiluvusta
1881	2 910	94	3.2
1885	3 278	123	2.7
1895	4 212	177	4.2
1900	5 312	114	2.1
1905	6 126	224	3.6
1910	6 698	293	4.3

Lähteet: SVT Köyhäinhoito XXI A 1-7 1881-99, 8-13 1900-05, 14–191906-11.

Taulukko 4: Maariaan veronmaksajat Raunistulan talojen alueilta vuosina 1890 ja 1897

Alue	1890	1897
Kastu	49	78
Kähärlä	42	177
Alikonsa	16	25
Ylikonsa	21	54
Alilonttinen	16	61
Ylilonttinen	18	42
Vätti	46	243
Ruohonpään Alitalo	13	21
Keskitalo	3	2
Peltola	9	-
Tommila	11	22
Virusmäki	32	27
Yhteensä	273	752

Lähteet: Kaukovalta & Kaukovalta-Kaila 1950, 41.

LIITE 6

Taulukko 5: Työttömyys- ja köyhäinhoitomenot sekä velkamäärä Maariassa vuosina 1914–1918

Vuosi	Työttömyysmenot/mk	Köyhäinhoito/mk	Kunnan velka/mk
1914	1 542	55 310	272 142
1915	10 523	56 097	274 088
1916	-	53 463	237 918
1917	66 707	89 704	1 027 465
1918	227 748	318 285	1 482 027

Lähteet: Tietoja Maarian kunnan taloudellisesta asemasta ym. vuosina 1914–1918, MKA Cc4, TKA.

Taulukko 6: Maarian kunnanvaltuuston kokoonpano vuosina 1922–1930

Vuosi	Porvarit	Sosialistit	Yhteensä
1922	7	23	30
1923	8	22	30
1924	10	20	30
1925	11	19	30
1926-28	10	19	29
1929-30	8	21	29

Lähteet: SVT Vaalilasto 8-14, 1917–1929.

LIITE 7

Maarian kuntakokousten puheenjohtajat vuosina 1868–1918

Hjelt Fr. N.G. kirkkoherra 1868-72
 Mikander A. kappalainen 1872-74
 Jansson J.F. kamreeri 1875
 Möller C musiikkirehtööri 1877-77
 Marjalin J.W. tehtailija 1878–1907
 Annala V. ratavartija 1908-10
 Kaskinen S. 1911-16
 Ellilä J.R. pastori 1917-18

Maarian kunnanvaltuuston puheenjohtajat vuosina 1902–1918

Hänninen T. opettaja 1902-15
 Nevasalo A.H. opettaja 1916-18

Maarian kunnanvaltuuston puheenjohtajat vuosina 1919–1941

Ellilä J.R. pastori 1919-22
 Vuorisalo A.A. seppä 1922-23
 Ahtola N.A. maalari 1923-24
 Suominen F.V. valaja 1924-25
 Ellilä J.R. 1925-33
 Forsman J.E. kirjaltaja 1933-41